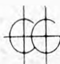
MOHAMMED DIB

CINE ÎȘI ADUCE AMINTE MAREA

GLOBUS

Mohammed Dib

Cine își aduce aminte marea

ROMAN

cu o postfață a autorului

Traducere de
Alexandra Bărcăcilă

EDITURA UNIVERS
Bucuresti

1981

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica de VIOREL POPESCU; Ilustrația de DAN STANCIU

Soţiei mele

BUNĂ PACE; POFTĂ BUNĂ.

Omul se postase în cadrul ușii: deocamdată nu era decît o voce. Dar cum grăise!... Mi-am ridicat nasul din bolul cu *harira*[1]; omul nu intra încă; strîngea chiștocul de țigară între degetul mare și arătător, ne cerceta din priviri și făcea ștrengărește cu coada ochiului, ca între amici.

Să-l recunosc deschis? Pe bună dreptate că așa s-ar fi cuvenit, dar mi-a lipsit îndrăzneala. Lasă — mai bine, n-aude n-a vede; să mai aștept raza de speranță, chiar și cu prețul sîngelui. Ar fi dorit să-i fim complici, dar ce clocea? Din cît puteai desluși privindu-l, mare lucru nu alegeai. O ușă nici prea largă, nici prea-naltă: și-o umbră oprită în pragul unui cuvînt, și care privea, fuma, desprinsă cu desăvîrșire de contradicțiile realității vizibile. De partea cealaltă se perindau mereu dulcege, palide siluete.

Se hotărî să coboare cele două trepte. Întunecimea din *metabkha*[2] s-a mai subțiat.

Iarăși am lăsat nasul în jos, în bolul cu *harira*, iar lîngă ușă, băiatul ciufulit, cel care vîntura un carton deasupra grătarului, înlemni cu brațul în aer.

---

[1] *Harira*, tochitură de carne de berbec asezonată și mult condimentată.

[2] *Metabkha*, tavernă.

Omul merse drept spre un client mai vîrstnic, înfășurat într-un strai pămîntiu. Fără șovăială, îl cuprinse pe după gît și-l sărută pe creștet, acolada familiară.

Alți clienți intrară, vreo doi-trei ieșiră. Alături, aceeași lărmuială ce-ți zgîria auzul.

Acum, de pretutindeni ajungeau zgomote pînă la noi — orașul veghea. Venindu-și în fire, băiatul de lîngă ușă ațîță focul cu foaia lui de carton și scînteile îl învăluiră. Dar tipul — ce-o fi fiind oare ? Scăpă grăsime prin grătar, sfîrîi pe cărbunii aprinși, iar sfara înecăcioasă îmbîcsi aerul din sală.

Un client se ridică. Duse mîna la unul din buzunarele bluzei și se apropie de tejghea ; orașului i se mai acordase un răgaz (degeaba, era incapabil să-și guste fericirea). O cîrtiță înainta lent pe sub străzi și stîrnea oarecare zgomot. Pentru cine avea urechi de auzit, mai erau și alte sunete de luat în seamă, nu doar mersul sîngelui ce-și urma calea ; alți pași răscoleau subsolul, cu răbufniri de tunet. Dar noi sporovăiam.

Și hangiul care zice :

— Zece *duros*.

Cîrtița putea să înainteze : exact în clipa cînd se cutremura pămîntul, schimbam de picior. Pămîntul putea să se cutremure, iar cîrtița să înainteze.

Umerii clientului se boltiră — numără monedele pe tarabă ; flutură din mînă a salut, cine știe către cine sau ce, de parcă singur gestul conta. Plecă, și un minotaur gri se profilă în dreptul ușii, cu aruncătoarea de flăcări

înainte, trecu într-un şuier, şi-ndată, al doilea minotaur, exact în acelaşi loc, ca să dispară, şuierînd la fel. Apoi, al treilea... Cîrtiţa. Răsturnată, înainta cu pas egal pe sub asfalt. Numărai pînă la cinci, pînă la şase. Minotaurul se topise, ochiul dimineţii se deschidea din nou, dar privirea ei nu mai era cea de mainainte ; depărtată. Mi-am ascuţit auzul — nimic, strada rămăsese aceeaşi.

Conversaţia dintre tip şi ţăran se angajase. Cîmpul își trimitea răsuflarea din adîncul orizontului — o primeam drept în faţă. Dar acolo, înăuntru, nu prea era vorba de asta, iar lor puţin le păsa. Soarta noastră se hotărăşte printre cuvinte fără pondere şi fără culoare, printre gesturi pe care nici o memorie, nici o argilă, nici o oglindire nu le va fixa. Dimpreună cu noi, în afară de noi. Stam s-ascult — oricînd poţi asculta. Cealaltă lume — și-acolo, tot noi, veşnic noi. După ce minotaurii s-au dus, mă menţineam mai puţin greu în fluviul lucrurilor pornite, viaţa zorea drăgăstoasă, mă chema, mă purta, în dorinţa ei de a continua mereu să nască, ceea ce-i sta încă în putere. Atîta lume se perinda pe uliciоară.

— Merge, merge ? Ce mai nou, frate ?

Întrebase tipul, în picioare. Destul de scund, dar nici nu avea nevoie să fie mai înalt. Un bluzon kaki îi mula bustul, şi mai purta un scurt pantalon bufant. Pe umăr, sacul de companie. Se mişca fără grabă. Nu era de mirare — de multe se despuiase el.

Nimic, toate bune.

— Cum o duci cu sănătatea ?

— N-am a mă plînge, răspunse țăranul.

Se-ntoarse cu fața. Clasicul felah de prin părțile noastre : barbă cum e cărbunele, față arsă de soare, pomeți săltați sub ochi, arcade pronunțate, sprîncene groase. O figură nu lipsită de fermă expresivitate — pîine coaptă în cuptor țărănesc. Sub burta orașului, un tam-tam neauzit bătea măsura, în doi și trei timpi. Felahul rîdea înveselit la vorbele tipului.

Dar de ce oare adăugă :

— Iartă-mă, nu te cunosc... ?

— Cum ? Nu-ți amintești de mine ?!

Presupun că nimeni nu s-ar gîndi să-mi pună la îndoială fidelitatea relatării. Dar atunci, ce să zici de felah ? Și tipul, cum de abordase așa, un ins necunoscut lui ? Trase tare din chiștocul de care te mirai că nu s-a consumat de tot. Am răzuit fundul bolului.

Mi-am adus aminte de viața mea la țară, timpuri demult trecute, copilăria mea : zilnic întîlneam asemenea țărani. Aveau ei un dar de făceau să tresară pămîntul ; sub călcătura lor zvîcnea un cuvînt ca un țipăt, cu totul neînțeles pentru noi, orășenii dintre ziduri. Cufundate în mireasma fînului și a izmei, zilele contopeau într-o durată unică, sorbită la infinit. Iar dacă de atunci încoace timpul a luat-o razna, dacă nu mai primim drept în față decît șirurile oarbe ale unor panouri de semnalizare, ne-a rămas totuși nisipul ce tocește treptele pe care coborîm.

Am mestecat mai departe, ca și cum aș fi mîncat încă — nu-mi rămăsese nici fărîmă de *harira*, și alt bol nu mai puteam comanda. Dar

voiam să zăbovesc ; realitatea era că nici n-aș mai fi putut pleca. Era prea tîrziu. Și nu aveam la mine decît atît cît să-mi achit consumația.

— Săptămîna trecută. La Remchi.

Tipul tăcu ; își morfolea chiștocul, sucea capul la dreapta și la stînga, ne privea furiș. Era inevitabil — asta se pregătise de-a lungul mai multor generații. Intrară noi clienți, împinseră niște bănci — și asta intra în ordinea lucrurilor, viața mergea mai departe. Îl întrebară pe hangiu ce le-ar putea servi, iar el, cum era de așteptat, glumi :

— Tot ce-avem e numai pentru buna dumneavoastră plăcere, nici nu s-ar putea altfel, așa că nu încape alegere.

Acestea fiind zise, luară loc, iar tipul mă ațintí cu privirea. Mă prindea în jocul lui. Care anume ? Era singur stăpîn, ba chiar dispunea aci de toată lumea, chiar dacă nici unul dintre noi n-ar fi fost gata s-o recunoască.

Această poveste devenea un fel de joc : unde-ai fi prins diferența ? Iar jocul se juca în același moment și în *metabkha* cu tavanul scund și afumat, cu pereții pătați de grăsime, și în lumea-ntreagă : locul nu avea importanță. Ca și acest alt oraș, care nu ignora nimic și totuși cînta, ceea ce era destul de surprinzător la prima vedere. Dar nimeni habar n-avea cum există ; și nu-i vom auzi prea curînd nici cîntecele, nici strigătele. Rămîneam la pîndă — devenise un joc, și nu știam ce fel de joc.

Felahul își văzu iarăși de prînzul său întrerupt și-l invită la masă pe străin.

— Pe la Remchi am trecut eu, dar de-atunci și pînă azi sînt cincisprezece ani bătuți pe muchie.

Mesteca, barba lui asiatică se zvîrcolea. Tăcerea, un cearșaf acum împăturit. Gușa grăsulie și proaspăt rasă tremura.

— Nu-ți fă sînge rău dintr-atîta, se-ntîmplă des să iei un ins drept altul.

Păsările furiei, iriacele, care se îndoapă cu măsline, băteau în valuri de rîs batjocoritor falezele de la Lalla Seti : octombrie. Știau ce se petrece între zidurile orașului. Puțin le păsa. Octombrie.

— Atunci, erai prin Ouahrane ?...

— Nu, nu vin de la Ouahrane.

Omul se așeză pe un scaun de-alături, își rezemă un braț de spetează. Strugurii din vii erau copți. Octombrie. Octombrie. Continua să privească în juru-i, cu ciudatul său surîs.

Și iarăși felahul :

— Nu face să-ți strici cheful.

Mesteca, liniștit. Ziua se scurgea ca neclintită, mai densă decît lumina ce-și lua din ea văpaia culeasă de la baza albastră a flacării. Luă jumătatea de posmag ce-i mai rămăsese și-l îmbie pe străin, plimbîndu-i-l prin fața ochilor.

— Uite, trec într-o bună zi prin Moghnia, văd un băștinaș care vine la mine, mă salută și mă poftește la cafenea. Nu zic ba, nici că mă ia drept altul. Pînă la urmă, își dă seama

că s-a înşelat. Îmi plăteşte cafeaua şi, la despărţire, îşi cere iertăciune.

Şi felahul începu iar să rîdă. Celălalt nu-i răspunse, doar ce strînse din buze. Nici nu-l mai asculta, ziceai că-i aci, dar el era acolo unde rolul său îl chema : şi asta nu schimba cu nimic lucrurile. Era doar o chestiune de minute, de ultimă punere la punct, atît cît îi cerea, ca oricăruia dintre noi, inginerul de mare precizie, destinul.

Şi-atunci, imboldul lăuntric s-a dovedit mai tare decît voinţa — am căutat să-i prind privirea, acum doream să semnez pactul pe care îl respinsesem mai adineauri, din lipsă de îndrăzneală. Prea tîrziu. Îşi feri ochii.

Ţăranul sparse în două restul de posmag şi-i întinse o bucată.

Şi tot rîzînd :

— Asta să-ţi fie tot necazul.

Prea tîrziu, prea tîrziu.

— Nu, îngînă tipul.

Respinse mîna ce-i oferea rodul grîului. Pînă şi posmagul trebuia să-l refuze. Îl înţelegeam. Cum să-mpartă pîinea cu celălalt, cînd viile distilau sînge şi iriacele scuipau nu numai sîmburi de măsline, dar şi batjocură asupra oraşului ?

E de crezut că ţăranul nu ştia nimic. Lăsă bucata de posmag la îndemîna străinului — mai că ai fi fost tentat să spui tovarăşului de masă —, la voia acestuia să primească ori nu.

— Mănîncă, frate îl îndemnă totuşi. Mănîncă.

Să stărui să se înfrupte din această pîine a noastră, să-i spui „frate“ cînd totul se termi-

nase, cînd cortina era trasă ? Deodată am fost cu toții gata să sărim în picioare, să dăm în vileag impostura. Şi totuşi, ce făcusem oare noi înşine pînă în acea clipă ? Ne amăgisem că îl acceptam şi pe acest om. Nedemnă pretenţie ? Dealtfel, nici nu-i trebuia aşa ceva, şi avea dreptate. Ziua se împături încă o dată, nici o trăsătură nu se clinti pe faţa străinului. Mergea, acţiona altunde, ochii i se măriseră, fără să ne vadă, deşi erau întorşi către sală. Felahul mînca liniştit ; din nările lui răsăreau fire de izmă.

Un cîntec se aninase de zăbrelele zilei, lumina însă nu creştea. Încărcată de colb şi de sfară, se aşternea peste noi, straturi-straturi. Totuşi, oraşul ne trimitea deseori suflarea unui aer oxigenat.

Se mărgini să schiţeze un gest şi să mormăie cîteva cuvinte de neînţeles, urcă cele două trepte şi ajunse la uşă. Dar în ultimul moment, înainte de a se şterge din ochii noştri, avu slăbiciunea să învăluie dintr-o privire întreaga sală.

Mai multe capete se ridicară. Iată la ce trebuia să te aştepţi. Şi-acum, ce-mi rămînea de făcut ? Oare venisem să-mi mănînc inima in această *metabkha ?* Cu nici un preţ nu mă voi mai simţi liber de-acum înainte, iriacele nu ţipaseră numai pentru octombrie, ci şi pentru mine însumi. Nu ştiam bine ce anume căzuse pe umerii mei. De-aţi fi văzut acei ochi întorşi către noi, ochii aceia care au rămas...

M-am grăbit să fug din *metabkha.*

DE NECREZUT, TOT ACEST DU-TE-VINO... Întunecate parfumuri echinocțiale se rotesc la subsuorile mării ; și nimeni nu le ia în seamă. O zi de octombrie, coaptă pentru culesul viilor și luminată într-un striaj sîngeriu, înconjoară, cu brațele-i întinse, orașul. Tai drumul de la Souiqua la Beylick, trec chiar prin inima Cetății. Of, cum se agită oamenii ! Adevărată contracarare a ordinei hotărîte de anotimpuri, clase, rase, viață și moarte. Și nimeni nu se gîndește la asta. Fiecare nou ciclu ia naștere dintr-o minusculă particulă de aer viu, ce n-ar fi în stare să stingă măcar o scînteie. Nimic — pînă la platanii ce-și schimbă nuanțele în metamorfoza lor, devorați pînă în măduvă, dar mereu la fel de tineri, stufoși și sonori ca în vreme de primăvară — nimic care să nu-și dorească modelarea în vîrtej și-n flacără. O privire a primăverii, o violetă ardoare mediteraneană de vijelii tulburată, da, e tocmai ceea ce trece-nvăluit prin ochii adînci ai toamnei din această dimineață.

Umbre de cîini lăsați liberi, să adulmece pe străzi, mă readuc la realitate. Împuns de neliniște, merg privind jur-împrejur : atîtea surprize sîngeroase pot surveni. Nu mai ridic nepăsător din umeri, ca în trecut, chiar dacă, din cînd în cînd, îmi astup urechile să nu mai aud cotcodăcelile de prin curți, în stare să acopere

mugetul boilor ațipiți. Și pentru mine dimineața se deschide în vid, iar seara tot în vid cade.

Și această aventură abia acum începe. Ne-au luat cu otozbirul un lot de bărbați. Soții și copii s-au dus să bată la toate porțile, să afle și ei adevărul, să știe ce-i așteaptă pe oamenii lor. Iar între timp, un cîntec ca un gungurit rătăcea pe aripile vîntului. Au mers la Marele-Gospodar[1], au plîns amarnic, iar inocentul cîntec le-nfășura picioarele desculțe, s-au rugat fierbinte, femeile cădeau în genunchi în fața minotaurilor postați de santinelă. Le sărutau mîinile și-și ridicau către ei pruncii din brațele întinse. Un glas de flaut împungea cu cornițe căprești picioare și pîntece, slab dar încăpățînat. Minotaurii le-au gonit, fără să fi priceput o boabă din bolboroseala și îngînările lor. Și-atunci, cîntecul de flaut cu suflare de căpriță s-a dus să salte departe, printre miresmele de cimbru și fistic, și-n toate casele, în toate dughenele, sub cuvinte s-a închegat o tăcere de bazalt. S-a așternut egală pretutindeni, fără nici o fisură. O simțeai pur și simplu, concretă, palpabilă. Apoi, zidurile se dislocară, ca iarăși să se strîngă în jurul nostru — nu mai respectau vechea aliniere — dar se ținuse seama de ceea ce trebuie să numesc o schiță de ansamblu, reprezentînd decisa intenție de învăluire și dinăuntru, și din afară : rezultatul faptului că orașul se înecase în bazalt,

---

[1] Autoritate locală de neam princiar, în organizarea colonială

mai bine zis era copleşit de bazalt. Altă urmare a fost că vorbele au renunţat să mai fie vorbire şi au devenit ceva asemenea pietrelor de rîu — cu ele am mers şi am ciocănit prin toate ungherele, încercînd să sondăm grosimea straturilor suprapuse. Şi astfel, o muzică ce avea şi o stranie dulceaţă a început să se răspîndească aici, dar dacă nu te bucurai de o ureche bine exersată, uşor puteai s-o confuzi cu paşii cîrtiţei, iar uneori chiar cu berbecii furioşi ai mării, care domnea mult mai încolo, adînc. Unii dintre noi au înţeles pe deplin că graiul ne devenise inutil şi s-au cutremurat de mînie, au scrîşnit din dinţi neputincioşi. Între timp, zidurile s-au pornit să improvizeze un fel de noduri de nedezlegat ce se strîngeau tot mai mult jur-împrejurul multora, fără să le pese de soarta captivilor. Şi-atunci, mînia a pornit să circule într-un ocol închis, se rătăcea, revenea de unde a plecat, tot aşa, prin ganguri gîtuite — dovedindu-se şi ea inutilă. Totuşi lucru de mirare — nu ne venea să credem în atîta cruzime. Recunosc că şi eu mă număram printre increduli.

Cînd mă întorceam acasă, în acele interminabile zile şi imprevizibile marşuri prin acel labirint, eram îndată asaltat de întrebările Nafissei şi ale celorlalte femei. Păstram tăcerea, ori scoteam sunete nearticulate — prin forţa lucrurilor, din gura mea nu puteau ieşi cuvinte, din gîtlejul meu nu mai putea curge izvorul limpede al vorbirii, ci numai şi numai un val de pietre. Totuşi, ca şi celorlalţi bărbaţi, femeile nu-mi dădeau pace cu întrebările, ne-

ştiind la ce se expuneau : oricînd aş fi putut vărsa o avalanşă de pietre.

Ieri, pentru prima oară, s-a auzit o asemenea dezlănţuire. Era Lkarmoni, care nu s-a mai putut stăpîni să nu-şi ocărască femeia. Accesul era atît de violent, încît pietrele şlefuite pe care le scuipa explodau, lăsînd să ţîşnească strigătul închis în ele. Toţi vecinii erau numai urechi. Am înţeles îndată că nu pe nevastă se înfuriase omul, îşi vărsa năduful şi se nimerise ea ţapul ispăşitor. Ne temeam ca nu cumva să se şi înăbuşe omul cu ce-i năvălea din gîtlej, dar se înverşunase şi îi tuna glasul cu violenţă sporită. Într-un fel, ne răcoream cu toţii. Fireşte, ruşinată de grămada de pietre împrăştiată în jurul lor, femeia încerca să-l liniştească. Aşa îmbrăţişa, odinioară, marea picioarele omului, reamintindu-şi de vremea cînd îl purta în sînul ei.

Departe de a se potoli, Lkarmoni răcni :

— Putoare ! Stricato !

Eu mă închideam în piatră cu bunăştiinţă — era cea mai sigură cale de a putea lupta împotriva unei asemenea morţi. Iar departe, marea înălţa către om un murmur luminat !

— O să ni-i trimită îndărăt, ai să vezi, spunea Nafissa.

Îmi părea că doreşte să mă întărească, să mă consoleze. Nu mă lăsa inima să slobod pietre crăpate, nu discutam cu ea.

— Şi fără asta, atîta popor e contra lor. Îţi închipui ce-ar fi dacă acestor oameni li s-ar face şi cel mai mic rău.

Pînă la urmă, înțelepciunea e totdeauna mai tare, biruie zvîrcolirea fără rost a omului, eram gata să-i dau crezare. Nu-mi dădeam bine seama, dar îmi era tare dragă, totodată, și mireasma sărăție ce-i purta cuvintele către mine.

— Tăicuțule, o auzeai pe bătrîna Adra, adresîndu-i-se fiului, Ismaël, om însurat și tatăl mai multor copii, nu te frămînta pentru niște bărbați pe care nici nu-i cunoaștem, care nu-ți sînt nimic. Este el, acolo sus, unul care pe toate le vede. O să-i ocrotească ; tu nu poți face nimic pentru ei.

Nici gînd să creadă o vorbuliță din cele zise, dar prefera să-și păstreze pentru ea povara suferinței. În ceasurile ei de tăcut răgaz de la treburi, cum își îngăduie orice bătrînă, avea să mestece mereu, încet-încet, grăunțe amare de cimbru, și să îngîne firava-i melopee.

Deși, ca noi toți, nu răbda ușor asemenea lovitură, el, Ismaël, nu ridica nicicînd glasul și nu arunca nimănui piatra. Oare nu-l descărca maică-sa de poverile grele ? Și mai era încă o femeie care să-l legene cu cîntece de alungat spaimele : soția sa. Fără mare, fără femei, am fi rămas de tot orfani : ne oblojeau cu sarea unei limbi doar lor date, ceea ce, din fericire, pe mulți dintre noi ne-a cruțat ! Ar trebui s-o spunem public într-o bună zi.

Dar nevasta pantofarului Abbaz, zvîrluga Zoulikha, cu ochii rîzători de obicei, se porni să zică unuia și altuia :

— Sărmanii oameni ! Ce-or să se facă ? Ce-o să se aleagă de ei ?

Şi-ndată, viaţa demult statornicită, ce se şi risipise în nisip, începu să se retragă din casa noastră, iar blîndeţea, prospeţimea mării n-au mai avut cum ajunge pînă la noi. Doar în rare-rare clipe, marea, mai tare decît bazaltul, deschidea iarăşi ochii numai ca să-şi vadă rîzînd pruncul, propriul ei mister.

Nafissa, ea se păzea să nu sufle o vorbă. Copleşită de durerea bărbatului ? Nu, aşteptînd cu răbdare. Încredinţată că, mai curînd ori mai tîrziu, ea va trebui să-l îngrijească, să-l vindece, să-l legene. Marea nu este tristă în aşteptarea nopţii, aşa cum s-ar crede : în apele ei, stelele au şi început să clipească.

Către ora două după-amiază, Lkarmoni veni către casă cu marea-i nenorocire în dinţii încleştaţi. Soţia lui îl crezu bolnav şi chemă vecinii. Cînd am intrat la ei, l-am văzut şezînd într-un colţ, schimbat la faţă, încremenit strîngîndu-şi capul între palme, iar ea, cu genunchiul stîng lipit de sol şi dreptul ridicat, sprijinită cu o mînă pe rogojina aşternută pe jos, faţă în faţă cu el, în atitudinea mamei care se pregăteşte să-şi ia copilul în circă — obicei încă răspîndit la noi. Nu izbutise să scoată nimic de la el, nici un cuvînt : vedeai prea bine. Atunci, bătrîna Yamma, deşi doar o vecină, îl rugă să nu stea cu buzele cusute.

Uiţi deseori că marea, înainte de orice, nu are vîrstă ; aici e forţa ei.

Stînca se prăbuşi, şi-n locu-i se făcu iarăşi un om, care-şi mişca braţele, capul, buzele — cu adevărat viu.

— I-au ucis, grăi Lkarmoni, gîngăvind încă după îndelungata-i rigiditate.

Bărbia începu să-i tremure și, deodată, izbucni în lacrimi. Trăia, fără îndoială.

— I-au ucis, i-au ucis, repeta el printre sughițuri de plîns, incapabil de mai mult.

Reînvăța să vorbească ; desigur, pentru moment, era prea puțin.

Rolul bătrînei Yamma se mărgini la această primă eliberare : se reîntoarse printre noi, care stăteam în cerc. Acum venise rîndul soției sale să-și împlinească menirea.

— Cum ? De cine vorbești ?

Dorea ca omul ei să poată spune și alte cuvinte, doar așa și-ar fi vărsat tot focul. Altfel, noi pricepusem prea bine despre cine era vorba. Și ea, desigur. Dar pentru ea mai important era altceva. Cu glas gîtuit, Lkarmoni nu izbutea să lege bine cuvintele, să fie lămurit în ce spune. Dealtfel, ar fi fost inutil să ne mai lămurească. Am rămas neclintiți, nu aveam alt rol decît acela de a figura în scenă.

Dincolo de perete, un copil o strigă pe maică-sa, care trebuie să fi fost printre noi.

Liniștindu-se deodată, Lkarmoni ridică o privire caldă spre soția și fiica sa, și spre noi toți.

— De-am putea avea o licărire de speranță, zise el, vorbind curgător, dacă tot ce se-ntîmplă ar avea o noimă, de-am putea într-o zi să-i...

De data asta mințea. De aceea își și regăsise graiul cu atîta ușurință.

Cu capul sus, ochii limpezi, continua pe același ton :

— Tot ce facem noi nu e decît să rezistăm. Şi niciodată nu izbîndeşti numai prin rezistenţă. Sînt atît de tari faţă de noi.

Fanfara cuvintelor nu trezi nici un ecou în grupul nostru. Ceea ce l-a supărat rău şi i-a pierit pofta de vorbă. Umbra mării, cu parfumul şi culoarea ei de levănţică, se întindea pînă la noi, însăşi marea ne lingea braţele şi umerii, spălînd orice remuşcare, orice gînd apăsător : eram gata să înfruntăm vicleana mişcare tîrîtă a zidurilor. Nafissa ieşi înaintea mea, care zăboveam — mă întrebam prin ce am putea începe. Mă chema din prag ; am ridicat la rîndu-mi perdeaua de la uşă, am urmat-o.

În dimineaţa asta, marea nu izbuteşte să-ţi pătrundă în inimă, oricum s-ar rostogoli, zadarnic uşoară. Trezindu-mă, eram gata obosit, cu capul greu de hula-i inutilă. Oamenii îşi poartă ţestele pline de găuri, cu panaşe de buruieni zbîrlite ; geologie a insomniei, straturi de încreţire, falii, catastrofe — şi eu cred că am un asemenea cap. Simt coridoarele şi pasajele ascunse ce-mi străbat craniul. Din timp în timp, descărcări nervoase circulă prin ele : pînă şi cea mai slabă zdruncină tot sistemul — bine conceput, trebuie să recunoaştem, deşi datorită numai hazardului — şi se transformă în explozie, într-o fracţiune de secundă.

Mai adineauri, cînd ieşeam din *metabkha*, simţeam doar gravitatea unui zumzet la limita ultrasunetului. Zumzetul, antrenînd un cîntec ce scăpa legilor armoniei, se acorda totuşi cu

cele înconjurătoare. Dispoziția orașului ; o complicată rețea de ganguri înguste și întortocheate, săpate etajat în bazalt, cu rare deschideri spre aerul liber, foarte greu de reperat ; și tocmai această dispoziție înlesnește comunicarea. Într-adevăr, ce sîntem altceva, acum, decît un labirint dedalic, în interiorul altui labirint, și cu singura favoare de a ne putea mișca din loc în loc ? Sînt sigur că pînă și cel mai izolat și sinuos dintre aceste coridoare este mai plin de animație și idei decît cel mai harnic creier, aparținînd celui mai ingenios dintre locuitorii lui. Se-nțelege, fiecare, adică fiecare galerie, își are propria-i viață, legată însă de rest prin fire invizibile, și-n mod deosebit, de centrul nervos numit de noi Médresse, dar care nu se limitează la aceasta, ci se extinde la toate circonvoluțiunile vecine, unde o întreagă lume în miniatură se adăpostește. Eu, care locuiesc pe aceste locuri de cînd m-am născut, sau aproape, nu realizez ansamblul structurii decît printr-un efort de imaginație și cu un sentiment de depeizare, pe care mult timp nu-l pot îndura. Aș zice că îmi port vechea-mi cetate ca pe propriul meu trup.

Îmi închipui ce vor gîndi unii : trebuie să ai curaj, nu glumă, ca să poți trăi acolo. Poate, pentru cei care cunosc alt fel de oraș. Dar noi ! Aș minți dacă aș afirma că sîntem foarte nefericiți. Iar dacă prezența unei alte cetăți ne vizitează uneori nopțile, ea este ca unul dintre acele vise în care marea se joacă pe nisip cu omul. Odată trecut mirosul salin, nu rămîne decît mirosul pietrei.

REMINISCENȚE TOTUȘI DIN VIOLENȚELE mării — un lung strigăt de mînie urmă exploziei, și mai mulți minotauri, și alți trecători căzură la treizeci de metri de mine. Nu știu cum, mă și aflam cu fața la pămînt. Un nour de iriace se rotea egal deasupra noastră în bubuit de pietre. Tipul din *metabkha.* Mă gîndeam la el. Dăduse lovitura. Inginer riguros, pusese la punct toate piesele mașinii care funcționa cu superba ușurință a unui ciclotron, stîrnind abia perceptibil vîntul. Nu simțeam nimic. M-am ridicat. Am început să alerg. Nafissa, micuții ? De cealaltă parte a lumii. Gînd ca în ceasul din urmă : poate nu voi pieri cu totul. Ventilația continua cu viteze incalculabile, stea iradiantă, creînd golul din jurul morților, răsturnînd orișice — tarabe și scaune cu mărfuri, cărucioare de legume, răftulețele vînzătorilor ambulanți, și trecători. Răsturnată, o șaretă și calul ei căzut pe flanc au fost laminați, reduși la conturul desenat pe sol. Curățirea a orice urmă de organic.

O sută de metri, și m-am oprit ; aveam gîtul uscat, piatra mă cotropea. În față, continua galopada — papuci pierduți, bieți oameni care-și lăsau acolo capul. Femeile, fără văl, expuse vederii, alergau. Steaua nu înceta să-și

întindă ramificațiile, în timp ce un glas de zeitate moartă se-ntreba pe unde va fi pătruns astrul. Se terminase cu mine : mi se lipise pielea de piatră. Uite cum cazi în laț. Te afli aci. Pe urmă, ceva atrage altceva și aerul golit începe să cînte. Dacă țărîna adîncă și drăgăstos legănătoare, și marea îngenuncheată în jurul ei ar privi către copilul lor...

S-ar grăbi din toate puterile, erau pe cale să vină. Dar nu-mi vor mai afla decît ochii căscați în piatră. În cîteva minute, întregul oraș, gata minat, se va prăbuși cu vuiet de ghiulele.

Am făcut un pas, cu o tonă de pietre în cîrcă. Neputincioasă furie, umilire. Am disprețuit totdeauna această materie inertă, care atîta așteaptă — să fii neatent o secundă —, și ți-a și luat în stăpînire forma. Încă un pas. Plesneam de necaz. Îmi părea că niciodată n-am să mai ajung la mare, cu atîta povară în spate. Pentru că deși intrarea în orașul nostru era oprită, tot către ea mă mîna puținа putere ce-mi mai rămăsese.

Pe Bulevardul Național : baraj. Înșfăcat. Era de prevăzut.

Nu eram singur, mă înconjurau mulțime de statui. Mi-am făcut loc mai departe de sîrma ghimpată — pe trup îmi fluturau fîșii de carne. Minotaurii ne țineau la ochi. Mult n-am așteptat : spirovire începură să urle din toate părțile, ca sirenele. Ne-au pus să ne întoarcem cu fața la perete și, cu tosnete, statuile se

executară. Alte spirovire țipau către Souiqua, în depărtare. Împresurați, prinși ca niște șobolani. Ochii începură să mi se întunece. Urmăream zidul, încercam să-i precizez direcția. Undeva, acolo, o explozie disloca vidul și un lung strigăt de mînie îi răspundea dinspre mare.

Apoi — nimic, doar iarăși spirovirele, ce nu tăcuseră o clipă, cu urlete asurzite însă de tunetul surpărilor. Sursa tăcerii ce urmase — bănuiam — era o deplasare a zidurilor. Mă simțeam mai greoi, mai insensibil. Îmi zumzăia capul, urmărit de aceeași insesizabilă melodie de neînțeles. Orizontul, pătat în vînăt, se umfla pe măsură ce pămîntul și cerul îi cedau spațiul și deschidea în zid un ochi ce-mi surîdea.

Barajul se rupse. Mulțimea oamenilor noștri începu să se scurgă docilă, statuile se clinteau și ele. Dar de ce oare ne îndepărtam cu ochii în pămînt, ca vinovații — paradoxal mai ales din partea statuilor... ? Greu de explicat, n-ai cum justifica ce se-ntîmplă în asemenea clipe de neașteptat noroc. Continuam să merg drept înainte. Repezi pîrîuri îmi murmurau, alergau de la ochi la ureche, prin nări, gură, gîtlej, și iarăși la ureche, niciodată pe același curs. Cafenelele, dughenele, clienții, circulația, nimic nu se schimbase prin părțile acestea. Cei de-aici vorbeau între ei, se strigau, sforăiau. Iar tot ceea ce lăsasem în urmă ?... Resturi de organisme ce se înnegreau în pulberea și murdăria străzilor.

Atunci am înțeles deodată că suflul acelei mașinării, asemănător flacării aparatului de sudură, mă consumase rapid și, mai-nainte de a-mi fi dat seama, îmi restituise forma inițială, dar după alt criteriu — necunoscut — al materiei vii. Pluteam în aer, puțin îndurerat, ușor.

ULIȚELE, TOATE ULIȚELE FORFOTEAU, oamenii discutau cele petrecute. Entuziasmați și mișcați la culme, strigau, glumeau, dansau, tremurau de emoție. Surescitarea lor mă izbea ca o ploaie fierbinte. Eram singurul care nu le împărtășeam bucuria, nu atît pentru că nu aș fi avut fireasca înclinare, cît pentru faptul că era de neconceput să fiu la același diapazon cu ei, odată ce văzusem cum se montase și fusese pusă la punct toată mașinația.

Leagănă-mi trupul, topește-mi umbra în luminiș însorit, tu, care-ai destrămat toate visele ca să te deștepți în sufletul meu. Începusem să repet aceste cuvinte, fără să-mi dau seama de unde-mi vin și, deodată, am recunoscut melodia de adineauri. Regăsitul glas ce rătăcea neostoit pe vîntul unui străvechi ținut. Mergeam, ridicam ochii cînd spre unul, cînd spre altul, încercam încă să citesc pe fețe ce anume vibra în adîncul inimii fiecăruia. Rostogoliri de capete ca niște bulgări de zidărie cu moțuri de ierburi uscate — mare lucru nu puteai citi ; în fond, bieții oameni nu erau nici triști, nici veseli.

Leagănă-mi trupul, topește-mi umbra... Continua să planeze în atmosferă un fel de ariditate ; acum nimeni nu mă lua în seamă, trecătorii mă priveau bănuitori. De ce oare ? Nu aș fi fost în stare să le fac nici cel mai mic rău.

Dacă ar şti ei ! Dar aerul în care respirau devenise — fără îndoială, şi din cauza mea — uscat şi aspru. Electric. Aşa hrănea el oamenii.

Vînzătorii de fructe îşi desfăşurau micile tarabe şi discutau, şi niciodată populaţia nu fusese atît de agitată. Din ce în ce mai intens, aveam senzaţia că sînt tras de nişte cîrlige nerăbdătoare spre o fisură colorată în albastru. Rezistam, ca şi cum aş fi fost de piatră, deşi flacăra creştea şi în mine, şi în jurul meu. De-aş mai putea atinge chipul soaţei mele, care sclipea în inima acestei lumini ! Dar nici spaţiul, nici timpul, şi nici teama nu mi-o îngăduiau. Am trecut iarăşi şi iarăşi prin faţa mai multor cafenele, unde-şi caută oamenii o companie plăcută şi, în sfîrşit, n-am mai ştiut ce să fac. Plin de îndoială şi hărţuit sufleteşte, m-am hotărît să mă întorc la mine-acasă, deodată am intuit natura puterii ce mă luase-n stăpînire.

Întrunite în curte, toate femeile comentau evenimentul, cînd am sosit eu. Acum începea încercarea ; mica Zoulikha mă-ntîmpină cu ochi rîzători şi întrebări. Pînă atunci, în lungii ani de vecinătate, nu o privisem decît ca pe soţia pantofarului Abbaz, iar dacă rareori îmi trecuseră prin minte unele umbre de îndoială, fuseseră prea fugare spre a mă îngrijora. Şi iată că Zoulikha îmi apărea acum ca unul din zarurile sorţii ce fuseseră aruncate în acea *metabkha.* Doar o privire din ochii ei verzi m-ar fi putut hipnotiza. Oare celelalte femei îi observaseră manevra ? Adevărul este că au tăcut îndată şi mă înconjurară foarte rezervate.

Atunci am recunoscut-o şi pe Nafissa printre ele. Cum, pînă şi ea!... O, nu, gîndindu-mă bine, era prezentă acolo din alte motive, iar cînd privirile noastre s-au încrucişat, mi-a părut că îi citesc în ochi: „Răbdare..."

Bine informată, Zoulikha. Vorbi despre tip, explozie, maşina de ucis timpul. Despre tot, nu însă şi despre secretul meu. De care totuşi ştia — de-ajuns să-i înfrunt privirile ca să fiu convins. La el şi jinduia să ajungă. Din fericire pentru mine, pe-atunci nici nu ştiam mai mult decît ea. Cu ochii ei lunecoşi, în care jucau scîntei, pîndea ce-aveam să spun, ca şi celelalte, ca şi femeia mea, doar că ea nu întreba nimic, părîndu-mi însă că susţine o luptă aprigă, repetîndu-mi din ochi aceeaşi rugăminte: „Ai răbdare pînă la capăt, te rog, rabdă".

Sigur că Nafissa ştia la ce m-ar putea expune provocatoarea.

În tăcerea ce se lăsase, am zis:

— Am nimerit în plină învălmăşeală. N-am nimic. De ce m-aş mai teme acum?

Femeile începură să vorbească de-a valma. Eram în afară de primejdie, scăpasem. Manevra acestei Zoulikha nu-şi nimerise ţinta. Am mai auzit-o aruncînd:

— Ce i-a apucat de vor să ne ţină sub călcîi de fier?

Se adresa celorlalte femei.

— Cu ce drept? Că doar nu sîntem nişte...

În văpaia soarelui de amiază, cuvintele zburau, dezintegrate. Am intrat în odaia noastră; umbra îşi rezemă pieptul de pereţi şi-i îndepărtă adînc. Eram liber, dunga prin care mă

privea marea lăsă să treacă aceste cuvinte :
— Sînt mereu aici.
Mai mult murmurate decît spuse dezlegat, le însoți multă vreme un miros de alge și sare.
Nafissa rămăsese în curte, cu vecinii ; mergeam de colo-colo neștiind ce anume caut într-un loc sau altul. Mă amețea revărsarea de lumină pe care o simțeam încă în mine, nu izbuteam să mă deprind cu marina profunzime a odăii. Copiii trebuie să fi fost la joacă, pe-afară; un tremur febril mă împiedica să realizez ce căutam.
Nafissa apăru în odaie cu o expresie radioasă pe față.
— Erai acolo în momentul exploziei ?
N-aș ști să spun ce-am simțit cînd m-a întrebat asta. Ce spera să afle ? Imperceptibil, ca un parfum de alge și de sare, reîncepu melodia : *Leagănă-mi trupul, topește-mi umbra...*
— A fost chiar la doi pași de mine. Eram prin părțile de la Souiqua.
Trădare a glasului nesigur. Cum să-i explici, s-o faci să înțeleagă ce descoperi în asemenea momente ?
— Și-atunci ?
— Și-atunci, iată-mă.
În curte, cerul magnific da să plesnească, vecinii sporovăiau. Revenirea la străvechiul firesc al pasiunii nu era încă îngăduit. Și-ntre timp, simțeam o anumită iritare că nu sînt capabil să exprim groaza prin care trecusem. Nafissa, speriată și atentă, întreba :
— Cum s-au petrecut lucrurile ?

— Du-te de-o-ntreabă pe nevasta pantofarului. Ce vrei mai mult ?

M-am căit îndată și de cele spuse și de tonul cu care-i vorbisem ; Nafissa lăsase capul în jos.

I-am mărturisit în cîteva cuvinte împrejurările la care fusesem martor. Adevărul este că o femeie preferă totdeauna să audă totul de la soțul ei, chiar și lucruri gata aflate pe alte căi. Nafissa se făcea că n-ar fi știut nimic. Îi înțeleg atitudinea, și totuși am simțit o apăsare pe inimă. M-am dus să mă întind pe o blană pusă pe jos, să aștept ora prînzului. Cu un braț mi-am acoperit ochii, iar ea, cu pletele larg răsucite și înnodate în jurul mijlocului, umbla prin peșteră fără să tulbure cu tălpile-i goale fața apei apărute pe furiș. Mi-o închipuiam înveșmîntată în păru-i lung și negru, pătruns de umezeala marină, ce da și mai multă luminozitate făpturii sale albe. Strălucirea ce-o răspîndea — *Leagănă-mi trupul, topește-mi umbra...* — creștea măiastră într-o sălbatică uimire de miez de zi. Pămîntul, fără nici o umbră, se clătina cu domoală sonoritate. Mai departe marea glăsuia surd ; măslinii se trezeau din somn. Și pămîntul reveni la mutismul său bătrîn.

Iar ziua crescu și mai mult între coloanele cerului.

De cîteva clipe, respiram miresme fierbinți și amărui ce încrețeau aerul, visam la măslinii ce-și răspîndeau sămînța pînă departe. Uitînd de orice, am lunecat într-o irezistibilă somnolență. Încă nu încercasem atîta detașare, nu

simţeam nimic, suferinţa, potolită, se preschimbase într-un cîntec insesizabil ce se prelungea într-o dulce neştire.

„Am murit."

Cuvintele urcară în mine ca murmurul unei ape ce aleargă — iată-mi secretul. Cine mă va înlocui cînd nu voi mai fi, cine va iriga pămîntul cînd îşi va striga neagra dezolare ?

Un trosnet sec, un ţipăt semnalară prezenţa iriacelor, şi mi-am văzut faţa : sînge amestecat cu năduşeală, curgînd într-o dîră lucitoare. Am întredeschis un ochi, am clipit, dureros. L-am încercat şi pe celălalt ; parcă ploua cu foc. Sînge aproape închegat se scurse şi-mi lipi pleoapele — mi se smulsese ochiul. Un lung suspin îmi umflă pieptul şi am plutit spre somn adînc.

Izbucniră nişte piuituri ascuţite şi mi-am revenit. Am privit peste vîrfurile stîncilor : aceeaşi revărsare de măslini unduind la vale şi potopind cîmpia. Piuiturile deveniră mai intense. M-am silit să ţin deschis, cît am putut, ochiul ce-mi rămăsese, cercetînd locurile. Un nour de iriace se agita în mijlocul văpăilor, confundîndu-se atît de mult cu ele, încît îţi era aproape imposibil să le distingi. Şi-n acea secundă, aripi prinse ca-n ace într-un punct fix al spaţiului se detaşară, executară un zbor în larg şi reveniră, înfigîndu-se în acelaşi loc. Iriacele tăcură brusc şi cele mai multe dispărură, în timp ce văpaia se risipea.

Copleşit de oboseală, am căzut într-un somn de neînvins. Totuşi, un cîntec mă străbătea mereu, neîngăduindu-mi pic de odihnă. Am

încercat să mă ridic în genunchi, să strig ajutor : ciudat, rămîneam țintuit la pămînt, fără putere, fără suflare. Iarăși mi se scurgea sînge pe sub pleoape, și-apoi — toate rănile : suluri de umflături putrede, buze, gură astupate de chiaguri se înfoiau pe trupul meu, iar muștele avide, sau iriacele pe care le luam drept muște veneau vîrtej asupra mea. Pe cîmp, în atmosfera de foc, singură o femeie dansa și incandescența ei năvălea asupra mea, cuprinzîndu-mă. Eram lipsit de apărare față de inundația de lumină aprinsă ce pornea din dansul ei.

Și am început să plutesc, pradă flacărilor. Ea, care evolua între cer și pămînt, mă ridică și mai sus — am leșinat. Și-atunci, mă rostogolii, absorbit de forțe îndepărtate.

— O să aduc *meïda* [1], să chem și copiii, spuse Nafissa.

Mi se părea că aud vorbă din mai multe direcții — voci mînioase, exclamații, și ele mă priveau. Dar îndată se abătu o tăcere adîncă. Era limpede că și tăcerea aceasta mă privea. Un sentiment de nesiguranță, de mare anxietate m-a cuprins. Oare ce mi se întîmplase ?

Am rugat-o pe Nafissa să-mi dezvelească ochii : ceea ce și făcu, blîndă ca de obicei.

— Și copiii ?

— Se joacă pe uliță.

Tăcerea odăii săpate în bazalt nu era vie decît prin mișcările ușoare ale tălpilor ei goale pe sol. Mi-am întors gîndurile la explozie, la

---

[1] *Meïda*, bucate

tip, la bărbații și femeile care fugeau, la spirovire. Să se fi petrecut toate astea cu-adevărat?

— O să mîncăm în curînd ?

Nu prea îmi era foame.

— Repede vă și aduc.

Glasul Nafissei mă înveli ca o apă, mă legănă.

— O să aduc *meïda* și chem și copiii, cîntă ea mai departe.

În peșteră, apa se roti cu line-nvîrtejiri, secrete mîngîieri. Într-o bună zi voi reveni mai pe larg asupra acestui rol al mării, căci prea puțin am spus pînă acum. Partea cea mai de seamă așteaptă să fie spusă ! Dacă lumea întreagă ar fi fost turnată dintr-o singură șarjă de beton, tot nu ar fi ridicat un puternic zid de apărare pe potriva fragilei ape. Pe-atunci simțeam că ține la noi, dar cînd unduia astfel, secretă, aveam vagul sentiment că mai poartă în adîncurile ei și *altceva*, necunoscut mie. Ah, dacă n-aș fi avut în cap acea viermuială vorace ! Ci doar s-o iubesc pe ea, atît de bună!... Toată viața mea nu a fost altceva decît o eroare, sau o nenorocire, ceea ce înseamnă aproape același lucru, pentru că nu m-am priceput să iubesc pe cine mă iubea. Pe timpuri, în familia mea nu ne spuneam între noi decît strictul necesar cerut de viața de zi cu zi. (Dacă am fi fost străini unul de altul, ne-am fi adresat de o sută de ori mai multe cuvinte.) Era acea continuă teamă de a ne dezvălui sufletul. Ferindu-ne de asemenea încercare, ne priveam de la distanță cum viețuim ; bineînțeles, numai tata, a cărui autoritate justițiară trebuia

să o înfruntăm zilnic, făcea excepție de la regulă. Parcă-l văd, cu evantaiul în mînă, șezînd în încăperea deschisă spre ograda ce se continua direct cu pămîntul bătătorit, conducînd de-acolo treburile gospodăriei. Locul era destul de larg pentru o adevărată întrunire ; îl umplea el singur cu prezența sa. Mă jucam prin preajma lui, adică mai mult mă furișam, să nu atrag atenția asupră-mi, și dam fuga la prietenii mei. După ce mă jucam destul, aveam voie să mă duc în odăile femeilor. Uneori, chiar să urc pe terasă. Acolo mai ales respiram în deplină libertate. Priveliștea cîmpului plin de soare ce se întindea la infinit îmi stîrnea o exaltare sălbatică. Cerul atingea adîncimi atît de îndepărtate, încît era într-un freamăt neîncetat. Castanii de India își proiectau umbrele pe zidurile crenelate, împodobite cu turnuri de veghe, ochiuri deschise printre crenele și un drum de rond — casa noastră fusese clădită pe locul unui castel căzut aproape cu totul în ruină. Jerbe de miresme vegetale se ridicau în aerul lin. Lucrătorii fermei munceau de zor. Rămîneam privindu-le îndelung îndeletnicirile și nici nu vream să mă gîndesc la luptele date sub aceste ziduri. Apoi, trebuia să cobor iarăși. Sălile străbătute îmi deschideau lumea lor nocturnă. Măcar de-ar fi coborît în peșteri submarine : nu, mă cufundam tot mai adînc prin vechi coridoare, ca într-o subterană. Acolo domnea somnul tăcerii, revărsîndu-se din toate părțile. Am avut — pentru prima dată mă izbea impresia asta — senzația că locuința noas-

tră se afundă în straturi de petrol, întinse, negre, insondabile. Oare numai eu o ştiam? Mai ales seara casa întreagă parcă ar fi căzut pradă acestei tulburătoare absorbiri. Mă refugiam la mine în cameră, o încuiam şi începeam să cînt la nesfîrşit. Melodia ce-mi revenea mereu pe buze semăna cu un vechi cîntec de leagăn, ce spunea : *Leagănă-mi trupul, topeşte-mi umbra...* Nu-mi reamintesc urmarea, ce-mi aduc aminte este că îmi venea să plîng, dar nu plîngeam.

Dacă nu aş fi cunoscut decît această stare apăsătoare, desigur că aş fi păstrat un fel de înciudare faţă de casa noastră şi pămînturile sale, dar viaţa de familie mă sălta iarăşi spre lumina revărsată asupra cîmpiei şi, dimpotrivă, integra totul într-o ordine radioasă. Şi totuşi, bitumul geologic în care ne surghiuneam existenţa îmi apare şi astăzi ca suprema oroare. Nu-i vedeai acţiunea distrugătoare, vădite erau doar efectele.

Ridicînd perdeaua de la uşă, Nafissa reveni în strălucirea zilei. Aducea *meïda* şi am închis iarăşi ochii. Se apropie în vîrful picioarelor, aşeză, mişcîndu-se cu multă băgare de seamă, chiar lîngă mine *meïda*.

Apa se retrase în clipocitul deşteptat de paşii ei. În acea clipă, Nafissa avea un nu ştiu ce nespus de copilăresc, şi aş fi dorit să-i privesc trupul gol ; niciodată nu se dezbrăcase în faţa mea. Dar pentru nimic în lume nu ar fi acceptat să o văd astfel.

— Scoală-te, îngerul meu.

M-am ridicat iute, privind-o încurcat, pus la grea încercare. Masa aşternută, copiii în jurul ei. Nafissa îşi încrucişase picioarele dezvelite pînă la genunchi, şedea pe o blană în faţa mea.

— Ce-anume ai spus ?

— Acum mîncăm.

Ea surîdea.

ASTĂ SEARĂ GĂSESC CĂ ARE ACELAȘI aer. Ca în toate serile, la familia Baroudi era deschis aparatul de radio şi, pentru prima oară, steaua aceasta mi-a făcut o stranie impresie — mi se pare ciudat gîndul că, învăluindu-mi pieptul, mîinile, ochii, ea îşi continua trilurile ca şi cum nimic deosebit nu s-ar fi petrecut. Mai uite încă una despre care nu ştii de unde-a răsărit. De-ajuns să te laşi puţin în neştire şi te poţi crede întors la vremurile de altădată. Steaua traversează întunecimea, rîde sau cîntă, exact ce — n-ai putea spune, şi-mi pare că viaţa renaşte din cenuşa ei. Ce-or gîndi toţi cei care, în aceeaşi noapte, îi ascultă cîntecul ? Urcă mai sus decît chiparoşii ce se leagănă în timp : izolată, incontestabil este frumoasă, şi se înalţă tot mai sus, strălucirea ei creşte neîncetat. Fără să vrea, revarsă o profundă compasiune faţă de tristeţile noastre, speranţele şi nostalgiile noastre. Nicicînd urechea mea nu a fost atît de atentă la cîntecul unei stele ; am crezut o clipă că îmi va vorbi chiar despre mine. Copiii dorm, eu ascult. Soţia mea nu suflă un cuvînt ; doar ce-mi aruncă din cînd în cînd cîte o privire, cu o expresie de tăcută fericire.

Deodată, frumoasa stea se stinge, dar cîntecul ei nu se opreşte ; dimpotrivă, se aude foarte clar :

Oare de ce prăbușire vin ele
Toate aceste chipuri de piatră
Să strige în voie pe mare ?

Oare de ce dintr-o dată întorc
Lumea și ochii-i aiurea,
S-o ardă în neagră absență,

Și lasă apoi să picure-o clipă,
Într-un reflux de apă, aer, foc,
Un singur murmur de lumină ?

Sînt umbre nebune, rapace,
Iar marea ce leagănă-n val o zi goală
Le-aude vreodată cum strigă ?

Ascult ca să-mi amăgesc neliniștea și simt cum mă lasă inima. Nafissa stă întoarsă către mine și mă privește. Cu ochii umezi și larg deschiși sub sprîncenele bogate, cu buzele arcuite, strînse ca și cum ar opri trecerea cuvintelor — străbate prin timp tăcută și trainică. Ciudat moment și atît de revelator : departe de mine în acea clipă de aparentă prezență — vag intuiesc locul unde se află ea, ea către care mă poartă o oarbă plutire, o stare asemenea dragostei. Plutire, dragoste și senzații sîcîitoare, tocmai cînd aș fi dorit să mă gindesc la altceva, să-mi ascut urechea către steaua stinsă, către orașul celălalt și la ce se aude de-acolo. Dublu curs al pornirilor din mine, sînt ca despicat în două. De ce parte să mă las rostogolit ? Steaua — nici un strigăt ; piatra se destramă, ușoară, nici un strigăt ; nici mîinile.

ochii, buzele acestea, nici orașul celălalt nu strigă. Ferită de uitare, singură steaua își taie drum prin liniștea aceasta ce nu știe unde ți-ar putea fi inima atinsă.

Nafissa se reîntoarce în curtea întunecoasă. Este foarte tîrziu, iar orașul, în prăpăstuire, scufundat într-o realitate de neîndurat. Să te plimbi la asemenea ceas ! Oricum, măcar de-ar fi ziuă... Oare Nafissa umblă cu ascunzișuri, mă trădează ? N-o înțeleg — dispare, apoi o simt cum revine încetișor. Poate se întoarce aci. Îmi zic : „Bat cîmpii. Hai să nu mai despic firu-n patru și să nu dau frîu liber închipuirilor ; ea își întinde vălul ocrotitor asupra mea.“ Și totuși nu o înțeleg. Se aud strigăte — de mult mă așteptam la asta. De unde vin oare, din gura cui ? Nafissa ar putea să-mi spună. De-ar fi aici... Dacă nu cumva tocmai ea strigă.

Steaua cade într-o ploaie de cenușă ce roade noaptea și nu ne lasă intacte decît funcțiunile biologice. Continuăm deci să trăim în umbra ei, în mîinile ei tot mai meștere la cruzimi. Așadar, valuri, răscoliri, șuier — de la o vreme — ea este. Și simt orașul ca pe propriul meu trup, pradă manipulațiilor ei, devine rigid, e în tensiune, în timp ce zidurile fie că își schimbă poziția la scurte intervale, răsucindu-se brusc ori tîrîndu-se, fie că așteaptă la pîndă. Dese explozii se propagă afară : dar să fie chiar explozii ? Mai curînd cred că au căzut, cine știe unde, loviți, zei de piatră. Strigăte de apel, o goană, și vacarmul încetează

subit ; tăcere îndelungată. Pe lume rătăcesc, singuri, un pustnic și umbra sa, în căutarea mării.

Văzduhul se clatină la o nouă salvă, iar ceea ce aud îmi zgîrie nervii cu atît mai mult cu cît nu pot ști ce urmează. Un soi de cor și orchestră izbucnesc așa de puternic, încît uit de orice altceva. Mai întîi, ce-i lătratul ăsta ? Dar îndată se ridică și-l acoperă ropotul unei mase de timpane metalice, și corul cîinesc încetează. În depărtare, crește acum un cor de bărbați, ale căror voci vijelioase sfîrșesc prin a acoperi percuția, dar nici ea nu tace decît atît cît să-și ascută stridențele zornetului în chimvale fremătătoare. Și iată că brusc se abate o tăcere de spaimă, apoi iarăși pornește lătratul, dominat însă de vocalizările stelei stinse, care, din acest moment, evoluează la nesfîrșit. Într-o roșie încețoșare, numai ea strigă, revărsîndu-și cîntecul mort.

Chiar lîngă tîmpla mea, un bătrîn rostește solemn :

— Vrăjesc pe cineva.

La vorbele lui Zerdjeb — i-am recunoscut îndată glasul — nevastă-sa a și început să îngîne :

— Îndurați-vă de noi, buni păzitori, ocrotitorilor...

— Ce noapte, ce noapte ! Ascultă !

Cuvintele bătrînului se detașează net, casa prinde să răsune ca o foaie de tablă izbită. Urletul stelei te face să-ți zici că lumea întreagă a căzut într-un fel de comă.

— Ocrotitorilor, stăpîni ai cerurilor și ai pămîntului... șoptește fără răgaz femeia.

Și iarăși steaua, acum urmărită de strigăte disperate, se abate asupra noastră. Sălbatică, închide cerul și-l orbește, ca din nou să răsune și să sclipească chimvalele, cînd foarte aproape, cînd foarte departe.

— Termină cu bolborositul, bătrînico. Ascultă !

Glasul s-a auzit într-o clipă de tăcere.

— Poarta de-afară, zice femeia.

— Și ce-i cu poarta de-afară ?

— Nu e proptită cu țărușul.

— Ce ?

— Am zis că nu e proptită cu țărușul.

— Și la ce-ar mai folosi ?

— Cine știe ? Dacă vin aici, să ne vrăjească... demonii.

— Zici să proptim poarta, tocmai cînd ar trebui să mergem într-acolo.

— Unde să mergem ?

Acum tonul lui Zerdjeb s-a înăsprit :

— Să vedem ce fac !

— Tu ? Ți-ai pierdut mințile... Nici nu poți să-ți închipui în ce te-ar preface... În cine știe ce arătare...

Neclintit, ascult. Dominînd fondul alămurilor, se ridică încet, pe alt ton, voci femeiești, care nu întîrzie să învelească în valurile lor succesive alte voci, bărbătești, dar toate sub apăsarea de sus a vocii stelei, neîncetată. *Steaua care a trecut în moarte*. Mă atinge o răceală de piatră, nu mai cutez să mă gîndesc măcar la stea.

— Oare ce-i cu tine ?
— Nimic.
— Oare... Ce faci ?!
Un zgomot înfundat, vătuit.
Nu mai aştept. Îmi iau avînt şi încep să mă izbesc de toţi pereţii.
— Umblă cu vrăjitorii, vrăjesc aşa din ce în ce mai des, oameni buni, şi primejdia asta te pîndeşte din orice ungher. Pricepeţi ?... Bărbaţi, femei, copii... Este...
Mă opresc ameţit, amorţit, şi continui cu efort :
— Prăpădesc populaţia... cu vrăjitorii...
Dar îmi slăbeşte vocea şi tac ; rămîn neclintit, cu gura şi ochii larg deschişi.
Încet, încet, zgomote slabe şi furişe încep să circule prin curte : pe întuneric, locatarii ies din cămările lor, stîrniţi de strigătul meu. Pornesc să se învîrtească orbeşte, ca mine adineauri, în tăcere, apoi să se dea cu capul de zid, şi iarăşi să se învîrtească, fără încetare. Afară, iarăşi se ridică strigăte disperate, cu reînnoită putere.
— Îndură-te de noi, în marea-ţi milă... se roagă bătrîna, ferindu-se să ia parte la agitaţia din jur.
Cînd ne aşteptăm mai puţin, una dintre femei sloboade un lung ţipăt strident, care dezlănţuie îndată ţipetele celorlalte femei, învălmăşite acum cu glasurile de disperare de dincolo de ziduri. Toate intonează acelaşi cîntec. Departe, grindina timpanelor sfîrtecă noaptea, şi-mi pare că şi vecinătatea urlă. Îm-

pietrit, cu furnicături în şira spinării, nu pot face altceva decît să ascult.

Cît timp va fi durat starea asta ? Jumătate de ceas, un ceas, o noapte întreagă ? Ciudat, acum, dimineaţa, nu-mi amintesc precis. Mai de nesuferit a fost tăcerea ce-a urmat, întinsă. Concertul vrăjitoresc se terminase într-o furtună de chimvale, alămuri, susţinută de corul cîinilor. Prevestirea se împlinise — această pasăre fenix, ce-şi pregătise îndelung crima, se dezgropase vie din hrube şi îşi savura triumful.

Glasul asurzit al bătrînei — iarăşi ea — îmi şopteşte la ureche :

— Apăraţi-ne, buni ocrotitori, vă voi cinsti cu credinţă, fără de gînd ascuns.

— Ascultă ! strigă soţul, oprindu-i ruga.

— Nu se mai aude nimic. Nici nu ţi-ai dat seama cînd s-au dus... Oare de ce-or fi făcînd ei atîta rău ?

După toate cele petrecute, cuvintele lor mă împungeau ca nişte ace adînc pătrunzătoare. Aş fi vrut să le zic : „Destul !“, dar îmi pierise glasul.

— Seară de seară, tot aşa va fi.

— Sînt demoni pe care nimic nu-i sperie.

— Demonul... n-ai cum să-l abaţi din calea răutăţii lui.

— Oameni de treabă, care nu au făcut nici un rău. Sînt încredinţată.

— Răspunsul lor e că fac toate astea spre binele omenirii.

— Să-i pască nenorocul ! Vii la culcare, bărbate ?

— Da.
— Or să plătească, blestemații, tot ce îndură lumea de pe urma lor.
— Mda.
— Din fericire, avem...
Bătrîna căscă de somn și șopti suspinat :
— Din fericire, spre apărarea noastră, avem rugăciunea Tronului Sacru, altfel nu știu ce s-ar alege de noi...
— Împotriva demonului...
— Nu huli !
În acea clipă m-am gîndit la soția mea, la copiii mei: dormeau, nu auziseră nimic. Un gînd bizar — cum îți trece uneori prin minte, de la sine — m-a izbit : „Dorm ca morții".
Azi dimineață, puțin după ce m-am trezit, nu m-am putut opri să-i spun asta Nafissei, care cred că a surprins o nuanță de reproș în tonul meu.
— Eram trează, dar nu mi-ar fi plăcut să intru în turma behăitoare, mi-a răspuns ea cu hotărîre.
Fără voie, gîndeam :
„Tu, care făceai atîta paradă, pasăre fenix, cocoș cu glas de cîine, privește-o — vezi cum s-a făcut ziuă deodată ; lasă poarta asta deschisă și rămîi între cele două extreme, dormi în neclintire".
În ochii Nafissei era o sclipire de sfidare, surîdea însă cu ingenuitate, simplu, firesc.
Cumva m-am simțit învins, dar nu și umilit ; nu aveam inima să-i port pică, deloc.

ÎN STRĂFUNDURI, RĂMÎN INCONSOLABIL ca un copil pierdut. Astfel, pus brutal față în față cu mine însumi, constat că atitudinea mea chiar este a unui copil. Şi nu a oricăruia : aceea a unui copil care a fost înconjurat cu prea multă grijă. Faptul că trăiesc astăzi printre muții-muților și orbii-orbilor nu schimbă nimic ; rămîne realitatea că nu am altă experiență. Deși îngreunat de nesomn și cu mintea clătinată, ies în oraş după ce mi-am sorbit iute cafeaua. Acasă nu mai aveam astîmpăr. Afară, gust bucuria pe care ne-o oferă dimineața, și nu mă încearcă nici o bănuială. Oamenii parcă nu se gîndesc decît la treburile zilnice ; prăvăliile sînt deschise, străzile, proaspăt stropite, numai dacă nu le-o fi spălat azi-noapte marea, iar mulțimea circulă de sus în jos. La răscruci vezi minotauri stînd de strajă : de fapt, mumii înviate dinadins și vărsate la acest serviciu. Multe au păstrat încă imobilitatea somnului lor milenar, din care cu greu se rup. Asta face — alături de privirea lor de șopîrlă — să-ți inspire o teroare salutară, ce se traduce printr-un mare respect.

Cînd ajung la dugheana lui El Hadj, s-a și adunat lume !

Cum intru, îl aud pe Hamou, care zice gîfîit :

— ...Nu mai există lege, asta-i !

O privire, apoi își plimbă ochii de la un chip la altul, așteptînd cu anxietate aprobarea cuiva, dar, pînă la urmă, rămîne fără răspuns. Are un cap scorburos și năpădit de smocuri ierboase:

— Nu mai există demnitate, nici morală, mormăie el.

Hamou pare foarte abătut. Îl cercetez cu mai multă atenție : fața pătată de mucegaiuri și licheni, ochii cu cearcăne de clisă cenușie — cîtă uzură ! Îmi surprinde privirea.

— De ce fac atîta rău — ce zici ?

Îi ascult glasul, dar tot ce simt, deși violent, îmi rămîne confuz. Nu găsesc răspunsul. Deodată înțeleg că s-a petrecut ceva deosebit și-mi reamintesc groaznica noapte.

— Cum ? Ce s-a întîmplat ?! strig eu ca scos din fire.

Hamou se uită la mine, cu o strîmbătură de mirare, chiar dușmănoasă cred, ce-i fisurează chipul friabil. Reîntoarcere a demonilor înverșunați pe pămîntul orașului, pe țărm.

În zori, azi-dimineață, cum s-a retras marea, s-au descoperit trupuri neînsuflețite. Precupeții, care duceau zarzavaturi la piață, lăptarii, cu bidoanele încărcate pe măgăruși, i-au zărit cei dintîi. Douăzeci de morți. Și asta n-ar fi cine știe ce noutate, nimic nemaipomenit în vremurile pe care le trăim... dar pe trupuri sînt anumite urme de necrezut, semne stranii. Au îndurat torturi la care nici nu ne-am fi gîndit vreodată, și toți au fost identificați — oameni din orașul nostru.

Deci, asta era! Prețul sîngelui. Sumbrul, străvechi strigăt reluat pentru epoci ce au să vină.

Zelam:

— Unul, tată a șapte copii... Un tutungiu.

Toți deodată:

— Crimă fără precedent!

— Lasă, să-și facă de cap...

— Ar pregeta dacă...

— Ei cred că, orice-ar săvîrși, fenixul îi apără.

— Crezi că de asta își îngăduie să săvîrșească atîta rău?

— Da.

Cer să se facă tăcere și spun apăsat:

— Orice este îngăduit față de noi.

— Bine zis! aprobă Seladji.

— Or s-o pățească, am continuat eu.

— Și încă cum! întări Seladji.

El Hadj, în cămașă, cu umerii aduși, privește liniștit afară. Parcă nu l-ar interesa conversația noastră, parcă zilnic și de cînd se știe a fost martor la asemenea evenimente.

Îi urmăresc privirea; la capătul ulicioarei, în mica piață din față, salamandre, flori sau sirene, n-aș putea preciza, dansează printre flacările ce se îngălbenesc, se împurpurează, se-ntunecă, brun-roșiatice, fără să-și piardă o clipă vioiciunea și forța. Le contemplu: iată cum se învăpăiază într-o avalanșă aurie. Amuțit, privesc spectacolul, impetuoasa și totodată dulcea înflăcărare, cu gravitate privesc, iar noaptea îmi pare îndepărtată, bătrînă, putredă.

Ceilalţi discută încă, şi iată că intră o copilă cu părul creţ şi uimitor de negru. La ivirea ei, bărbaţii tac. Primul ei gest este să-şi strecoare pumnişorul în mîna lui El Hadj, apoi izbucneşte în rîs, măsurîndu-i din ochi pe uncheşii de faţă. Ce aer obraznic!

Binevoitor, El Hadj o întreabă:

— Ce doreşti, copila mea?

— Dă-mi două detonatoare, răspunde ea fără şovăire şi fără să ne slăbească din ochi, iar rîsul ei izbucneşte şi mai liber.

Cu capetele plecate, unul după altul, bărbaţii pleacă mohorîţi pe la treburile lor. Îmi pun capul că fetiţa asta iese dintr-o hrubă de unde se dinamitează. Nu pot să-mi opresc un geamăt şi cîteva clipe rămîn cu faţa ascunsă în palme. Ca întreaga populaţie, nu văd decît flacările revoltei, nu cealaltă flacără, care aşteaptă, domoală, pe pragurile mării, şi umple spaţiul încenuşat cu scînteieri inocente.

Nu-mi dezvelesc faţa decît la plecarea copilei. În acelaşi moment o văd cum pătrunde în mijlocul flăcărilor, salamandrelor sau sirenelor care dansează în mica piaţă.

El Hadj mă priveşte atent şi zîmbeşte.

— Te mîhneşte atît de mult ?

— Eu, răspund brusc, sînt mîhnit la gîndul că nu avem emiţătoare.

Ce mi-a venit să pomenesc de emiţătoare?

— Emiţătoare? Trebuie date mai întîi celor care au ceva de spus.

Are dreptate. Cercetez iarăşi uliţa, cu o privire distrată. Mulţimea se scurge neîntrerupt prin îngusta arteră şi mersul ei se confundă

cu pașii cîrtiței. O inexplicabilă dezolare creș-te în mine, un sentiment ce face să-mi pară inutil tot ce-aș fi vrut să înfăptuiesc ori să spun. Desigur, e numai mohorîtoarea oboseală.

În pasaj, aceeași mulțime, dar brusc neliniștită, îmbulzindu-se repezit. Femei voalate, bătrîni conduși de mînă de cîte un copil... Ca să scape de busculadă, unii se mai opresc, sprijinindu-se lîngă ușa dughenii. Legăturicile, boccelele, papornițele lor îți sugerează o adunare în grabă, oameni strînși pe neașteptate la un loc.

Tresar, mi-au căzut ochii asupra unui bătrîn cerșetor răsărit din îmbulzeală. Se apropie de prăvălie, dibuind drumul cu bîta lui înaltă. Intră, înaintează pînă în mijlocul încăperii ; cîteva clipe, nu prea pricep : de ce nu a rămas la ușă, în așteptarea milostiveniei ? Mă simt tulburat : ghicesc ce-l aduce aici. În copilărie, cînd hoinăream, deseori intram în cîrdul golanilor care se țineau scai de el ; încă nu îmbătrînise așa, dar avea aceeași barbă lungă și buclată ; îi cădeau pe umeri pletele dese, întunecate. Pe atunci nu era orb, un surîs de prea-fericit îi lumina ochii. Orășenii și oamenii din popor îl priveau ca pe un binefăcător și îl venerau. Salah — acum îmi amintesc numele lui — strîngea de pe jos de toate — zdrențe, hîrtiuțe, găteje, cutii goale, orice găsea în calea sa de vagabond. Cu brațul încărcat de ce culesese, cu un căpățel de țigară în gură, străbătea neobosit străzile, veșnic cu surîsul pe buze.

O ceată de copii, atrași de fluturarea hainei ce-i cădea peste picioarele goale, era escorta

sa. Nu cerea de pomană ca cerșetorii obișnuiți, doar uneori, ca să ne distreze. Atunci, oprindu-se dinaintea vreunui negustor ori meșteșugar, i se adresa cu suavitate :

— Și tu, da, tu, care te uiți la mine, nu-mi dai nimic ? Ce mai face maică-ta, frate dragă? În loc să stai și să caști, mai bine scotocește-te prin buzunare, ia vezi dacă nu afli-n ele cîțiva bănuți de dăruit — să fie pentru păsările cerului !

Și-i rîdeau ochii verzi. Niciodată nu l-am văzut păstrîndu-și măcar o firfirică din ce primea ; ne era el părintele orașului ? Îi striga îndată pe copiii ce-l urmau :

— Țineți, mielușeilor, le zicea el. Tu, cumpără-ți pistil de nalbă. Ia și tu, să-ți cumperi pistil de migdale.

De multe ori m-am amestecat și eu printre golănașii care alergau după el : dar niciodată n-am cutezat să-i cer un ban. Cerșetorul nu mă intimida, dimpotrivă, mă atrăgea grozav, nu pentru că își împărțea banii. Rămîneam deoparte, uitîndu-mă la ceilalți copii mai îndrăzneți, care nu-i dădeau pace pînă ce nu mai rămînea lețcaie.

Ba chiar după aceea continuau să-l tragă de pulpană, în joacă. Joacă la care se preta cu dragă inimă. Nu-mi dădeam bine seama, da, ce sentiment mă oprea să-mi cer partea din această mană-cerească. Oare pentru că eram fiul unui notabil și mă rușinam să-mi plătească dulciurile ? Nu știu ; rămîneam cu un straniu sentiment de nemulțumire, de care nu scăpam multă vreme.

Privesc la bătrînul orb din mijlocul dughenii : El Hadj îi aduce de mîncare, îl servește ca pe un rege. Și totuși nu mai este decît un amărît de cerșetor ajuns într-o stare jalnică. Lui El Hadj se pare că puțin îi pasă ; asta nu-l împiedică să-l țină în mare cinste. Ca pe omul dreptății, ca pe regele care continuă să fie, așa cum vădesc toate gesturile și atitudinea lui. Decăderea, starea nefericită a lui Salah, nemeritate, țin cu siguranță de răsturnările din acele crude vremuri.

Regele care este, care a fost... Păreri de rău îmi invadează inima și glasuri se deșteaptă în adîncul meu : toate-mi grăiesc despre ma.e, marea care, în nețărmurita-i îndurare, rămîne singura în stare să ne limpezească sentimentele. Nu privesc la ce se petrece afară, și ascult șoapta gîfîită a valurilor ei, tot mai aproape. Eram încredințat că între acest trecut și viața mea de astăzi au fost tăiate toate punțile, s-au rupt toate firele de legătură, și de fapt nu simțeam nici o dorință să văd cum reînvie ceea ce se cufundase în uitare.

Oare ce semnificație să aibă asemenea reîntoarcere ? De ce mă trezesc deodată în fața umbrei celui care am fost demult ? Nu cumva era o primă hulă marină, și totodată veșnic aceeași, pentru cel care eram eu pe-atunci ? Ori poate că valurile acestea vor mai ales să mă susțină prin salutara lor influență ? Orbitoare pradă cucerită și umbre, nici păstrate, nici lăsate să se ducă, a unei dezolate primăveri, voi care-mi dați ocol — mîinile, ochii și buzele acestea, purpura vieții lor, își vor aminti

de voi... Astfel, de la o vreme, deseori îmi revăd în vis mama... Mama, care nu a știut niciodată să ocupe un loc important în propria-i casă, care mi-a lăsat doar o ștearsă amintire. Trăsăturile ei plutesc într-o ceață fină în adîncul memoriei mele, chipul ei înecat în straturi de umbră ajunge pînă la mine dintr-o atît de mare depărtare, încît cealaltă, adevărata, îmi pare pierdută pe totdeauna. Doi imenși ochi negri îmi luminează nopțile, restul rămîne confuz. Dimineața, reiau fotografiile ei : nici una dintre ele nu are nici cel mai vag aer de asemănare cu imaginea ce doarme în inima mea. Nu regăsesc acolo acei ochi din închipuirea mea, ochii aceia ca niște ferestre deschise spre zări și care veneau desigur din altă lume.

Mama nu era niciodată evident tristă, după cum nici veselă nu o știam. Chiar ai fi zis că nimic nu o stînjenea mai mult decît teama de a se înveseli ; tot timpul își stăpînea manifestările, preîntîmpinînd printr-un ușor surîs tulburarea pe care ar fi putut s-o trezească în jurul ei spontana dispoziție sufletească. Fără mare efort, reușea astfel să scape neștiută de cei mai apropiați, și-anume, de copiii ei.

Tata veghea cu voită strășnicie ca nu cumva să se creeze între noi o atmosferă de intimitate. Destul să-l vedem, că ne și pierea cheful. Poate că era un om bun... Dar eram copil și îmi lipsea tăria ori îndrăzneala de a pătrunde prin scoarța dură ce ne ascundea dragostea lui ; nici un semn de încurajare nu mă ajuta să încerc să ajung pînă la această inimă, pe care

mi-ar fi plăcut să o știu mai puțin greu de atins — era prea sus. Respingîndu-ne mereu orice elan ce ne-ar fi mînat către el, mă avea în vedere pe mine mai ales, dorind să devin, trup și spirit, asemeni lui, dar iată că eu am ajuns să fiu — prea puțin datorită împrejurărilor — nu atît bărbat, cît foc, piatră și apă.

Marea a tăcut : nu percepi decît legănarea, tăcerea ei.

De cîteva momente, o mulțime speriată umple pînă la refuz ulicioara. Se zorește, se-ncurcă amețitor, trece orbește peste orice obstacol pînă s-ajungă la capătul îngustei artere, de unde se revarsă liber spre mare. Privesc la bătrînul cerșetor : în ochii mei, devine unitatea de măsură, explicînd năvala mulțimii... Nu i se mai vede fața. Scutură firimiturile risipite pe zdrențele lui, se ridică în mijlocul dughenii și întinde mîna cu un gest suveran. Mînă de faraon : aproape neagră, viguroasă, uscată. Mă hotărăsc să i-o cuprind și i-o sărut, deși atingerea ei mă înfioară. Apoi, îl conduc pînă la ușă, unde îl părăsesc pentru că preferă să-și ascundă calitatea regală.

Oamenii trec grăbiți, cu nasul în abaua roasă a mantalelor. Alții, rupți de oboseală, care și-au lăsat poverile și șed pe jos să-și mai tragă sufletul, îl privesc cu deznădejde.

Orbul — așa să-i spunem celui care se ascunde sub această infirmitate — este repede înghițit de mulțimea ce mărșăluiește. Deodată, șiruri întregi de copii se pornesc să strige cu entuziasm. Oare aleargă după el în plină îm-

bulzeală? Să-l fi recunoscut și ei pe cerșetorul-rege din copilăria mea? Abia mi-a trecut prin cap acest gînd, și bucuria lor mi s-a părut într-adevăr o neprețuită garanție. Din toate vremurile ne-am lăsat copiii să se bucure în libertate și putem să ne lăudăm cu asta! O bună bucată de timp, exuberanța celor de acum a însuflețit cu veselie atmosfera străzii.

— AR TREBUI SĂ PLECI, SĂ PĂRĂSEȘTI orașul, mi-a sugerat El Hadj cînd i-am împărtășit temerile mele.

Din ziua aceea, fiecare dintre noi răspunde și numai de faptul că există. Pînă și naufragiații pe care-i aruncă marea pe țărm în fiecare dimineață sînt puși la caznă să-și recunoască crima.

— Dacă te-ai duce în alt loc, te-ai expune mai puțin.

Am avut un gest brusc : Să plec ! Ușor de zis, rămînea de văzut unde m-aș fi dus. Avea dreptate, totuși primejdia ar fi mai mică pentru mine, pe cînd așa, să tot bat străzile...

— Prietene, am zis cu glas de om copleșit de oboseală, atîția care-au avut odată orașul lor l-au pierdut. Nefericirea lor este mare și fără dezlegare. Speră însă ca și noi. Ei rătăcesc aiurea, iar noi oftăm aici : altceva nu putem face. Noi, noi, cel puțin, sîntem în orașul nostru, pe cine-am supăra... ?

— Nu, nu-i nimic rău în asta. Totuși, cine știe dacă, în comparație cu noi, ceilalți nu sînt de invidiat !

Acum sînt convins că El Hadj îmi da asemenea sfat doar ca să mă încerce. Cu atît mai mult cu cît în ziua aceea nu știa încă nimic despre iminenta desfășurare a evenimentelor.

— Spre ce ne îndreptăm ? Nimeni nu ştie, nici măcar dacă ne îndreptăm spre ceva anume.

— Nu se poate ca măcar dumneata să nu ştii.

Intrigat, îmi aruncă o privire. Nu desluşeam în ea chiar un reproş, dar aproape : ca o întrebare îngrijorată. Ce vrea să surprindă în ochii mei ? Ce secret ?

Am ocolit răspunsul la întrebare, zicînd cam în doi peri :

— Aşa e. Aştept mult de la toate acestea, toţi aşteptăm foarte, foarte mult...

Chiar în acea clipă un alt oraş se ridică în inima celui vechi, îşi înălţă schelăriile într-o tăcere avidă, iar ferestrele lui, de sus şi pînă jos, absolut la toate etajele, reflectară o puternică şi ciudată lumină.

El Hadj mătură cu un gest al braţului noua privelişte.

— Da, mult.

— Dar noi stăm şi vorbim de una, de alta, în timp ce un nou oraş se construieşte sub ochii noştri !

— Ei, da ! Sînt de aceeaşi părere, dar şi asta... trebuie să ţinem seama şi de asta. Sînt şi oameni care se ocupă de construcţii, sînt aci şi ei ; toată lumea lucrează, toţi sînt prinşi în aceeaşi acţiune. Pînă şi nou-născuţii.

Rîse nervos. Nu mi-a scăpat brusca lui transformare. Parcă era alt om : barba albită prematur, trăsăturile chinuite, crispate, dar regăsindu-şi un surprinzător aer de tinereţe.

Totuşi sosirea constructorilor nu făcea să slăbească urletele cîinilor, care continuau să se audă de departe.

Semn rău. M-am străduit să zîmbesc.

— Pînă şi nou-născuţii.

Se înroşise uşor la faţă şi ochii îi străluceau.

— Sîntem în pragul vieţii ; şi noi, nou-născuţi.

Rîse iarăşi ; am lăsat capul în jos şi am rîs şi eu.

— Nu eşti de aceeaşi părere ?

— Ba da, ba da.

Mă uitam la vechiul meu prieten : pe măsură ce rîdea, ochii i se luminau tot mai mult.

— Atunci, dumneata poţi spune că acum nu mai aştepţi nimic de la viaţă...

— Nu.

— La vîrsta noastră !

Jur-împrejur se răspîndise o răcoare plăcută, ca după ploaie ; era o dimineaţă însorită, iar afară aceeaşi atmosferă de surescitare. Tulburi meteori rătăceau lent. Vecinătatea răsuna zgomotos : noul oraş ce continua să răsară, să se ridice. Dar pe măsură ce creştea, în planul din spate, casele vechi îşi profilau mizeria lor de nedescris.

O febrilă agitaţie mă cuprinse. Nu mai aveam astîmpăr, m-am ridicat şi am început să măsor cu paşii încăperea : nu-l slăbeam din ochi pe El Hadj. Nu scotea o vorbă, cerceta uliţa forfotitoare. Viaţa nu este un simulacru, trebuie să-i pătrunzi înşelătoriile, fără ca prin aceasta să-ţi inventi argumentul că trebuie să

le fii complice : asta o fac doar vrăjitorii, nu altceva.

Sfidînd primejdia, am dat frîu liber imperioasei nevoi de a vorbi.

— Îmi pari nervos, zise el.

— Eu... S-ar putea.

Într-adevăr, ce dimineață extraordinară : de unde se trăgea acea misterioasă groază ce plutea în aer ? Celor care văd construindu-se noile clădiri, îmi ziceam, nu prea le vine să se-ntindă la vorbă în asemenea clipe.

M-am oprit drept în fața lui El Hadj.

— E posibil ?

— Ce ? Totul e posibil.

— Asta așteptam ?

Fredonînd, repetă :

— Totul e posibil !

Cum de nu mi-am dat seama imediat, cum de n-am observat frecvența noilor figuri care apăreau în unele momente ? Vizitatori, atîta tot : așa-mi închipuiam cînd vedeam atîta lume răsărită cine știe de unde. Ciudați vizitatori. În definitiv, poate a fost mai bine că n-am știut nimic de la început. Nu, nu mirosisem ce se urzea.

Haitele de cîini continuau să urle în direcția construcțiilor care se înălțau.

Am plecat în această stare de spirit — un fel de aridă surescitare. Și totuși, peste tot simțeai în nări prospețimea pe care ochii lui El Hadj o infuzaseră acelei dimineți, aerul era ca spălat. O mulțime compactă năpădise zona Médresse, unde zidurile, retrăgîndu-se în sînul lor, creau pungi. Îmi părea că nu văd și pe-acolo

prezența vizitatorilor, înaintam cu secreta speranță să întîlnesc vreunul. Amprenta pașilor se grava ușor în timp ; călcam pe mare fără să observ, atît de perfect imobilă era. Numai de n-ar fi fost acel lătrat prelungit și surdele lovituri de berbec ce zdruncinau temeliile orașului la intervale egale; atît de egale încît le-ai fi putut lua drept pași de...

Am dat de Hamdi și firul gîndurilor mi s-a întrerupt. Sosea cocoțat pe niște picioroange, în bătrîna Quaiçaria în care intram și eu. Mai întîi nu am priceput de ce umbla pe catalige, îngreunîndu-și mersul, tocmai el care se mîndrea cu sprinteneala picioarelor. Mai e nevoie să spun ce greu am intrat în vorbă cu unul cocoțat atît de sus ? Iar cînd am aflat de la el că avea însărcinarea să urmărească avansarea lucrărilor de construcție, mirarea mi s-a preschimbat în curiozitate. Cine nu ar fi fost interesat de acest alt oraș, care se născuse sub ochii noștri și nu încetează să ne uimească pînă azi ? M-am decis să nu-l las să se depărteze pînă ce nu-mi spune unele lucruri.

Nu-mi așteptă întrebările, parcă atîta dorea și el : să se mai descarce de ce știe, vorbind unui om de încredere.

— Îmi face plăcere să le dau bună ziua din cînd în cînd !

Ca vorbele să-i ajungă pînă la mine, jos, trebuia să strige destul de tare ; așa, toată Quaiçaria îl auzea, nu scăpa un cuvințel din ce-mi comunica.

Nu înțelegeam la cine face aluzie, vorbindu-mi astfel.

— În schimb, cînd îi întîlnesc prin oraş... continuă el după ce privi atent în preajmă, ca apoi să nu-i mai pese de nimeni şi de nimic, nu mă mai recunosc ! Mai bine-zis, eu nu-i recunosc. Nu ştiu ce se petrece cu ei — devin cu totul altfel decît cei pe care-i zăresc dincolo de vechile noastre ziduri. Nu-i văd decît la lucru ; dar cînd intră în oraş, mi-e imposibil să spun dacă sînt aceiaşi sau alţii. Numai cînd se întorc iarăşi de partea cealaltă, îi pot recunoaşte.

Mă scrută cu o privire destul de neplăcută, de-acolo de sus, din vîrful picioroangelor. Voia desigur să cîntărească bine efectul descoperirilor ce-mi împărtăşise.

— În ţoale de toată ziua, nimeni nu-i mai recunoaşte. Şi nici ei nu mă pot recunoaşte cînd ni se încrucişează drumurile prin oraş. Nu din cauza ăstora, nu (şi arăta către picioroangele pe care stătea cocoţat). Altceva trebuie să fie. Îi privesc stăruitor, dar îi văd cum trec indiferenţi mai departe : unul măcar nu ridică ochii la mine. Dar cînd sînt de partea aialaltă, îmi face plăcere să le dau bună ziua din cînd în cînd. Îmi sînt simpatici.

Am înţeles : vizitatorii. Îi căzură peste ochi bălăriile hălăciugii, fără să-i acopere însă asperităţile chipului bolovănos — repetă dus pe gînduri :

— Îmi face plăcere să le dau bună ziua...

Se îndepărtă însoţit de bocănitul cataligelor, dar nu-mi răspunse cînd i-am strigat la revedere şi i-am făcut prieteneşte cu mîna. Mă uitam cum se duce şi mă întrebam dacă mai

adineauri nu se auzea chiar bocănitul acesta ritmic, dar nu — erau zgomote mult mai tari, aduceau mai curînd a detunături subterane. Oare cataligele lui Hamdi ar fi putut stîrni și de departe atîta zgomot ? De fapt, nu avea cine știe ce importanță. După această întîlnire și confidențele revelatoare, m-am simțit redus la zero, zvîrlit în vid. Oare se știa ce se pregătește ? Trăiam clipe cînd credeam că am sărit hopul, ca îndată după aceea toată povestea să fie iarăși pusă pe tapet. Poți zice că ai sărit hopul în asemenea situații ? Mormăiam ocări la adresa lui Hamdi, a cetății, a lumii întregi, pe mine însumi mă ocăram : teribilele mele presimțiri prindeau contur real.

Furat de gînduri, nu observasem că negustorii din Quaiçaria își închideau prăvăliile și o luau la fugă. „Totuna-i, orice-ai face“, mi-am zis, constatînd că am rămas singur în orașul-vechi. „Totuna-i... ?“ Pînă la urmă, am socotit totuși că e preferabil să mă îndrept spre casă ; dar iată că nu știam pe unde-aș putea trece — dispăruseră toate ieșirile. Perfect etanșe, oriîncotro îmi aruncam ochii, zidurile păreau totuși pașnice. Deodată își deschiseră ființa meandrică, croindu-mi o cale absolut dreaptă și nu mai largă decît pentru o singură persoană — din locul unde mă aflam și pînă acasă la mine.

Cum am sosit, am dat, ca de obicei, peste grupul de femei — erau la curent cu situația și fuseseră îngrijorate că întîrzii. Una din ele zicea că nu e un sistem grozav de bun să te apuci să clădești indiferent unde și cum ; vor

avea de suferit locuitori inofensivi, copii, femei.

— Te întrebi de ce totdeauna trebuie să plătească aceiași oameni ?

Nu o dezaprobam.

— Ce-ai vrea să facă ? zise alta. Nu au de ales.

Cea care nu-mi inspira deloc încredere, Zoulikha, nevasta pantofarului, nu se afla, din fericire, printre ele.

— Așa ceva nu s-a mai pomenit, replică nevasta lui Zerdjeb. Să ne lase cetatea în pace !

I-am răspuns în gînd :

„Cetatea asta este fără seamăn pe lume, toți ar trebui s-o știe !“ Și mi-am amintit de cuvintele lui El Hadj : pînă și nou-născuții.

Dacă m-aș fi întins pe jos în acea clipă, aș fi simțit cum marea începe să se frămînte, spărgîndu-și valurile la țărm. Se apropia aducînd în poală spume și mușchi — rodea piatra. Nu din senin. Și m-am gîndit : „Toți, pînă și nou-născuții“.

Copiii mei, care se jucau prin curte, veniră fuga, umplînd odaia cu strigătele lor. Observaseră că a crescut nivelul apei ? Nu era ceva care să-i sperie ; pur și simplu, intrau în casă. Habar nu aveau ce se petrece afară. Încercam să-i domolesc : atunci se repeziră la mine ca niște mici fiare, dînd să mă trîntească. Mama copiilor îi privea fără să intervină ; se înverșunau jucăuș asupra mea, nu mă lăsau nici să suflu. Vremurile ne silesc să ducem o viață cu

care nu sîntem deprinşi. Pe timpuri, bărbaţii îşi duceau viaţa zilnică deoparte, femeile de alta, iar copiii pe lîngă ele. Dar acum !

— Se pare — zise o vecină ale cărei cuvinte ajungeau pînă la mine prin învălmăşeală — că noile clădiri vor fi gata chiar azi. S-a anunţat la radio.

M-am smuls din strînsoarea micuţilor mei Diden şi Mamia, să ascult cu atenţie ce spune femeia. Am observat cum deodată ochii copiilor îşi schimbau expresia.

Oare soaţa Baroudi vorbea cu glas de reaprevestire ? Fără îndoială. Restul spuselor ei se pierduse în gălăgia încăierării. „Vor fi gata chiar azi ? Rămîne de văzut. Deocamdată nu sînt gata..."

— Ce-i ? Ce-i ?

Copiii şi-au închipuit că s-a întîmplat ceva... Impunîndu-mi o expresie de seninătate, tocmai vream să-i liniştesc...

— Cîntă cineva, zise soţia mea chiar în acea clipă.

Ia uite, şi ea ! Şi ea a crezut că stam s-ascult dacă nu vin zgomote din stradă.

— Ăştia petrec !

— Nişte nebuni !

M-am simţit dintr-o dată fericit la culme. Totuşi, amintirea străzilor golite de lume, aşa cum le lăsasem în urma mea, îmi tulbura pacea ; dar uitasem de primejdie. Am început să cînt şi eu un cîntec vechi, un cîntec de leagăn din copilăria mea. Mamia şi Diden se porniră pe un rîs nebunesc, iar măicuţa lor protesta :

— Ce-i cu cîntecul acesta de pe vremea străbunilor mei ? zise ea pe un ton de supărare, dar păstrîndu-și cu greu seriozitatea.

Am privit-o în ochi pe Nafissa şi am continuat să cînt, dar vă asigur că în sinea mea nu rîdeam deloc. Aş fi dorit să mă înțeleagă și totodată mă temeam de ce-ar fi trebuit să înțeleagă.

S-a mărginit să-mi spună :

— Lasă, te-aud vecinii, și se ridică să pună de masă.

Copiii zoreau în jurul ei, unul aducea ulciorul cu apă, altul, tipsia cu smochine proaspete, de mîncat la ciorbă. Mă părăsiseră în ungherul meu. Asta nu mă supăra. O vedeam pe ea, înconjurată de copii, ca într-un halou astral. Ciudată impresie : nu se schimbase și totuși nu era aceeași. Se ducea și venea, absorbită de ce avea de făcut ; mă fulgeră dureros un gînd : „Nu știu nimic din adîncurile ei".

Simțeam dorința să-i pun întrebări. Din fericire, m-am oprit la timp, îngrozit că eram gata să săvîrşesc asemenea faptă. Desigur, dacă aș fi stat întins pe nisipul umed, aș fi surprins cîntarea vijeliei, aș fi simțit venind asupra-mi bazaltul negru, rădăcinile și vîntul, și ploaia, ce bat în temeliile pămîntului. Și fără asta, spumă de apă marină și alge îmi înveleau fața. Imposibil, imposibil, imposibil. Nu puteam să-i pun întrebările ce stăteau să-mi ajungă dintr-o dată pe buze. Cîntecul mării rămase închis în piatră.

NOILE CONSTRUCŢII S-AU ÎNFIINŢAT ziua între zidurile noastre, dar le auzim cum cresc şi se înmulţesc mai ales noaptea. Am ajuns să ne temem ca nu cumva lumina lor să năpădească unica noastră odaie : în timp ce aceste etajări de capriciu nebun cresc haotic, printre schelele lor veghează, fără să se consume, feroce sclipiri de lumină, stîrnind nesomnul. Ne întrebăm pînă unde va merge proliferarea lor. Astă seară, radioul vecinilor sfîrîie vorbind, şi mai dă şi muzică. Crezusem că într-o bună zi cei care şi-ar lua acest radio vor fi consideraţi nişte trădători, dar nimic de felul acesta nu s-a petrecut.

Înclinată asupra umbrei sale, nevasta mea coase, ascultă poate cu atenţie puternica pulsaţie a construcţiilor ce-şi înfig rîtul în piatră. Batjocura iriacelor încă n-a venit să ne interzică orice speranţă.

Umbra nu-şi calculează efectele, aşa-i făcută ea să pătrundă în inima lucrurilor. Nevasta mea profită de aceasta cu nu ştiu ce secretă stăruinţă. Copiii dorm, o seninătate patetică luminează puternic oraşul. Ce singurătate !

Desigur că pretutindeni oamenii ascultă la fel. Viclene, noile construcţii cresc chiar în oraşul nostru, rămînînd totuşi desprinse de el. Oare la ce s-o fi gîndind Nafissa ? De multe ori n-a lipsit mult să o întreb ; nu am avut însă

energia necesară. Ceva îmi spune că ea este mulțumită : oribil gînd, în împrejurările trăite. Oare binecuvîntează prezența intruselor construcții, venită la timp, ca să scoată oamenii din sărite ? Nu este exclus. Dar dacă aș pleca de-aici, abandonînd totul ? Și-o mai aminti ea de intențiile mele de plecare ? Ce-ar spune azi ? Ascult cum se sparg valurile, ascult violenta mișcare a coapselor mării, cum frămîntă ea spațiul nocturn. Aproape, și mai aproape, și-apoi, foarte departe. Nu mai poate fi vorba de nici o plecare. Unde m-aș duce ? Și ce-aș putea face ? Nu pricep de ce azi-dimineață El Hadj mă sfătuia să plec. Edificiile acestea noi tulbură destul orașul, nu ai de ce să înfrunți și altele, în afara lui. Sub presiunea lor, se întîmplă uneori ca străzi întregi să crape, și-atunci, lumea aleargă, încearcă să salveze mobilele din case, prăvăliile se închid. Din loc în loc, zidurile păstrează groaznice urme de gheare. Cît despre timp... În băltoace, se închează în băltoace și se înnegrește pe asfalt. Iată unde am ajuns. Din fericire, cartierul nostru, în partea superioară a orașului, rămîne destul de ferit, numai centrul este direct vizat de aceste excrescențe, pe care nimeni încă nu pare a le lua cu-adevărat în serios. Dar unii au și început să părăsească centrul !

Avem ce rumega în nopțile nesfîrșite, îmi vîjîie capul ! Parte din localnici se izolează în grosimea zidurilor, mai ales în zona expusă. Nici eu nu mă depărtez prea mult de ele. Alții — perspectivă de temut — cer deschiderea unui front... Prin numărul și gravitatea lor,

aceste probleme ne expun la o primejdioasă disponibilitate. Nedorită, necăutată — viața nudă. Și dispar oameni ! Chiar dacă întregi coloane ar fi radiate din registrele stării civile, n-am fi impresionați. Viața nudă.

Cînd, la un moment dat, orașul s-a îngropat în straturile de sedimentare, mulți au prins prilejul de a-și afla o ascunzătoare. Zgrebănatul ce se aude noaptea atît de des nu vine de la altceva. Acum, zi de zi, noi fugari merg într-acolo. Sub picioarele noastre, au prins formă embrioane de cetate și, difuz încă, o tenace acțiune le semnalează existența. Cîteva etaje mai sus, în cafenelele totdeauna arhipline, circulă zvonuri ce te-nspăimîntă. Din toate părțile percepi un vuiet de ape umflate. Sînt ca și sigur că, pînă la urmă, orașul va exploda sub presiunea aceasta simultană și contradictorie.

Și nu menționez decît spre simplă aducere aminte și de prezențele rătăcitoare pe care le înregistrăm, mereu mai multe, pe străzi. Intră peste tot : în prăvălii, în locuințe, și se așază unde poftesc, fără un cuvînt, fără să ceară voie celor pe care-i deranjează, ocupîndu-le locul. Le lăsăm să-și facă placul, ferindu-ne să intrăm în vorbă. Oricum, nu ne cunosc limba și nici noi pe-a lor. Odată cu ele au sosit și știrile tainice și tulburătoare. Cum de le-au aflat oamenii noștri dacă orice comunicare cu ciudații străini este imposibilă ? Mărturisesc că pentru mine rămîne un mister. Iată cum se petrec lucrurile de obicei : ne ducem pe rînd în mici grupuri să dibuim cam ce doresc ; la șușoteala lor, într-un idiom monosilabic și cu

lungi pauze, unul dintre noi cade pe gînduri, cu ochii în pustiu. Nu mult după aceea, aflăm că cutare — unul dintre cei cu care am fost acolo — a dispărut... Nimeni nu comentează aceste coincidențe.

Marea stă neclintită, cu ochiul ei de sălbăticiune la pîndă. Sumbră, dar stăpînă pe ea și plină de căldură, ne înconjoară, parcă stă de veghe. Lîngă ea aflu sinceritatea dintîi a lucrurilor. Noaptea, valurile ei clatină neîntrerupt casele — intră prin Poarta de Răsărit, străbate orașul și iese prin Poarta de Apus! Cel puțin în aceste interminabile nopți am început să o cunosc mai bine.

Nafissa și-a dat seama de asta și inexplicabila veselie, pe care o lasă să se străvadă de atunci, mă pune pe gînduri. Expresia ochilor și chipului, tonul pe care îmi vorbește, pînă și felul cum se mișcă, toate vădesc o bucurie stăpînită. De ce aș fi îngrijorat? O vreau mereu alături de mine, doresc să mă înconjoare cu un cerc indisolubil, acolo, în prospețimea colinelor. Și se arată mai îngăduitoare decît oricînd. Atunci, de ce atîta teamă și îndoieli? Nu am nici un motiv temeinic. Urmăresc cu un interes pasionat tot ce spune și nu mă opresc la cuvinte, caut accentele lor secrete, nuanțele ce m-ar putea lumina.

Ridică ochii, dîndu-mi a-nțelege că merge îndată la culcare. Mi se urcă un nod în gît, mă izbește dur teribila fragilitate a armoniei noastre. Gesturile, privirile, fluxul gîndurilor devin atît de fragile, precare, în adevărul acestei nopți sufocante, ce ne pîndește și pe care o

nimica toată ar ajunge s-o dezlănţuie asupra noastră. Afară, marea îşi ţine suflarea, oraşul doarme ghemuit în el însuşi, căzut într-un somn bestial.

Înainte de culcare, Nafissa dă ocol prin grota noastră. Uşorul foşnet stîrnit de ea mă face să mă gîndesc la cealaltă, care mi se impune de cîte ori lipseşte. Oare ele două să fie o pereche în alternanţă ? Nu s-a întîmplat să le văd vreodată împreună, dar fără îndoială că reprezintă laolaltă una şi aceeaşi femeie, schimbîndu-se între ele în punctul unde deosebirea nu mai este posibilă, unde nici nu există deosebire. Totuşi, sînt mai puţin în căutarea celei a cărei existenţă trebuie s-o recunosc, decît mă-ndemn spre fiinţa în joc de ape a Nafissei, care-mi pare unică în orice manifestare. Realitate în care nu ştiu la ce să mă opresc, din ce clipă încep să devină lunecoase prezenţele ce mă ating în trecere, îmi vorbesc, îmi cer adeziunea şi vigilenţa. Multe lucruri încă se perindă pe lîngă mine, fără să le pot atinge, da, cînd privesc la Nafissa nu ştiu bine pe cine văd...

Noapte malefică, noapte albă şi neagră, speranţă mereu în renaştere şi recădere, istovitoare, nopţi fără perspectiva unei aurori şi de care doar doborît poţi scăpa...

Mă uit furiş la Nafissa. Nu-mi spune o vorbă şi nici eu nu-i spun. Parcă aş zări-o din depărtări, cînd de-ajuns ar fi să întind braţul ca s-o ating. Cuvinte pentru chinul meu nu sînt. Dar, cum uneori se întîmplă, vine ea către

mine — fiindcă ea poate să mi se apropie, doar eu simt că îmi este oprit — și-mi cuprinde capul în mîinile ei.

— De ce stai închis în sinea ta : nu ne iubești ?

Nu răspund, închid ochii.

— Mama — nu ți-o iubești ?

Îmi vorbește prietenos, și dulce se modulează glasul ei. Deschid ochii și o văd surîzîndu-mi. În clipa aceasta, o nespusă și odihnitoare bucurie, o bucurie pură mă scaldă. Dar farmecul ce e totuna cu chipul ei nu-și revarsă lumina decît în fugarul răgaz și recad în noapte.

— Nu e bine să treci la fapte cu ușurință. Trebuie să cunoști bine lucrurile, să le pătrunzi cuminte. Ești tînăr. Asta ar însemna...

— Nu are importanță.

— Nu are importanță ? Pentru tine ! Pentru noi... are foarte mare importanță. Ești încă prea tînăr...

— În ziua de azi, ca să sperii pe cineva ar fi nevoie de alte gogorițe.

Mă opresc aici, cu încăpățînare, zicîndu-i : Nu asta, altceva te înfricoșează. De ce aș fi prea tînăr ?

Stau în așteptare.

De cum se lasă întunericul, am pornit să-i luăm de-acolo unde ni-i aruncaseră. Mame, frați, fii făceau tot ce puteau, îi înfășurau în pînză ; dar cînd să-i ridicăm și să-i ducem, nu erau brațe de-ajuns. Cu multe opriri, înlocuindu-ne între noi, schimbînd mereu punctul de sprijin, am tot mers, ore întregi am mers, că-

lăuziți de geniile nopții. Apoi, anunțat din aproape-n aproape de către cei rămași de pază, am sosit.

— Tatăl tău...

— Tata ?

— Nu voia. A zis : „fără asemenea istorii".

— Dar...

— Vom vedea ce-i de făcut, mai așteaptă puțin.

— Ce să aștept ? Nu am nevoie de nimeni !

— Și mama ?

— A zis : „De ce nu ne iubești ?"

— Ea ? Da, așa e.

— Atunci, de ce aș mai aștepta ?

După puțin, adaug :

— Înțelege-mă. A zis : „De ce nu ne iubești ?"

— Bine, du-te.

Ies din peștera înnegrită de fum, și pămîntul unduit lin, cîmpul liniștit mi se arată ieșind de-a dreptul din cer. Înălțimile acestea uitate, unde dintr-o dată mă regăsesc, sînt vii : se mișcă, se leagănă, se desfășoară senine, într-un ritm învăluitor — cred că nimic nu-ți poate da un mai deplin sentiment de pace. Ghicesc, acolo, la vale, marea ce-ntinde unda legăturii dintre Nafissa și mine.

Plec, scrutînd opacitatea nopții tulburate de bătaia pașilor mei.

Cu cît înaintez prin aceste spații oarbe, cu-atît mai limpede îmi apare Nafissa. Șansa mea de ultimă clipă.

FAȚĂ DE ATITUDINEA MEA NECOMUNICativă, mama suspina :

— Este un copil înclinat spre tristețe.

Pe urmă, a uitat de mine. Într-un fel, nu greșea ; viața noastră prospera nestînjenită în mijlocul cîmpului întins : ar fi trebuit să fiu un copil fără griji, nu preocupat de golul înconjurător. Trăind însă cu nemărturisita teamă că rosturile lumii s-ar putea răsturna cu susu-n jos, nu mă îndemnam la joacă. Să înfrunt, singur, lupta. Asta mi se părea o ținută imperativă. Fugeam cu încăpățînare de normalitatea vieții familiare, refuzam orice gest binevoitor și mă refugiam în cele mai inaccesibile unghere. După ce am explorat castelul nostru în ruină, toate numeroasele-i ascunzători, cînd nu mi-a mai rămas nimic de descoperit, am priceput totuși că nu-mi va fi ușor să evit înfruntarea *celorlalți*. Nu numai lucrurile mă întîmpinau într-o îngrijorătoare dezordine, barbare, de o sfîșietoare rezistență, dar și *ei*, mai de temut, se aliau cu aceste lucruri, mereu în acțiune : gesturi, figuri de oameni, rigide, cu expresii încremenite, ca și lucrurile. N-ar fi fost de-ajuns să mă feresc din calea lor, și atunci s-a născut grija de primă importanță de a-mi ascunde sentimentele. Aș fi fost mulțumit așa, dacă aș fi făcut-o cu plăcere : trebuia

să-mi duc viața asta cu două fețe spre a-mi realiza cît mai bine apărarea.

Părinții mei mă lăsau să fac ce vreau cu timpul liber, doar să nu le pricinuiesc vreo îngrijorare. N-au avut de ce se plînge : rareori le-a fost tulburată pacea de purtarea mea. Eram mult prea preocupat. Mereu pîndeam posibile capcane, gata oricînd să le fac față, îmi impuneam deci un regim de copil consecvent bănuitor. Erau clipe cînd atingeam un adevăr a cărui natură îmi rămînea necunoscută : simțeam ca o arsură ce se-ntindea pe inima mea, dar senzația aceasta trecea repede. Într-o seară, trăiam lupta cu adversarii mei și gîndurile împrumutau ceva din foșnetul văzduhului plin de bătaia nenumăratelor aripi în zbor. Le ascultam cum palpită, și toată această tulburare venită din toate părțile și pătrunzîndu-ne casa. Deodată, cineva care se apropia începu să mă strige. M-am ridicat drept în picioare, tremuram tot. Se oprea, pîndea, apoi iarăși mă striga. Aveam o mică odaie cu o singură fereastră : am dat fuga pînă la ea și am lăsat să-mi rătăcească privirile peste livezi și grădini, tot mai către cer. Casa noastră avea foarte multe deschideri, domina văi întunecoase, un ținut întins al cărui acces îmi era interzis, și locul unde orașul se ascundea pe după un lanț de coline verzi. Nimic, nimic.

M-am hotărît să urc pe terasă.

După interminabila scară strînsă între două ziduri și trecînd parțial printr-un gang, în fața ochilor mei se desfășură orizontul. Sfîrșitul zilei de vară scălda în lumina-i coaptă și calmă

văzduhul populat de aripi, străbătut de ecouri. Poarta mare scîrţîi, auzeam călcătură de animale domestice, a urmat şi un scurt sunet metalic ; în interior, obişnuita forfotă gospodărească. Nici o prezenţă, nicăieri. Şi cu ce iuţeală pămîntul începea să se cufunde în iarbă, iar zgomotele să se stingă ! Zăboveam pe terasă, neştiind ce-aş mai face, dacă aş avea ceva de hotărît.

Şi chiar atunci se ivi cel pe care-l aşteptam. Apăruse ca dintr-un salt ; ca şi cum de mult s-ar fi aflat acolo, numai că nu ştiusem că e prezent. Ca să ajungă aici, trebuise să străbată grădinile, curtea, odăile, să urce scara. Cu răsuflarea puţin gîfîită, rămase cu gura întredeschisă, iar ochii lui negri şi strălucitori erau surîzători. Văpaia apusului de soare îi aprindea obrajii şi, cum încă era cald afară, cîteva picături de sudoare luceau prin puful ce-i umbrea buza de sus. Era în picioarele goale, ca şi mine.

Neclintit, învăluit în lumină, în timp ce, cu soarele în spate, îl priveam uimit, îmi părea că nu înţelege de ce se află aici. Din capătul opus al terasei, îşi aţintea ochii spre mine, dar parcă nu mă vedea. Inima îmi bătea să se rupă. Şovăi cîteva clipe, fără să se mişte din loc, apoi privirea sa străluci : fugară fulgerare a ochilor, atît cît chipul său trecu printr-o ultimă rază de soare.

Cînd m-am liniştit, cerul devenise un crater albastru-negru. Venise oare către mine ? Niciodată nu văzusem copilul acesta pe la noi. Oare chiar mie voise să mi se adreseze, pe mine

mă strigase el mai-nainte : pe mine, sufletul suferind ce rătăcea prin ruinele castelului ? Nu se rătăcise și hoinărise prin imensa noastră locuință, pînă sus pe terasă, cu speranța de a-și regăsi calea pierdută ? Eu nu-i fusesem de nici un ajutor. De ce se abătuse din drumul mare și pătrunsese în aceste ruine ?

La orizont, încă mocnea un foc întunecat, farmecul straniu se prelungea ; dar pădurile, colinele, izvoarele dispăruseră. Priveam într-acolo unde căzuse soarele în hău : nu mai vedeai decît o mare, teribilă mare oprită-n timp. Nu îndrăzneam să fac nici o mișcare. Aruncînd o privire în jos, am zărit un felinar de mînă lunecînd iute prin întunericul adînc : tata se întorcea din oraș. Am coborît.

Nu m-am resemnat în înfrîngere, iarăși mi-am strîns toate puterile spre o nouă confruntare. Dar mai întîi trebuia să rup cercul brutal și viclean în care tindeau să mă închidă lucrurile, da, mai întîi să rup acest cerc. Chiar aerul, în care toate mă impresurau, repezindu-se la mine, părea dușmănos, purtătorul unui suflu de moarte. Cît despre părinții mei, ei găseau că este firesc să fie așa ; încă le văd expresia ce părea a-mi spune : „Ce-i, ce se-ntîmplă ? Nu e totul normal, așa cum se cuvine ?“ Limbajul tăcut, care nu izbutea să mă înșele, se ștergea uneori din ochii mamei, lăsînd locul unei negrăite tristeți. Întîlnirea cu băiatul necunoscut mi-a întărîtat ura față de asemenea existență, față de casa noastră și de atmosfera respirată acolo.

De atunci, zi de zi, am așteptat ca *el* să se arate iarăși pe la noi.

Cu această nerăbdare ce-mi împungea inima, aș fi avut necazuri printre ai mei dacă nu m-aș fi străduit atîta să simulez indiferența. Pentru o clipă măcar nu înceta lupta în toiul căreia ajunsesem să-l cunosc, să-i ghicesc gîndurile și țelul. Luminat de acea lumină crudă, ducîndu-se și iar venind, imaginea lui ordona lumea. Uneori eram atît de emoționat, încît mă podideau lacrimile.

Într-o bună zi am pomenit totuși de *el*. Dovadă cît de slabe erau zidurile de apărare pe care le ridicasem în jurul meu, cît eram de subjugat încă de lumea lucrurilor și a *celorlalți*; mult mai subjugat decît aș fi crezut; noroc de concursul de împrejurări! Ne strînsesem în jurul *meïdei*, și, încălcînd legea de a nu tulbura tăcerea la masă, m-am trezit vorbind. Întîi m-am simțit stingherit de îndrăzneala mea, dar mi-am ținut firea și am continuat, ca împins de cine știe ce demon. Părinții mei au fost foarte surprinși. Mama, șezînd puțin mai retrasă, în dreptul unei tăvi cu piciorușe, servea ceaiul: ținea ceainicul într-o mînă, cu cealaltă apropia paharele ornate cu flori de aur și email. Ridicase ochii către mine și mă scruta cu un aer de profundă milă. În timp ce-mi spuneam povestea, paharul pe care tocmai îl umplea dădu pe dinafară, picură pe tavă, și ea nu observă.

Nici ea, nici tata nu au scos un cuvînt. Iar eu n-am zăbovit mult și le-am spus noapte bună, grăbindu-mă spre odaia mea. Eram

deprins cu reacțiile lor în asemenea situații : întîi și-ntîi, se închideau într-o atitudine de nezdruncinată superioritate. Dar de data aceasta am avut impresia că i-am lăsat neliniștiți, adînc tulburați. Povestisem cu prea multă aprindere, cu o însuflețire neobișnuită la mine, vorbeam pasionat, foloseam expresii exagerate și — roşind deseori — le întorsesem împotrivă chiar cuvintele, gesturilor lor. Deodată m-a cuprins o ciudă amarnică. Părinții mei priveau ca ceva josnic orice luptă morală cu pretenții de a-și dezvălui mijloacele, deschisă, în auzul tuturor. Am înțeles prea bine că de acum încolo nu mai trebuia să pomenesc de *el*, că nu-mi rămînea decît să caut să șterg jalnica impresie pe care o lăsasem. Așa am și început să mă port chiar din dimineața următoare, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Și am reușit. Aveam sentimentul că — da, ca prin minune și fără să mi se opună nimic — dobîndisem darul de a mă juca cu aparențe înșelătoare. Cu o satisfacție răutăcioasă, după experiența avută, am fost voios, drăgălaș, vrînd să arăt astfel că și uitasem de prietenul meu. Dar himerele, exigența obiectelor, inexorabile, care mă țineau sub strînsă supraveghere ? Se vor lăsa și ele îndepărtate din calea mea, atît de ușor păcălite ? Dimpotrivă, metoda adoptată ca să mă disculp le-a ațîțat să mă împresoare cu o barieră și mai implacabilă, și mai dură. Mă compromisesem rău, fără să pot preveni serios bănuiala de duplicitate — mă expusesem la riscul de a nu mai scăpa de ea de-acum în-

colo. Nici nu observasem că părinții mei foloseau acum împotriva mea arme și mai subtile decît cele împrumutate de mine de la ei.

Oare la părinții mei era mai mult pudoare decît duritate ? Purtarea lor față de mine, ca și față de sora mea, era neîndoielnic aspră. Deajuns să mă uit la tata, ca să mă simt copleșit de forța simțurilor și mușchilor săi, de firescul său egoism, de caracterul său inflexibil. Desigur, era doar o cursă întinsă, scopul urmărit era altul. Cursa rămînea însă ca atare și trebuia să mă feresc — dar, ocolind-o, trebuia să bag bine de seamă ca nu cumva să cad în alta. Trebuia să fiu mereu cu ochii-n patru ! De aceea, cum mă aflam în prezența sa mă cuprindea tulburarea. Eram fără apărare față de panica în care cădeam ; într-un asemenea *tête-à-tête* și cea mai inocentă scăpare de atenție, ca și cea mai calculată conduită se puteau întoarce oricînd spre rușinarea mea. Iar dacă, slăbindu-mi puțin defensiva, încercam să-i surîd, se și termina cu mine — totuna dacă m-aș fi prefăcut în cățeluș de casă, într-un cui amărît sau orice alt lucru rizibil de mărunt...

Într-unul dintre acele lucruri ce continuau, neîntrerupt, să-și lanseze vicleñele atacuri, și sub ochiul cărora existența noastră continua să se înjghebe confuz și într-o ordine impersonală, lucrurile care, cu timpul, s-ar fi lipsit de intervenția noastră și ne-ar fi supraviețuit dacă... Dacă aceste evenimente, la originea cărora nu am contribuit cu nimic, n-ar fi doborît totul la pămînt și nu ar fi creat o nouă situație. Dar pînă în ajunul acestei răsturnări, noi ne con-

tinuam viața în mijlocul aceluiași cerc ; nici o cale, ușoară ori grea, deschisă înaintea noastră. Un vechi cataclism fără zgomot ne smulsese din noi înșine și din întreaga lume — numai un nou cataclism putea să ne proiecteze iarăși în aceste rosturi. Dar pînă atunci aveam să ne ducem existența în ordinea ce ne fusese repartizată, cu un destin dezafectat, adus în stare de răcire, golit de orice putere, eşuat în adîncul fiecăruia dintre noi. Pînă atunci, va trece timpul și, orice s-ar fi întîmplat, nu se va mai petrece nimic. Da, mai ființa acolo o casă, o moşie, treburi de îndeplinit, dar toate acestea nu erau decît minciună. Plimbîndu-ne în această simulare a realității, traversam lucrurile, mult mai vii decît noi, și nu le opuneam nici cea mai mică rezistență.

NOILE CONSTRUCȚII CRESC ÎN NUMĂR, lucrările continuă și noaptea și — o putem spune deschis ? — contra orașului. Iar ziua ! Toate aceste intruse trosnesc, bubuie, urlă, își întind în sus materia, apoi se prăbușesc brusc spre a reurca îndată. Nici un răgaz. Din cît se păstrează în memorie de bărbat sau femeie, niciodată populația de aici nu a pomenit un vacarm atît de înspăimîntător și un spectacol atît de monstruos. Uneori exploziile ce se declanșează fac să se zvîrcolească temeliile orașului ; fie și aproximativ, Istoria nu ne spune ceva asemănător cu ceea ce se petrece la noi, sub ochii noștri. Bombardamentele, tirurile, șuierăturile, strigătele agresive și fulgerările care înconjoară noua cetate — chiar dacă se mai întîmplă să aibă vreo întrerupere — nici gînd să se oprească, decît foarte trecător : sub o tăcere ce pare a ne fi fost redată, tot stăruie un tumult confuz și uniform, un amestec de mugete, suspine, țiuituri ritmice. Din viața noastră, a fost alungată liniștea, odihna adevărată.

Captivi între propriile ziduri, nu sîntem în stare nici să ne închipuim la ce se va ajunge. Din partea oamenilor noștri refugiați în adîncul subteranelor, săpate sub vatra cetății, se lansează acum în toate nopțile atacuri prin surprindere contra noilor construcții, iar temerarii se retrag îndată ce au dat lovitura. Adver-

sarii se grăbesc să restabilească ordinea şi îşi ascund pierderile, dacă au suferit pierderi, aşa încît, dimineaţa, la ei viaţa continuă normal, aparent neschimbată. Totuşi, uneori ajung pînă la noi informaţiile transmise de ai noştri, aflaţi acolo să surprindă asemenea momente, iar veştile se împrăştie repede. Ce ne parvine nu este însă prea precis ; asta nu ne supără, dimpotrivă : primim veştile cu şi mai multă fervoare, odată ce lasă loc excepţionalului. Cercetarea, verificarea zvonurilor, examinarea situaţiei, schimbul la care ne obligă toate acestea ne dă în sfîrşit prilejul să avem o ocupaţie reală !

Ceilalţi profită de fiecare atac al nostru — execută pe cei căzuţi prizonieri, atunci sau mai înainte. „Nu, sînt doar ostatici", se spune prin oraş. Îi spînzură sus, pe şantiere, în vîrful înaltelor eşafodaje, spre care ne îndreptăm acum ochii de cum începe să se lumineze — să ştim ce fel de zi ne aşteaptă. Imposibil să descrii bine starea de surescitare trăită în fiecare dimineaţă : furie, ură, violenţă, sfidare, nu mai sîntem stăpîni pe noi. La sfîrşitul zilei, rar să nu fim sleiţi de puteri — asemenea stări ne istovesc cumplit. Atunci, ne trezim rătăcind în cerc între zidurile noastre mereu înnodate, ce şerpuiesc fără sens în jurul nostru, şi o groază de care nimeni nu ne poate scăpa ne amorţeşte toată fiinţa.

Cei care culeg cele mai multe ştiri sînt, pînă la urmă, lăptarii. Privilegiaţi prin negoţul lor ambulant, au încă voie să circule liber, cel puţin ultimii dintre ei, cei care nu au intrat

în grupurile de asalt, sau nu au fost executați.

— *Pe-acolo*, trebuie să treci pe loc deschis, zic ei. (Și arată cu degetul.) Altfel, orice mișcă prin preajmă este atras fără scăpare. Folosesc un fel de curent magnetic.

— Am văzut cum ard localnici.

— Zilnic ?

— Zilnic !

— Sînt represalii. Într-o noapte...

Stăm și-i ascultăm. Ne întreabă dacă nu avem să le dăm de fumat, puțin tutun ori o țigară, și alte istorisiri urmează. Dar toate, sau aproape toate se termină cu legănarea cadavrelor grimate în batjocoră, acolo, în vîrful eșafodajelor.

— Urîtă treabă, oftează la sfîrșit povestitorul sau unul dintre noi — să-i boiască așa...

— Asta întrece toate ticăloșiile !

Acuma, cînd ies în oraș, aleg căile cele mai ferite și merg iute, și singur, nu zăbovesc prea mult afară, nici în același loc. Uneori intru în prăvălia vreunui prieten, dar rămîn scurt timp : cinci, zece minute cel mult — nu, nici măcar atît : să stai puțin jos într-o prăvălie nu este prudent — pe urmă, îmi reiau hoinăreala prin oraș. După întorsătura luată de evenimente, cîteodată m-ar ispiti mult să mă afund într-unul dintre acele ganguri pierdute, pe unde se circulă abătut de la oricare alte ganguri. Împrejurările mi-ar oferi justificarea : atîția oameni dispar. Mă învîrtesc pe străzi — mare prostie, nu servește la nimic. Aceleași schimburi de impresii te așteaptă oriunde. Se petrece ceva peste puterea noastră de înțelegere.

Ismaël, uite, el a încheiat așa socotelile : nu mai iese deloc din casă. Și ca să nu mai tîndălesc degeaba pe-afară, îi țin deseori companie. Nu rămîn mult timp singur cu el, asta nu ! De la un moment la altul, încă cineva, desigur din același motiv, intră și sporește numărul celor de față. Familia lui Ismaël nu-și mai vede capul de-atîția musafiri.

Ce mă intrigă mai mult este expresia lui radioasă. Fericit om ; în asemenea vremuri, atîta bună dispoziție este un adevărat har, o raritate. Mă întîmpină de fiecare dată cu aceleași cuvinte :

— Toți am fost supravegheați. De necrezut...

Desigur, ca să nu-l necăjesc ori să-l impresionez neplăcut, nu-i răspund : dar știu că sîntem mereu sub supraveghere.

— Fiecare cu fișa lui, continuă el pe obișnuitu-i ton inocent. Orice familie, din orice casă, da, chiar din propria-ți casă, pînă și zidurile locuințelor sînt supravegheate. Dacă te invită rude sau prieteni să-ți petreci ziua la ei, trebuie să anunți dinainte Stăpînirea. Cum de știu eu asta ? Șșșș...

Ce istorie ! Continuă să-și primească musafirii, care nu-și încetează vizitele, cu același aer de bună dispoziție față de orice împrejurare și în contrast cu aluziile sale :

— De-ar fi să fugi, unde te-ai duce ? Unde te-ai ascunde, unde ai găsi ceva de îmbucat, unde să dormi ? Totuși, la noi în oraș au fost și din cei ce s-au ascuns ca-n gaură de șarpe. N-am văzut nici unul cu ochii mei, dar știam de ei. Poate chiar în casa asta... Cum făceau,

ce cîştigau trăind aşa : nimeni n-ar putea spune. Fiindcă cei care se ascundeau n-au mai apărut, şi nu vor reveni niciodată. Mă tot gîndesc la toate astea... iar noaptea cînd petrec ceasuri întregi, aşteptînd Dumnezeu ştie ce...

Ajuns la acest punct, cade invariabil într-o tăcere distrată : nu încerc să-l scutur, aşa cum nu-l întrerup nici cînd vorbeşte.

— Nu de mult, zise el revenindu-şi, mă pregăteam să merg la lucru — era angajat la drumuri şi şosele —, dar ajuns la uşă m-am oprit. Şi bine am făcut. Tocmai îmi amintisem că se interzisese populaţiei, printr-un anunţ, accesul la noua cetate. De atunci nici n-am mai ieşit din casă.

Acestea fiind spuse, trece la un adînc şi prelung rîs înfundat.

— Acum trăiesc într-o lume de pace. Nu mai vreau să ştiu de cealaltă.

Iarăşi este omul simplu pe care-l cunoaştem. Continuă să vorbească din nesecatu-i izvor, şi trebuie să recunoaştem că spune lucruri interesante, deşi uneori ne cam miră.

Amintirea vechilor reguli de viaţă se estompează în conştiinţa noastră.

Sîntem în aşteptare.

O mare ceremonie luminată de flăcări, la care, iată, nu ne aşteptam, a început astă noapte în noile construcţii. Oare ce sărbătoare ori ce ritual celebrează ei *acolo ?* Nu e nici o şansă să aflăm ; noul oraş, cel puţin din ceea ce putem zări, cu toate etajele ocupate de foc, sclipeşte înroşit, pustiu de moarte. Întinse formaţii de iriace se rostogolesc deasupră-i, pe ce-

rul aprins. Vecinii pun mai tare aparatul de radio, să smulgă veşti nopţii, şi mai mulţi locatari s-au strîns la ei. Şi soţia mea s-a dus, dar a revenit repede : nimic serios nu s-a putut prinde, în afară de semnalizări gen morse, care devin uneori un fel de chelălăit, imposibil de descifrat de ascultătorii comuni. Totuşi, soţii Baroudi nu renunţă la zgomotul de petarde al aparatului. (Şi acelaşi lucru continuă *acolo*.) Ascult acest obositor glas din odaia mea. Un fel de toropire mă cuprinde insensibil. Dar femeile, ele mai ales, se încăpăţînează, îngenuncheate în faţa difuzorului. Îmi imaginez scena : una dintre ele îşi lipeşte urechea de aparat şi ascultă o vreme, făcîndu-le semn celorlalte să tacă, lăsînd să se înţeleagă că izbuteşte să priceapă ceva. Apoi renunţă la osteneală şi, destul de nemulţumită, sfîrşeşte prin a recunoaşte că nici un sunet nu i-a spus absolut nimic, apoi se depărtează. Îndată, alta îi ia locul şi aceeaşi manevră reîncepe. Ceasuri întregi ar fi în stare să facă cu schimbul în felul acesta, lîngă aparatul de radio.

Năuciţi, Nafissa şi cu mine rămînem aci, ascultînd glasul ce nu poate fi numit, şi teama de a fi în viaţă — asta mai ales ne chinuieşte în acest moment — pune stăpînire pe noi. Ca şi cum nici unul, nici altul nu am avea pe nimeni de iubit, pe nimeni de apărat. Nafissa îşi reia lucrul de mînă, începe să coasă fără să ridice capul. Peste puţin, îi privesc chipul şi mă sperie adînca strălucire a ochilor ei ; îmi pare că văd, prin transparenţă, derularea

gîndurilor ei. Nu îndrăznesc să-i tulbur detașarea neliniștitoare ; o văd cum iese în noapte. Este nehotărîtă, domoală — reținută și absentă. Privește în jurul ei, și mă lasă fără putere, înaintează, și mă lasă foarte departe de ea. Ce clarviziune, ce compasiune îi însuflețește imperceptibila-i mișcare ! Este ea însăși, și iat-o dintr-o dată alta în noaptea agitată, este aci și dintr-o dată altunde, cu ce urmărește în sinea ei.

O deflagelație răsună în depărtare. Nafissa tresare, ridică fruntea, îmi aruncă iute o privire și-și întrerupe lucrul. Amîndoi avem în aceeași clipă impresia că centrul orașului se prăbușește, și nu încape îndoială că ne lăsăm și mai adînc în pămînt. Atunci mă năpădește un absurd, ciudat sentiment încă necunoscut mie : Nafissa a dispărut, s-a retras furiș, fără să lase nici o urmă. E tocmai de ce mă temeam și n-ar fi trebuit să se întîmple cu nici un preț : iremediabil... În casă, toată lumea a tăcut, nici un zgomot nu dă tîrcoale. Las ziarul pe care-l parcurgeam cu ochi distrați și mă duc la culcare. Dar abia m-am întins sub velințe și o altă femeie se aruncă în brațele mele, caută cum poate o cît mai strînsă intimitate, violentă, o altă femeie care mă arde pînă în adîncurile ființei.

Regăsind solitudinea, mă aflu iarăși zvîrlit într-un loc gol și negru, fără hotare. Toate zidurile au căzut, timpul nu mai trece ; exigente și nebune, figuri de piatră strigă de la un capăt la altul. Atunci aud, aproape de mine, o respirație grea dar dulce și regulată, alter-

nînd cu lungi tăceri. Marea. Urcă. Pacea ei se răspîndeşte prin noapte, umple spaţiul. Spaimele mele aţipesc, pînă şi orice veche ciudă împotriva lumii cade în uitare, iar focul — cel lansat de noile construcţii ? — care atîta timp m-a sfîşiat cu ghearele lui, fuge în tenebre.

Chimvale, coruri cîineşti, orchestre, explozii : nimic nu a lipsit în această noapte. Strîngem din dinţi ascultînd muzica dementă ce începuse nu mai ştiu cînd şi în ce fel. Tumultul ei s-a oprit la o notă tăios de înaltă şi întunericul se îngroşase ca o vînă de bou. Iarăşi nu s-a mai auzit nimic, vrăjitoria luase sfîrşit : multe case trebuie să fi fost distruse.

De dimineaţă — lezînd judecata normală — oraşul arborează atmosfera lui de toate zilele. Abia dacă întîlneşti ceva mai multe chipuri răvăşite decît ieri. Dar lumina casantă, sticlă pulverizată ce-ţi intră pe sub pleoape, te răneşte. Oamenii merg la lucru, şi viaţa merge mai departe, apele spală totul, duc orice la vale.

Şi totuşi, cum se despoaie lumea asta ! Eu însumi mă golesc încet-încet, de la o zi la alta. Pînă acum, aveam grijă să rezerv fiecărui lucru un rol evident, bine definit : de pildă, pe fundul acestei scrumiere, ţineam să las să cadă puţin scrum de ţigară măcar, neapărat, ca să se vadă că este o *scrumieră* adevărată, şi nu altceva ; să nu cumva să devină — cum aş

spune ? — scula unei fatalități, mandatara unei puteri funeste. Ce oare mă făcea să mă tem de o metamorfoză presimțită ca inevitabilă și de ce nu voiam să las lucrurilor libertatea de a ni se arăta sub alte aspecte ? (Poate chiar mai adevărate ; îmi căutam cu îndîrjire sprijin în semnificații de care știam totuși cît sînt de nesigure.) Și iată că, dintr-o dată, lumea, oricît ar fi ea înlănțuită de suferințe, e gata să se elibereze. De asta nu mă înșelam, desigur, chiar și în scepticismul meu, și nu-mi trecuse prin minte ideea asta absolut din întîmplare. Atunci, cum să-mi justific încăpățînarea ? Torturile, inchizițiile, cu sculele de sufocat omul, tragerea pe roată ori butucul de execuție nu au slujit decît dușmanului ; întrevedeam curse întinse tainic de forțele opuse. Din nefericire, umbra lor nu încetează să plutească peste umbrele noastre...

În dimineața aceasta mă asaltează în mod deosebit asemenea întrebări, și de la mine aștept să vină răspunsul, de la orașul acesta, de la mulțimea întîlnită în cale. Dar răspunsul nu vine de nicăieri. Gîndul că aș putea să mă trezesc și eu sub cu totul alt aspect nu mă mai revoltă, îl primesc chiar cu recunoștință. Străzile sînt un furnicar de fugari ce și-au pierdut orice legătură veche, atrași desigur de iluzia că ar fi mai în siguranță aici ; în hoinăreala mea, ajung să rătăcesc printre ziduri vîscoase, năclăite. În cartierul ăsta nu se mișcă decît o carne inconștientă, sîngele și gîndurile ce-o însuflețeau odinioară au ajuns un noroi cenușiu, respingător, nu au rămas decît jalnice

rămășițe din străzile care odinioară erau căi de vis, unde omul se recunoaște pe sine însuși. Ca și celelalte leșuri, statuile puse de sentinelă la toate colțurile ! Trecînd, le privesc doar cu coada ochiului : prestanța lor nu-mi pare atît de deplasată, intrusiunea lor nu mă mai revoltă deloc. Ce fac, de ce stau acolo ? Se pot înțelege cu cei pe care-i supraveghează : rațiunea aceasta pare a fi suficientă. Prin ce mijloc ai scăpa de cloaca în care te afli, dacă nu tocmai schimbîndu-ți înfățișarea ?

PORNIND, MĂTUȘA MEA ȘI CU MINE, de-a lungul aleii străjuite de portocali, duzi și ulmi africani, ce ne străbăteau domeniul, am ajuns la drumul mare — o cale de o lărgime frumoasă, pavată cu piatră neagră, bine nivelată. La ambele părți, la intervale regulate, copacii își împleteau frunzișul într-o vertiginoasă ogivă deasupra capetelor noastre. Mergeam pentru prima dată la oraș. Prilejul, care nu mă așteptam să mi se ivească atît de curînd, a fost întîmplător — vizita mătușii Amarilla. Ruda aceasta a noastră, venită să ne vadă ca și alteori, rămăsese de data asta la masa de prînz, ceea ce nu-i intra în obicei. Era ceva rar să primească asemenea invitație, oricît s-ar fi străduit mama s-o rețină. Totuși mama nu o lăsa niciodată să plece decît după ce-și deșerta tot sacul de rugăminți prin care se cuvine să-ți convingi oaspeții să mai rămînă, insistențe în fața cărora s-ar fi înclinat și persoane străine, dar mătușa, dintr-un motiv ce scăpa înțelegerii noastre, găsea totdeauna o scuză să nu răspundă invitației. Cred că nu am priceput decît mai tîrziu de unde venea atitudinea ei atît de rezervată : ruda noastră nu-și îngăduia să primească din partea alor mei nici măcar să stea la masă cu dînșii, pentru că aveau o poziție socială superioară și locuiau într-un palat. Că dețineau asemenea loc în societate, puteai ad-

mite. Dar palatul ? Nu era un castel în ruină ? În rezumat, atitudinea mătuşii Amarilla lăsa să se înțeleagă că nu trebuie să datorezi nimic decît celor egali cu tine.

Şi iată că, făcînd excepție, consimți să rămînă — merita să însemni evenimentul pe o plăcuță de piatră albă. Aşa că, atunci cînd propuse la rîndu-i să mă ia la ea, în oraş, mama nu a îndrăznit să o refuze. Masa s-a terminat repede, iar tata s-a retras în odaia sa să-şi facă obişnuita siestă. Mătuşa s-a ridicat şi a început să se înfăşoare în vălul ei. M-am ridicat şi eu, odată ce aveam să merg cu ea ; şi cu toate că pentru mama cel ce judeca şi hotăra era tata, trecu cu vederea să-l înştiințeze de plecarea mea. Se temea oare să nu-i audă obişnuitul refuz față de ceea ce îi și făgăduise surorii ei ? Oricum, Hamadi, fermierul nostru, urma să mă aducă îndărăt cu cariola lui mai-nainte ca tata să-şi fi terminat siesta.

Şi-am pornit ; în sfîrșit, aveam să văd oraşul nostru. Încă nu pusesem piciorul acolo şi de-atîtea ori mă trezisem închipuindu-mi locul nemărginit unde se strînseseră să-și ducă viața atîția oameni ; desigur că nimeni dintre locuitorii lui nu-i cunoştea toate străzile, toate piețele, toate pasajele. Singur m-aș fi simțit, fără îndoială, cu totul rătăcit printre multele case îngrămădite. Grăbind pasul în urma mătuşii Amarilla, simțeam totuşi o oarecare teamă. Dar cînd mi-am amintit că strămoşii mei aici şi-au avut locul de baştină, m-am liniştit şi am început să calc cu mai multă siguranță. În sinea

mea, eram chiar mîndru : cine nu m-ar înțelege ?

M-am apropiat iute de mătușă și am început să zoresc pasul alături de ea ; un fel de beție pusese stăpînire pe mine. Copiii, ale căror țipete subțiri le auzeam, se jucau de-a nu știu ce, alergau, se fugăreau unul pe altul pe un maidan uscat, stîrnind un colb luminos. Deodată am simțit împunsături tari și adînci în talpa piciorului stîng. Uitaseră să mă încalțe ! Văitîndu-mă și țopăind, mi-am cuprins talpa în mînă : din mai multe tăieturi curgea sînge. Nu mă durea, dar la vederea sîngelui m-am speriat. Am strigat-o pe mătușa Amarilla, care mă depășise ; alergă spre mine și scoase un țipăt lung...

Mă așeză la marginea șoselei și începu să extragă cioburile de sticlă. Cum sîngele uda pămîntul, luă un pumn de țărînă și-mi obloji rănile. N-a ajutat însă la nimic, sîngele țîșnea, curgea, se prelingea din talpa rănită. Nici nu îndrăzneam să mă mișc sau să deschid gura. Părinții mei mă lăsau să merg cu picioarele goale și nu îmi interziceau să ies așa pe-afară : nu era oare unul dintre șiretlicurile lor, ca să-mi îngrădească libertatea de mișcare ? Nu păstrez decît o vagă amintire din cele întîmplate pe urmă ; uneori îmi părea că mă lasă durerea, atunci cînd se retrăgea în adînc. Într-un semileșin, mi se părea că cineva mă lua în brațe. Am deschis ochii și am văzut deaproape o față lătăreață, aproape complet acoperită de un rebel păr roșcat.

Omul bombăni :
— Învață acum să fii răbdător.
M-am trezit întins pe o masă, într-o încăpere în care stăruiau mirosuri pătrunzătoare, nu chiar neplăcute, dar care totuși îmi stîrneau greața. Sîngele continua să curgă, ceva mai potolit. Dar asta nu mă mai privea și nu i-am dat atenție. Cît timp să fi trecut de cînd mă rănisem ? Un om în alb se învîrtea în jurul meu, cu o expresie gravă. Din cînd în cînd, se întorcea către tata, oprit într-un colț al sălii și urmărindu-mă de la distanță — cum ajunsese acolo, nu știu. Prezența lui nu mă ajuta deloc ca tot ce mă înconjura aici să-mi devină mai apropiat, mai uman. Omul în halat alb începu să mă sfredelească cu niște tăișuri ascuțite.
Cînd mi-am venit în fire, de data aceasta acasă, mirosurile sălii în care fusesem chinuit rămăseseră impregnate în ființa mea, mă întovărășeau. Zăceam în odaia mamei. Nu-mi păsa însă ce se întîmplă și tăceam cu încăpățînare : fusesem brusc despărțit de toți, părinți și alți oameni cunoscuți îmi deveniseră străini. Piciorul înfășat în bandaje părea enorm ; simțeam acolo o durere ascuțită. Cînd deschideam ochii, se umfla peste măsură și parcă nu mai ținea de trupul meu. Peste cîteva zile, durerea începu să zvîcnească violent : găsiseră o pungă de puroi, crescută adînc în carne, și același om în alb reapăru nemilos, cu toată expresia bonomă ce nu-i părăsea fața lătăreață. De cum intra, nu era nevoie să-mi spună să stau liniștit, prezența sa mă paraliza de la sine. Cînd

durerea devenea de nesuferit, îl imploram să nu mă mai chinuiască. Ceva mai pe urmă, l-am văzut cum taie abcesul de la gleznă. Îmi ferăstruia pielea cu un fel de cuțit fin și strălucitor.

Și alte abcese se formară, unul la încheietura genunchiului, celălalt sus, la coapsă, chiar sub vintre ; piciorul mi se umfla tot mai mult, valuri de durere se stîrneau și se răspîndeau în mine la fiece pulsație. Stăteam numai întins, dar nici o poziție nu-mi alina durerile. Erau clipe cînd nu mai știam de mine, mă ridicam puțin să privesc în jur, vag recunoșteam chipuri și lucruri, apoi recădeam istovit în așternut.

Omul în alb nu mai veni ; se prezentă altul către căderea nopții, cînd bătea de șase seara. Acesta, înalt și slab, îți făcea impresia că tocmai a fost smuls dintr-o meditație adîncă, parcă „ieșit din fundul puțului", de cîte ori i se adresa cineva. Vorbea foarte rar — mai tîrziu a înnebunit. Toată fața îi era năpădită de barbă, înecînd în stufoșenia ei trăsăturile. Ochii-i cenușii străluceau prin lentilele ovale, și parcă nu vedeau pe nimeni. Seară de seară, îmi înfigea în coapsă un ac lung ; și, odată cu împunsătura, mormăia o formulă magică.

Cu timpul, am aflat cum își anunța sosirea: lovea puternic și repetat cu ciocănelul în poarta de afară. Cînd mama vedea cum pălesc la nerăbdătorul semnal, îmi spunea :

— Să nu te sperii, nu este el.

Dar niciodată nu reușea să mă înșele : de ce s-o mai fi ostenit zilnic să mă ducă cu

vorba ? Au trecut ani de atunci, dar la ciocănitul violent în poartă încă tresar, și în asemenea clipe aş renunța la orice bucurie, la orice fericire. Amăgirile mamei nu aveau cum să mă convingă, pentru că atunci cînd se apropia ceasul știut, puneau apă la fiert, apa în care omul acela își muia acul, iar sosirea lui nu întîrzia.

Durerile nu mă slăbeau nici zi, nici noapte, sfredelitoare în partea stîngă, și-mi ardea capul ca-n flăcări. Ca să-mi amăgesc suferința, îmi legănam piciorul cu tot trupul deodată și gemeam slab, fără întrerupere. În acele zile aveam oroare de orice apropiere, mă supăra orice prezență, orice cuvînt ce ajungea la urechea mea mă sleia. Dacă eram pe cale să nu mai exist, nu era nedrept să fiu tulburat tocmai în clipa trecerii acestui trist prag ?

Totuși îmi dădeam seama cît de binefăcătoare era prezența mamei, cum vocea ei, dulce, ușor monotonă, îmi ușura suferința, mai ales cînd se lăsa noaptea, cînd o vedeam la căpătîiul meu prin penumbra crepusculară. Venită din odăile luminate, mama apărea astfel să-mi însoțească din nou lungile nopți de veghe, să ajute bolnavul ce avea de înfruntat noaptea. Ce n-aş fi în stare să îndur în schimb doar ca să mă aflu iarăşi sub răbdătoarea-i blîndă influență ?

Într-o seară intră, ca de obicei, în odaia unde zăceam. Tata se ivi în urma ei și o întrebă ce caută lîngă mine.

— Copilul nu s-a vindecat încă. Mi-e teamă pentru el.

— Veşnic ţi-e teamă. Cui îi e frică de rău, pentru el însuşi sau altcineva, îşi pierde credinţa în providenţă. Fii liniştită. Domnul are grijă de toate. Să aşteptăm sfîrşitul.

— Suferă. Numai noi putem să-l alinăm puţin.

— Lasă, femeie.

De data aceasta, mama a trebuit să plece îndărăt.

Boala mea ţinuse aproape un an ; începeam să mă vindec. Dimineaţa, cum mă sculam, dam fuga să mă redescopăr, ca prin surprindere, în oglinda înaltă a unui dulap ce împodobea odaia mamei. Vorbeam singur, să mă aud, deşi teama îmi stînjenea siguranţa glasului.

Suprafaţa netedă a oglinzii anima tainic umbra ce domnea în odaia spaţioasă, unica din întreaga casă în care dăinuiau umbrele vii ale unei prezenţe. Oare mă voi regăsi aşa cum mă cunoşteam ? Mi se strîngea inima de nelinişte.

Aveam dinaintea mea, neclintită, răsfrîngerea unui chip închis, o expresie mult prea absorbită, fascinată parcă — ochi înstrăinaţi, buze strînse. Privindu-mi imaginea, îmi părea că existenţa tinde să cîştige un nou înţeles, simţeam ca o tălăzuire bătînd necontenit în fiinţa mea. Neîncrederea stăruia, eram încolţit de teama de a afla ceva primejdios ; rămîneam copleşit de nefericirea a tot ceea ce, sortit tăcerii, mă împresura. Totuşi acea poartă care, ucigătoare, pîndeşte, întredeschizîndu-se, în orice om, se închidea pe nesimţite. Noi impresii pîlpîiau în mine, se trezeau, de-

veneau conştiente. Nu-mi dădeam seama de unde vin. Mă apropiam însă de o lume mai prietenoasă — asta era cam tot ce puteam înţelege. Toate năvăleau de-a valma : intuiţii, idei, senzaţii, şi nu mă pricepeam cum să le întîmpin. Pe măsură ce treceau zilele, mi-am zis că suferinţa nu mai are rost pentru mine; altceva, echivalent ca forţă, îmi era necesar.

Şi am început să nu mă mai simt bolnav.

A sosit şi prima zi cînd puteam să pornesc pe-afară. M-am trezit foarte devreme, casa era aproape pustie cînd am străbătut-o. Deşi mai şchiopătam puţin, mergeam destul de uşor şi am ajuns pînă în livadă. Ţinutul rustic era liniştit, maiestuos în misterioasa-i, palidă lumină, brumos şi înmiresmat. O prospeţime pătrunzătoare emana din cîmpul umed. Soarele încă nu se ridicase pe cerul roz. O pasăre solitară cînta într-un bătrîn chiparos. Farmecul acestui ceas, mulţimea impresiilor ce mă asaltau mă făceau prea puţin capabil să disting ce se petrece în inima mea ; dar ai fi zis că se destrămase un val care-mi acoperise pînă atunci ochii, iar acum mă lăsa să întrezăresc lumea, ca printr-o îngustă deschidere spre pămînturile pătrunse de rouă...

RAR MĂ DUC SĂ VĂD NOUL ORAŞ; DIN mai multe motive, cel mai neînsemnat fiind teama de a fi smuls şi răpit de iriacele care, cu regularitate, se reped de sus la curioşi. Mai mult, să te afli faţă în faţă cu mulţimea ferestrelor aţintite spre tine — nu e tocmai îmbucurător. Am şi căzut de patru-cinci ori în cursă şi de fiecare dată greu de spus ce s-ar fi putut alege de pielea mea. Erau zile cînd chiar zidurile se încolăceau în jurul celor ce stăteau să privească, capturînd cît mai mulţi dintre ei şi înghiţindu-i fără menajamente, în fundături închise, unde se regăseau cu alţii, gata năpădiţi de mucegaiuri, şi care aşteptau îngrămădiţi să ajungă la unica ieşire ce le fusese lăsată: o crăpătură prin care abia un singur om putea trece, şi chiar aşa, după un greu şi lung efort, cerînd uneori săptămîni şi chiar luni de zile de străduinţă. Următorilor nu le rămînea decît să se înarmeze cu răbdare. Chiar acceptînd asemenea riscuri, cum mergi acolo, gurile sumbre ale numeroaselor ferestre, gata să scuipe moarte drept în pieptul tău, te fac să respiri grele efluvii, o dată, de două ori... Şi... Într-adevăr, îmi pierise pofta să mă duc prea des să le văd. Prea des. Nu niciodată. Fiindcă iată mă-ntorc de-acolo chiar acum. Ai zice că a devenit un viţiu ce ne-a intrat în sînge. Recunosc, cînd merg pe

acolo nu stau mult. Cîteva clipe, la apusul soarelui, iar cum străzile se golesc chiar înainte de a se întuneca bine, mă întorc repede. La ora aceea, noile construcții încep să sclipească. Cele cîteva clipe petrecute în contemplarea lor îmi alungă liniştea sufletească, de care am totuşi atîta nevoie. Cu cît priveşti aceste forturi, cu-atît mai mult te pătrund mănunchiurile lor de raze și parcă încrîncenarea din tine se topeşte. Oare acesta să fie secretul atracției pe care mulți localnici au plătit-o cu viața ? Chiar forța sentimentelor pe care le simți acolo ne poate speria : nervii se destind, respiri din plin, gîndul la primejdiile ce pîndesc se șterg și ești gata-gata să surîzi vieții. Apoi, ce dureroasă poate fi smulgerea din această senzație de libertate...

O amenințare, crescînd brusc, dar fără să se materializeze, m-a făcut să renunț la singurătatea în care, și-n seara asta, gustam acest spectacol, și să mă apropii de grupul strîns, nu departe de mine, în jurul unui om îmbrăcat în verde. A trecut un moment pînă ce am izbutit să-mi desprind ochii de la culoarea aceasta prețioasă, și atunci l-am descoperit surprins pe El Hadj — el purta acest veşmînt de vis. Nu observasem nici că toți tăceau, cu excepția vechiului meu prieten. Din distracția mea m-a sustras vocea gravă, puțin surdă însă plăcută, cum plăcuți sînt ochii săi luminoşi, vocea pe care i-am recunoscut-o repede. El Hadj aici ? Ciudat. Și, pe deasupra, și în asemenea costum ! L-am privit in-

sistent, dar se făcea că nu mă recunoaște. Am luat de bună situația, fără să scot o vorbă față de inexplicabila sa precauție, și m-am cufundat iarăși în contemplarea noilor construcții. Ceilalți îl ascultau cu multă atenție și chiar deferență. El Hadj afecta același aer vioi și de juvenilă nerăbdare ca și mai alaltăieri, dispoziție atît de opusă stilului său obișnuit, dar care se pare că i-a intrat acum în fire. Tocmai spusese că douăzeci și unu de liceeni fuseseră răpiți, nu demult, de noul oraș. Am tresărit. Douăzeci și unu ! Este posibil ? Vorbea cu seninătate, doar vocea, puțin voalată, trăda ușoru-i tremur. Nu te puteai îndoi de afirmațiile sale. Nu știam că atît de mulți liceeni dispăruseră, dar mai știam și că s-ar putea să fie adevărat. Coborînd și mai mult vocea, așa că pînă la mine nu ajunse decît un șușotit, părea că dă amănunte — dar nu pot garanta exactitatea spuselor pe care le redau aici — prin ce sistem îi luaseră prin surprindere pe băieții acum suprimați, de nu mai rămăsese nici urmă de ei. Totuși, ceva de natura asta explica El Hadj însoțitorilor lui ; ghiceam sensul și fără să aud bine cuvintele. Îmi bătea inima atît de violent, încît mi-am zis că aș face mai bine să mă întorc la mine acasă. Tocmai atunci, El Hadj se înclina dinaintea celor ce-l ascultau și — cît ai clipi ! — s-a eclipsat. Ceilalți l-au imitat la iuțeală, așa că nici nu mi-am dat seama ce se petrece și m-am trezit cu totul singur. Singur, dar față în față cu o fiară, cu o sumbră sălbăticiune,

care adulmeca în juru-i. Ah, nu ! O violentă repulsie puse stăpînire pe mine. Fiara începu să danseze, acolo sus, ca o amenințare, ori sfidare, și eram sigur că la o toană de-a ei m-ar fi doborît doar cu o labă. Pas cu pas, ușurel, pe nesimțite, tot săltînd către mine, care și închisesem ochii, mă goni îndărăt — iar asta poate timp de ceasuri întregi —, pînă ce, cînd am privit iarăși, m-am regăsit în mijlocul bătrînei și bunei noastre cetăți. Între timp, fiara se eschivase — doar în jurul meu plutea încă un miros greu de definit.

Abia ajunsesem aici, cînd o explozie neobișnuit de puternică — și apucasem destule — zdruncină orașul. Deși au trecut ore întregi de atunci, am încă impresia că, din vreme în vreme, îmi fuge pămîntul de sub picioare. Înțelesesem îndată că una dintre noile clădiri sărise în aer. Să fi fost mîna lui El Hadj și a prietenilor săi, sau ocupanții provocaseră dinadins explozia ? Nu era exclus și un accident. Puteai să-ți închipui orice.

N-aveam vreme să-mi frămînt mintea, să caut să aleg între aceste ipoteze posibile, ori altă explicație a deflagelației : orașul deveni îndată o imensă vatră de flacări, un vînt grozav, asurzitor, se năpusti asupră-mi. Dar iată că bătaia vîntului încetă brusc. Și-atunci, într-o tăcere de moarte, ce se întinse pretutindeni, altă formidabilă prăbușire se declanșă : ai fi zis, un hohot de rîs ; apoi, străzile se umplură de strigăte. Nu-mi dădeam seama dacă mergeam ori alergam, deși înain-

tam cu pași gigantici : uneori îmi părea că salt pe loc, ori rămîn suspendat în aer, continuînd să-mi mișc în gol picioarele, în atmosfera aceasta rămasă neclintită peste tot orașul. Bizar de tot, deasupra unei piețe, ziua se lăsa spre asfințit, iriace se încrucișau prin dreptul unor lumini eruptive, ce țîșneau prin toate deschiderile, siluete negre se suprapuneau, se amalgamau, se disociau, frenetice.

Am intrat pe o stradă pornind din piață — și acolo, strigăte de ajutor, țipete. Nu e o stradă lungă, de obicei o străbați foarte repede. Dar mi-a trebuit un ceas încheiat ca să ajung pînă la capătul ei ; în această moarte a timpului și spațiului, distanțele deveniseră indefinit de lungi, cadavrele lor începuseră să se umfle și să-și șteargă forma, iar în inerția ce le lovise, lucrurile, golite de materie și energie, nu mai erau decît simulacre de lucruri. La un colț, un grup de mumii. Cu ochii închiși, aveau totuși un zîmbet ciudat. Rafalele de foc începură să mături strada. Ce să fac ? M-am așezat în rînd cu ele — fără să deschidă ochii, se-mpinseră puțin mai încolo și-mi făcură loc. Nu vorbeau ; rămăsesem așa, paralizat, lipit, ca și ele, de o fațadă ce se profila în perspectivă pînă în fundul pieței, asupra unei lumi seci, rectilinii, înghețate. Și am constatat că ceea ce luasem eu drept rafale de foc nu erau decît spirovire. Văzduhul era plin de ele, veneau rînd pe rînd, fără încetare, lunecau în jos ca meteorii, frînau brusc și se redresau imediat. Și urlau mereu.

— Hai, du-te, îmi spuse deodată una dintre mumii, fără să deschidă ochii. Cartierul ăsta va fi curățat și barat.

Avea același zîmbet de nemuritoare ; m-am îndepărtat mașinal. Prea departe nu am ajuns. Alte străji blocau strada adiacentă și mă somară, cu aerul lor poruncitor, să mă opresc. Am făcut un pas, și la al doilea m-am simțit secat, prefăcut în piatră. Doar inima îmi rămăsese vie și-mi bătea tare în piept. Am dat să spun ceva, dar și vocea se făcuse una cu piatra. Așteptam, fără nici o inițiativă, pîndindu-le gesturile. Nu făceau însă nici un gest, pietrificate ca și mine. „Voi cădea pradă cruzimii lor", mi-a trecut prin minte.

Se urniră : încet, greoaie, înaintînd spre mine, amenințător, și mă duseră către piață. Pe strada pavată era o grămădire de statui inerte, cu busturile mutilate, brațele, picioarele încremenite în poziții cu mișcarea întreruptă. Am fost împins pe marele morman din care ieșeau mulțime de mîini deschise — parcă strigau : „Ajutor !", dar nici una nu se clintea. Chipurile unora dintre statui nu-mi erau necunoscute, parcă și ele m-ar fi recunoscut și, din clipă în clipă, mă asteptam ca vreuna din ele să-mi vorbească. „Cîte lucruri aveam de îndeplinit. Oare ca să sfîrșesc așa m-am ras azi-dimineață și mi-am pus cravata ?" În jurul meu, cel care nu mai eram decît o jalnică făptură vie, toate aceste statui îmi apăreau ca o mulțime de morți mîndri de forța și nefirescul lor zguduitor. Nu puteam

să-mi desprind privirea de la ochii lor, nici să mă smulg din tăcerea lor. Desigur, stinsă era expresia familiară ce le plutea încă pe chipuri, da, stinsă.

Dar puterea inexorabilă pe care o deţineau îi făcea pe duşmani să dea înapoi şi le distrugea armele — ea m-a ocrotit şi salvat. Cînd mi-am revenit, eram într-adevăr întins pe jos, în mijlocul pieţei, singur, dar întreg. Departe lunecau iute umbre ; privindu-le, am înţeles că viaţa nu are valoare decît dacă înfăptuieşti prin ea ceva... ceva inedit. „Dacă scap şi acum, gîndeam, voi face aşa încît..."

Cîteva momente mai tîrziu, am izbutit să plec de-acolo ; spirovirele îşi continuau zborul, şi încă foarte jos, la înălţimea unui om. Am bănuit că sînt inofensive, că de data asta veneau, dacă se poate spune aşa, din pură curiozitate. Străzile erau libere, goale. Am grăbit pasul, ca şi rarii trecători, care mai curînd pluteau prin aer, parcă mergînd fără să atingă pămîntul. Mi-am dat seama atunci cît de inconsistentă devenise cetatea. Aproape imaterială. Edificii, ziduri, faţade, monumente publice se decupau într-o ceaţă ce nu-mi opunea nici o rezistenţă cînd se întîmpla să străbat prin acele confuze profilări. Înaintam aşa cum îmi venea, construcţiile nemaiconstituind un obstacol... Erau despicate de rafale de vînt distanţate în timp, sau de spirovire ce treceau iute dar lin, şi al căror zbor brăzda atmosfera cu dîre de foc surprinzător de lungi. Uneori cîte una vira şi pornea să se în-

vîrtească în jurul meu, parcă adulmecîndu-mă, dar noaptea o înghițea brusc ; o noapte ce se aduna în ea însăși, ca o apă densă, grea, mai grea și mai îngroșată decît zidurile, care parcă nu mai intenționau să se deplaseze de cînd deveniseră atît de imateriale. Ajuns la o răscruce, m-am trezit în mijlocul unei mulțimi, aproape fără să-mi dau seama : erau siluete plate, lipsite de realitate, aparențe de indivizi care înaintau cu repeziciune. Deodată, m-am simțit foarte slăbit, îmi tremurau picioarele de-atîta mers. M-am lăsat antrenat de acea mulțime, am închis ochii și am adormit. Cred că am mers așa, în somn, kilometri întregi, dus de o lume tăcută și în permanentă mișcare, de acele prezențe aproape invizibile, ascultînd de îndemnurile continue ale unui glas gîfîit, fără inflexiuni, răscolitor.

Multă vreme acest glas a măcinat noaptea. Pînă ce s-a fărîmițat și s-a stins ; și-atunci fiece lucru își recîstigă consistența, soliditatea. M-am sprijinit de zid — rezista. M-am rezemat cu toată greutatea, lipindu-mi spatele, istovit cum eram de interminabila înaintare în procesiunea ce nu mă dusese mai departe de strada mea. Asadar, nu părăsisem nici o clipă inima orașului. Am scormonit prin buzunare, am găsit o țigară strivită și i-am strîns între buze capătul nescuturat ; dar cînd să iau și un chibrit, degetele nu mă mai ascultau. Privindu-mi mîna cu mirare, am împins cutia în buzunar și cine știe de ce mi-a trecut prin minte : „Nu, fără îndoială, nu mă înșel..." Așteptam desigur să-mi treacă oboseala, dar

şi altă stare de care nu-mi dădeam bine seama. În aceeaşi clipă, o sferă roşie descrise o lată şi aprinsă dîră parabolică, venind spre mine. Întîi am crezut că e o spiroviră întîrziată şi copleşeala ce mă prididise pînă mai adineauri se insinuă iarăşi în trupul meu, mi se urcă la cap. Cînd roata de foc ajunse foarte aproape de mine şi parcă voia să-mi pătrundă chipul, m-am ferit, m-am întors cu faţa către perete. Am avut impresia că se dăduse brusc înapoi, dar totuşi nu se îndepărta. Ce vrea de la mine, de ce nu se retrage ? Strecurînd spre ea o privire furişă, am recunoscut-o şi am strigat tare : „Nafissa !“ M-am întors iute — se apropie şi mă învălui într-o vibrantă transfuzie vitală, puternic şi totuşi atît de blînd. Toate ghearele înfipte în mine mă slăbiră din strînsoare. Pînă şi în culmea clipei de intimitate eşti tot singur, totdeauna : acum însă era cu totul altceva — simţeam cum îmi curge iarăşi în vine un sînge cald, electrizat parcă. Aşa, fără de sfîrşit... Încercam să-mi amintesc de o clipă asemănătoare, dar nu izbuteam — îmi tresălta inima de bucurie. Cu un gest domol, Nafissa îmi aprinse ţigara pe care nu o lăsasem din gură.

Transfuzia de energie a continuat pînă cînd am putut porni iarăşi la drum ; dar acelaşi freamăt viu mă învelea. Cu voinţa aţipită, încercam să înaintez fără să mă întorc, fără să privesc la aceea care mă urma. Încă o răscruce, apoi am luat-o la stînga, iarăşi cîţiva paşi pînă ce am ajuns la calea următoare, nea-

gră de umbra deasă, şi am intrat într-o ulicioară. O clipă mai tîrziu, o siluetă albă se detaşă din întunecime, mă depăşi, topindu-se repede — ajunsesem la poarta noastră — am bătut cu ciocănelul. Departe, în spatele meu, două mumii călcau sonor sub becul puternic ce lumina piaţa pustie, împresurată de noaptea adîncă.

OSTENITĂ, NOAPTEA SE DEPĂRTEAZĂ. Se deschid goluri incolore, pe care le acoperă în curînd o rețea albicioasă, iar cînd izbucnește soarele, pămîntul scoate un strigăt : Dimineață ! Încă o dată am cîștigat partida. Nu prea știu ce am spus bărbaților și femeilor care făceau cerc în jurul meu. Soția mea este aici, strălucitoare de bucurie ; clipe de-a rîndul privesc cum crește aurora, care nu renunță să dăinuie pînă ce nu-mi vin bine în fire. Nafissa spune :

— Sînt ca nebună !

Recad într-un somn fără vise, apoi, deodată, deschid ochii. Nu mai am răbdare să stau culcat și mă ridic fără să fac zgomot — merg, înaintea celorlalți, singur, în curtea mare, încă întunecoasă.

Cînd mă înapoiez, descopăr, de-a lungul locului unde dormisem, nu un trup, ci un rîu de aur și flacări sub cerul matinal. Contemplu cerul acesta și chipul alb al apei legănate de somn. Mă întind iarăși lîngă ea — Nafissa se trezește. Deodată, aud un glas adînc și rătăcitor, ce-mi rămîne încă puțin străin, dar îmi prinde gîndurile într-un cîntec modulat, fără virtuozitate, grav însă în cele cîteva note repetate la nesfîrșit. Întrebarea ei,

față de care cade orice înveliș al trăirii mele din adînc, e însoțită îndată de răcoarea plăcută a mării. În sfîrșit, ating adevărul.

Nafissa aduce cafeaua, mă ridic în capul oaselor și privesc cafetiera și ceștile de pe tava de aramă cizelată, susținută de mîinile ei, apoi mă uit lung la fața mai puțin albă decît era în candoarea somnului. Pentru prima oară nu mă mai tem că inima mea este singură. Lucrurile ațipesc într-o lumină simplă.

Aceeași impresie și afară — dimineața se integrează iarăși în linii pure. Parcă-mi spune ceva că astăzi nu vom mai avea de înfruntat contrarietăți din partea zidurilor. Fiece clipă îți pare prețul, răsplata unei îndelungi răbdări. De dincolo de ziduri, o toamnă încărcată de flori își îndreaptă suflarea asupra orașului. Unicul aspect sumbru — întinse formații de iriace pe cerul indigo. Nu există bucurie desăvîrșită, iar a mea nu se lasă impresionată de aceste zburătoare inaccesibile prieteniei, dar care, din proprie inițiativă, au devenit însoțitoarele populației locale, atît de izolată de lume. Mă gîndesc că ar mai fi o șansă : să faci să tacă orice glas în tine însuți și să asculți ce se aude dincolo de ziduri.

Pe ce căi am ajuns eu aici... prefer să uit. Puternice și lungi ovații îmi sparg timpanul și, la început, nu-mi vine a crede că sînt urale, le luam drept urletul iriacelor ; dar uite că se repetă : nici o îndoială. Mă smulg din gîn-

durile mele; vin dinspre Tafrata. Chiar mai-nainte de a intra în piață, am văzut norul femeilor înfășurate în văluri albe ca zăpada. Rămase neclintite, nu mai ovaționau; prin vălul decupat în dreptul ochilor privesc drept la turnurile noilor construcții ce se detașează în soarele și în vîrful cărora, acolo unde soarele e și mai fierbinte, și mai orbitor, se leagănă perechi-perechi, ca într-un joc de umbre chinezești, halucinant de distincte, siluetele a doisprezece bărbați hirsuți, iar printre ei, și trei femei. Înțeleg că abia au fost spînzurați acolo sus. Ovațiile izbucnesc iarăși — în cinstea sacrificaților. Sfidare, mîndrie, triumf. O femeie își înalță pruncul către cei ce-au fost supuși la cumplitele chinuri. O furtună de urale îi însoțește gestul; lîngă mine, o bătrînă plînge cu sughițuri.

Auzind-o, o femeie ce-i stă alături întoarce capul către ea:

— Măicuță dragă, nu este o zi pentru lacrimi. Păstrează-le pentru cei încă în viață. Liniștește-te, liniștește-te, măicuță.

Încet, încet, bătrînica se potolește, ridică ochii înroșiți, surîde cu timiditate și se scuză:

— N-am fost obișnuiți cu așa ceva, draga mea.

Continuă să-și vorbească în timp ce soarele suie sus, deasupra orașului. Mă depărtez, luînd cu mine același tablou ca și ele — aceeași lumină bîntuită de iriace.

În oraș, oamenii își văd de treburi, magazinele sînt deschise, comerțul merge bine, cafenelele sînt arhipline, mumiile dorm la col-

ţuri de stradă. Ordin : nimeni nu trebuie să lase să se observe că ceilalţi au capete de piatră mîncată de mucegaiuri, ochi de mîl, mîini de alge reci. E un spectacol ce te revoltă şi te dezgustă. Toţi aceşti trecători care-ţi pun o problemă numai prin prezenţa lor ! Resping această imagine, ştiind din ce anume li s-a fasonat masca.

Cum puţin după aceea mă aflam la prăvălia lui El Hadj, am făcut aluzie la monstruozităţile petrecute. Ca de obicei, vechiul meu prieten păstrează tăcerea. În timp ce vorbesc, îmi zic : „Omul acesta pricepe totul mult mai bine decît mine. Şi Nafissa la fel."

Tăcerea sa redă efectiv lucrurilor adevăratul lor aspect, înlătură norii care le întunecă.

— Vom avea încă de suferit.

— Admit. Vom avea încă... de suferit, spuse el trezindu-se din visare. Dar nu asta e de primă importanţă. Esenţialul este să urmărim un ţel precis...

— Ştiu.

— ...Şi ca ţelul acesta să aibă cît mai multe şanse de a fi atins.

Îmi surîde cu indulgenţă, nefăcînd caz de scepticismul pe care cuvintele mele ocolesc să-l exprime.

— Ce poate fi mai rău este pe cale să se consume. Restul va urma din aproape-n aproape.

Oameni de condiţie modestă încep să forfotească prin dugheană.

El Hadj se ridică, iar se aşază, ca să se ridice din nou ; trece de la unul la altul. Fie-

care din ei îmi aruncă o privire înainte de a pleca. Aceste intrări și ieșiri sînt atît de dese încît, pînă la urmă, nici nu le mai observ.

El Hadj schimbă subit tonul :

— Sînt puțin cam obosit, îmi mărturisește și își trece mîna peste față.

Îl privesc și surîd — îmi amintesc de prezența sa neașteptată în fața construcțiilor, acum cîteva zile, și de ciudatul costum pe care îl purta, cum nu-l mai văzusem îmbrăcat cu alt prilej. Nu vreau să par indiscret și nu-i pun întrebări. Se uită atent la mine cu o privire aparte, și un zîmbet îi încrețește colțurile gurii.

— Mai spune, te rog, zice el încet de tot. Încă e ziuă afară.

Îl privesc mirat.

— Sigur că e ziuă ! E chiar dimineață.

Zîmbește ceva mai obosit, cum și este, și mă privește cu o expresie indescifrabilă.

În acea clipă, agitația de pe stradă și din împrejurimi crește — mulțimea se scurge cu o grabă febrilă și mișcarea ei zorește mersul soarelui, împingîndu-l iute spre declin. Tabloul femeilor salutînd astrul aprins îmi trece pe dinaintea ochilor minții : acum, mulțimea a trecut de la respect la renegare, la atitudinea insultătoare ce-l acuză pe inamic pentru faptele-i mîrșave. Adevărul este că un crepuscul de piatră se abate asupra orașului.

— Asta te surprinde ? întreabă El Hadj.

— Mărturisesc că...

— Nu trebuie să scapi niciodată momentul propice.

Cu fața întoarsă către ușă, șade jos mai departe, fără o vorbă.

Involuntar, zîmbesc cu tristețe, privind trecătorii ; aproape că s-a făcut noapte. Stranie noapte ! Animația nu a scăzut nici pe strada îngustă, nici în piața învecinată. În dugheană s-a întunecat și totuși nu mă pot hotărî să plec, deși locuiesc la celălalt capăt al orașului. Mă reține desigur scormonitoarea nevoie sufletească de a-i spune lui El Hadj că sînt de aceeași părere cu el, dar nu găsesc cuvintele potrivite — mă sfiesc să mă exprim. Nu aprinde dubla lampă de gaz, ce-i luminează prăvălia de cum cade seara, și șade țeapăn, fără o mișcare, în licărirea slabă venită din stradă.

Eu :

— Dacă nu avem radio-emițătoare, ce putem face ? Doar cu glasul nostru...

— Aici felul de a te face auzit este altul. Trebuie să folosim umbra ca amplificator.

— Și ostatecii ?

— Oare sîntem răspunzători de crimele comise ?

O răbufnire violentă zdruncină orașul, dar parcă se declanșase destul de departe : poate chiar dincolo de ziduri. Ciulesc urechea, cu respirația tăiată. Nu mai disting decît un slab scormonit multiplicat, ca de furnici, se repetă neîntrerupt din toate părțile, încă mi-e greu să precizez încotro se-ndreaptă. Eu însumi mă aflu în încîlceala unor ganguri negre, unde nimic, nici un punct de reper, nici

lumină, nici sunet nu mă ajută să mă orientez. Rătăcit ! Curînd, printre aceste orbecăiri, am distins precise lovituri la temelia cetății, ceea ce nu este de fapt decît limbajul nostru atunci cînd cuvîntul nu ne poate servi. Bați în ziduri cu pietricele. În spațiul gol și totuși populat al cetății și în subsolul ei, acest surd zgomot subteran (ca o murmurare încăpățînată, de unul singur) nu se oprește niciodată, chiar dacă uneori nu-l luăm în seamă, sau chiar nu-l auzim deloc. De cînd am reluat acest limbaj prin lovituri cu pietricele, am realizat și o adîncire a terenului : bătăile răsună acum chiar sub picioarele noastre. Totuși nu-l confundăm cu pașii cîrtiței, așa cum mi s-a părut mie după zguduitură, sau odată cu clătinarea mării, bătînd și mai de departe și, de data aceasta, fiind chiar ea sursa zdruncinului. Ea l-a imprimat bazaltului din lumea straturilor de jos, iar prin el, zidurilor cetății, în clipa cînd soarele s-a scufundat în adîncurile ei : noua întîmplare pe care localnicii au ținut să o anunțe, așa cum am spus mai sus, dar înșelîndu-mă asupra înțelesului acestor zgomote și adevăratei lor cauze.

Ceea ce nu s-a petrecut și cu El Hadj. Iată-l că zice :

— Se înșală.

Și cînd spune așa, i se îneacă glasul în gîtlej. Atunci, abia atunci pricep însemnătatea cuvintelor sale și a tot ce s-a petrecut ; mă ridic, și-mi bate inima tare. Pîndesc cu ochii-n patru mareea de smoală ce invadează

noaptea, orașul, golit brusc de mulțime, chiar și dugheana — ne impresoară insensibil tot mai de-aproape. Orice cuvînt mi se înăbușe și nu-l slăbesc din ochi pe El Hadj, sperînd să facă ori să spună indiferent ce.

După o vreme, cum continuă să nu sufle o vorbă, îndrăznesc :

— Spune ceva, te rog.

Nu-mi recunosc glasul, sună strident.

Îmi amintesc cît de senin eram sosind la dugheana lui El Hadj, cu ce sentiment de încredere veneam. Dacă tot e să mori, măcar să mori cu demnitate. Dar asemenea moarte... Încerc să descopăr ceva într-adevăr viu în jurul nostru. Zadarnic. Ce se petrece ? Trebuie să-ți înfrunți destinul. Mulți se duc astfel pe totdeauna ; ca și cum ar asculta de o chemare interioară, cînd de fapt chemarea vine de altunde.

El Hadj continuă să rămînă închis în mutismul său, iar silueta sa se profilează indecis în semiîntuneric. Străbătînd penumbra, privirea lui mă fixează.

— Se înșală, repetă el cu o voce spartă, de nerecunoscut.

Adaugă :

— Chiar acum, ori mîine...

Dar nu-și încheie fraza.

— Ce anume — chiar acum ?

— Nu este vina lor.

— Nu înțeleg.

— O să înțelegi mai tîrziu.

Mă înăbușe frica — parcă mă izbește chiar mustrarea morților.

— Adio, spun cu bruscheţe.

Nu se clinteşte. Oare se preface că nu m-a auzit, că nu vede cum îi întind mîna?

Spun în şoaptă :

— Acum trebuie să plec.

Mă apropii şi mai mult de el şi-i văd surîsul atît de deconcertant încît am un adevărat şoc. Îngîn :

— Iartă-mă.

Vocea mi-e mult slăbită. Caut iarăşi ochii prietenului meu, dar, pierzîndu-mi cumpătul, fug din dugheană.

Cum pun piciorul în stradă, ziua străluceşte iarăşi, viaţa îşi reia strălucirea, focul ce-i alimenta mişcarea cu puţin mai-nainte ; fără nici o schimbare. Mulţimea, goana încrucişată a maşinilor, stăruitoarea, neschimbata rumoare. Mă uit atent la trecători. Nu par deloc îngrijoraţi sau îngroziţi. O eroare ! Sînt convins. S-a strecurat o eroare în mersul timpului. Sîntem reduşi la starea de plutire, doar deasupra lucrurilor, umbră fugară, da, umbră ce fuge iute... Viaţa ţi se oferă mereu, dar se topeşte şi-ţi scapă mereu. Noi care ne aflăm acum în oraşul cu văzduh observăm acest fenomen şi mai puţin decît cei ce locuiesc adînc sub pămînt, şi care totuşi ne-au dat de veste adineauri, ne-au trimis mesajele lor din toate colţurile îndepărtate ale lumii noastre. Şi cu toate acestea, nu am înţeles nimic. De-aş putea uita cum de am ajuns la asemenea descoperire, de m-aş putea părăsi undeva şi să mă regăsesc cu totul altul...

„NU AM CÎȘTIGAT ÎNCĂ PARTIDA. OARE cîți oameni vor mai trebui să moară?" Priveam trecătorii. Printre ei se află și dintre cei care vor cădea chiar înainte de sfîrșitul zilei? Omul acela care distribuie petrol cu căruțul său triciclu, băcanul numai în bluză, din pragul prăvăliei lui, copila de acolo, care tocmai se prindea de mîna alteia abia ceva mai năltuță decît ea, cîinele ăsta fără stăpîn, femeia aceea grea, care gîfîie sub văl? Poate eu? Soția, copiii mei? Cercetam și mai atent chipurile întîlnite: ochii, găuri în piatră — ochi goi; încercam să-mi întipăresc în minte imaginea măcar a unora dintre ei. Degeaba: cum treceau, mi se și ștergeau din minte. Aceste informe, biete bucăți de zidărie-n piatră se duceau să se amestece cu multitudinea semenelor lor, se rostogoleau prin oraș, îngrămădindu-se din loc în loc în adevărate movile.

Domnea ordinea. Am luat-o de-a lungul bulevardului din centrul orașului — pașnic, cu băncile sale largi, cu Poșta și platanii săi sub un cer ușor și gol. Oamenii mergînd tîrîș-grăpiș, în tăcere, călcînd cu prudență. Știam ce le lipsește: prezența mării. Nu mai cunoaștem decît țărmul uscat după reflux, într-o lume de piatră. O dată mai mult, duhul mării mă urmărește. Îmi reamintesc de vremurile trecute cînd o aveam încă la picioarele noastre,

cînd preschimba toate zvonurile vii într-o cronică fabuloasă, cînd ne vorbea despre inocență. De ni s-ar fi spus pe atunci că într-o zi va fugi departe, n-am fi putut crede. Răbdare. Soarta ce ne aștepta înainta către noi cu pași măsurați. Ne înconjura pacea mării. Părinților mei cel puțin nici prin gînd nu le trecea că ar putea trăi altfel, și nici nu s-ar fi umilit să se gîndească la vreo schimbare. Uneori, tata mergea la oraș și chiar pornea în călătorii. Parcă-l văd primind lucrătorii angajați la fermă, în curtea după care începea îndată pămîntul cultivat și unde își aveau loc magaziile, grajdurile și marea remiză deschisă în care se îngrămădeau sape, tîrnăcoape, pluguri, piese de atelaj... N-ar fi îngăduit niciodată zilierilor să intre în casă. Erau oameni cu aspră-nfățișare, iar tata le vorbea tare și apăsat.

Dar ei :

„Dumneata ai dreptate, fiindcă ești stăpînul", răspundeau.

(Singur Hamadi îndrăznea să i se adreseze tatii cu oarecare familiaritate. Era legat de familia noastră de cînd se născuse, făcea parte din rasa slujitorilor de odinioară. Așa că, putea intra la orice oră și fără nici o opreliște în casă : nici mama, nici sora mea, care se făcuse fată mare, și nici altă femeie a casei nu-și ascundeau chipul în fața lui.)

Odată, înțeleși între ei, lucrătorii cu ziua au refuzat să termine culesul portocalelor, ocupînd plantațiile și stînd apoi cu brațele încrucișate. Cereau, cred, sporirea plăților. La po-

runca tatii, Hamadi s-a dus să angajeze alții și, în fruntea lor, îi goni pe răzvrătiți cu lovituri de sapă și tîrnăcop.

Semne rămînîndu-mi misterioase mă pregătiseră, pînă la urmă, pentru sfîrșitul acestui fel de viață. Marea începuse să se retragă fără ca nimeni să fi observat — m-aș fi mirat să fie altfel. Și tata muri. Urmară alte morți. De atunci, nu te întîlnești decît cu morți potențiali ce bat străzile. Lasă goluri larg căscate în urzeala orașului.

Priveam răscrucile inundate de lume, piețele urbane, piața de alimente, cafenelele. Un impuls tenace, pornit din cine știe ce epicentru, își propaga curenții prin mulțime. Indistincte la prima impresie, aceste linii de forță deveneau cît se poate de evidente îndată ce le descopereai — le urmăreai fără dificultate direcțiile, prelungirile. Nu erau dirijate la oarba întîmplare ! Inexplicabil — cel puțin pentru mine — păreau că se orientează numai către noile construcții. Dar, la urma urmelor, de ce te-ai mira ? După toate probabilitățile, nici o piedică, nici o împotrivire nu le-ar fi putut schimba calea. Nu m-am lăsat mînat de ele. Dar mai ales calmul, curajul mulțimii era de admirat.

În această memorabilă zi marcată de o eclipsă, pe care nici un calcul calendaristic nu o semnalase, dintre noi doi, Nafissa părea mai puțin agitată. Avea o expresie nouă pentru mine : mai mult de ironie, decît de emoție.

Totuși văzusem pe străzi persoane căutînd cîte cinci-șase deodată în paginile aceluiași ziar o cît de scurtă relatare a evenimentului, dacă nu chiar o explicație. Bineînțeles, nimic de acest fel nu figura. Oricum, nu era prea tîrziu să ții să te informezi ? Nu ne rămînea decît să strîngem din dinți și să ne așteptăm la o altă, asemănătoare, experiență.

(Au trecut de atunci două săptămîni. Eclipsa nu s-a repetat. Dar se va repeta. Și tocmai cînd ne vom gîndi mai puțin, pe neașteptate. Așa că, zadarnic am privi în urmă. Să imităm înțelepciunea apei, să-i urmăm pilda. Pînă și iriacele au trecut de la sarcasmele lor la o lină lopătare aeriană. Și numai cel ce se va dovedi înotătorul cu inima cea mai rezistentă va ajunge la liman... Dacă marea continuă să izbească tare ca de data cealaltă, e un semn ce nu mă înșală.)

Seninătatea pe care o observ la Nafissa nu se datorează probabil decît pătrunderii viitorului. O vastă epopee stă să se înfiripe în sinea ei, așa cum nu m-aș fi așteptat. Mi se-ntîmplă să mă întreb dacă nu am dinaintea ochilor o străină.

— De-aș avea cum să găsesc pe unde să cobor la orașul de sub pămînt — îi mărturiseam eu acum cîteva zile, fără să-mi închipui la ce mă expun, pentru că mă trezisem vorbind fără să vreau —, de-aș afla o cale de trecere, pot să-ți spun că nu aș șovăi.

În clipa aceea, se destrămă și puținul ce mai rămăsese binecunoscut între noi doi și, întradevăr, aveam în față cu totul altă femeie.

N-a lipsit mult să scot un strigăt de derută. Această altă Nafissa avea un zîmbet îndrăzneț, ce-ar fi putut trece drept o expresie de cruzime — dar nu era așa — de neconceput !

— Nu, îmi răspunse ironic străina.

N-am mai adăugat nimic, înțelegeam cît de inutil ar fi fost.

Primisem ce mi se cuvenea. Străina mă privea fix. Și susţineam această privire pe măsură ce insista, ori îmi transmitea gînduri imposibil de formulat clar. Am coborît ochii, uitîndu-mă la copiii care se jucau pe lîngă noi, ignorîndu-ne, firește, drama. De atunci mi-au părut un simplu semn : o aluzie la o altă existență a noastră.

— Să dai de așa ceva — gîndii cu glas tare — e deseori doar la voia întîmplării.

Străina nu răspunse și convorbirea se opri aici.

— Totuși — adăugai, întorcînd ochii în altă parte — sînt unii care se aventurează pînă acolo jos, cînd ar putea foarte bine să rămînă la ei acasă.

Trecuse ceva vreme de cînd Nafissa păstra tăcerea. Așteptam să se întoarcă iarăși ea, dar nu revenea și se făcuse tîrziu.

De cînd cu eclipsa, viaţa continuă în surdină, atît acasă cît și în oraș, orice inimă de om simte mușcătura bănuielilor, spaimelor, nenumăratelor alarme. Mic amănunt : la un semn, femeile se string repede pe la cîte o poartă, să asculte zgomotele de-afară. Dacă le întrebi ce se petrece, îndată se risipesc, rușinoase, și fiecare intră repede la ea acasă. Cînd

le vede așa, Nafissa zîmbește, se mulțumește să zîmbească. Izvoarele originare ale soarelui se desenează în fugare diagrame pe pămîntul nostru, pe care îl vor îmbrățișa strîns într-o bună zi. Atunci, oamenilor nu le va mai rămîne decît să urce pe culmi, sau să descopere adîncurile. Pentru noi, adevărul, pentru noi care nu trăim decît în așteptarea lui !

Nu a trecut mult și m-am lăsat antrenat de deplasările sistematice ale mulțimii, atras involuntar. Stăruia în mine amintirea nopții de insomnie cînd toți se roteau prin casă și nu-mi dădeau pace cu întrebările. Alții, mînați de același curent, au acum adevărate cratere în locul ochilor și gurii, iar chipurile au ajuns un lut chinuit-frămîntat. Înaintăm ca somnambulii. Gata să îndurăm orice, mergem tot înainte, oriunde ne-ar duce aceste marșuri și oricum s-ar termina ele. Din fericire sîntem la lumina zilei.

Evident, e primejdios să frecventezi marile artere și alte locuri pe unde se strînge lume multă. Mai cu seamă cotiturile trebuie evitate, să nu fii descoperit și expus unor funeste influențe. Nu e deloc bine să te afli mai ales la anumite colțuri de stradă — te poți aștepta la orice. Sigur că majoritatea ne ferim instinctiv cînd trecem pe-acolo, ca de niște capcane primejdioase, amenințîndu-te cu moartea, așa cum și sînt : domnește în asemenea locuri miros de mătrăgună dar, după o vreme, cîți rămîn în gardă, cu ochii bine deschiși ? Viitorul

cetății noastre stă scris, fără îndoială, în zidurile acestor cotituri. Ce e de-mplinit să se-mplinească !

Și totuși, Nafissa...? Desigur că străbate leghi, acolo unde eu nu fac mai mult de un pas. Ea cucerește universul, își întărește puterea de influență asupra tuturor lucrurilor, și-apoi, se servește de surîsul ei ca să-mi potolească îngrijorările. Dar și eu mă simt aproape fericit, în sfîrșit, în felul meu, sînt chiar orbit de fericire. Cred că niciodată nu voi afla pe ce căi mă înrîurește Nafissa.

Cu mirare amestecată cu suferință, îi contemplam într-o zi chipul prelung, pe care trecea o undă de milă. Am schițat gestul de a da-napoi — și chipul se șterse. O mare oboseală mă copleși. O stranie oboseală ce se adîncea tot mai mult, o stare ca o sete greu de înțeles. Setea de ceva indecis, dar de care aveam atîta nevoie ca să scap de starea jalnică în care mă aflam.

„Și-acum, cred că mă vei urî — așa e ?" i-am spus în gînd soției mele.

— Cum te-aș urî ? îi auzii vocea blîndă.

Nafissa nu reapărea...

— Cam așa se întîmplă, în general. La asta ești expus.

— Oricum, nu aș alege nicicînd un asemenea moment pentru a te urî.

Am aruncat o privire către intrare — simțeam prezența Nafissei chiar în spatele per-

delei, dar şi că întîrzie să intre. Gîndeam : „Sînt nefericit".

— Totul e așa cum trebuie să fie, reauzii glasul Nafissei.

Am întors capul : mă privi drept în față. Aveam sentimentul că mersesem-mersesem ceasuri de-a rîndul ca să ajung aici — mi s-a tăiat suflarea. Ea era aceea care cucerise întreaga lume ; nu izbuteam să o văd decît în scurte fulgerări. Nafissa se întinse dinaintea mea și o rană nevăzută porni să se deschidă, să se adîncească pînă la pietrele negre și roase de apă ce susţin marea, mai afund decît orașul subteran, mai afund decît bazaltul ce-l susţine, mai afund decît poate pătrunde ploaia ce udă bazaltul. Ea absorbea, din aproape-n aproape, întreaga creațiune.

Un cuib de cărbuni aprinși a fost descoperit nu demult şi populaţia este îngrijorată ; prea întins nu este el, dar focul se poate propaga ramificat pe sub pămînt. Nu riscăm mult un incendiu la suprafață, dar ne temem să nu se declanșeze o catastrofă în lumea subterană. Căutăm să ne înăbuşim îngrijorarea, dar ea stăruie în ascuns. Ca mulți alții, am mers și eu la fața locului. În punctul cu pricina nu am văzut decît o movilă de bulgări înnegriți, reci pe dinafară ; așa că, s-ar părea că nu e primejdie. Am avut totuși impresia că în miez continuă să mocnească focul — nu mai mă

duc în acel loc. Oamenii îl privesc posomorîţi şi se depărtează cu teama în inimă. Oare se înşală ? Nici eu n-aş putea jura cum stau lucrurile... Nimic nu se manifestă fără noimă. Iar acum cînd puterile *din faţă* ne guvernează, mecanismele vidului şi izvoarele soarelui ne ating de-aproape.

NU VOI UITA NICIODATĂ NOAPTEA aceea. Dormeam și demult auzeam surd, prin somn, pași repezi, bătăi subterane, trîntit de uși și ferestre ce se deschideau și iar se închideau. Toată casa era tulburată de zgomotele acestea și încă de altele : suspine, vaete, chemări, venind cine știe de unde. La un moment dat, s-a auzit și zornet de lanțuri — poate ale ciocănelelor de la porți, lovite parcă în năvala unor vite scăpate, care galopau nebunește.

Deodată, cineva mă prinse de braț și mă scutură strașnic — am deschis ochii. Îmi fugise somnul. Axa, marea negresă, care domnea peste întreaga servitorime, sta aplecată asupra mea, privindu-mă lung.

— Ce se petrece ? am îngînat buimac.

— Tatăl tău e pe moarte.

Nici nu știu cum m-am sculat și m-am repezit spre odaia tatii, așa, cu piciorul beteag, care mă ajuta prea puțin, nici cum am ajuns în fața sa.

Zăcea în patul monumental — un pat străvechi, în feronerie aurită și cu baldachin — și avea fața umflată, neagră. Cîteva slujnice se înghesuiau la ușă, sigure acum că nu vor fi alungate de acolo ; un glas, cum auzi totdeauna în asemenea împrejurări, întreba de-afară dacă s-a gîndit cineva să cheme docto-

rul. Şezînd, mai bine zis, prosternată la căpătîiul muribundului — mama. După cîteva clipe, glasul repetă întrebarea.

Tot Axa, care mă trezise, răspunse violent celui ce întreba fără să se arate :

— Fireşte că a fost chemat ! Nu era să aşteptăm pînă...

Restul frazei se pierdu în zvonul de glasuri ce umplea casa. Rămăsesem neclintit — priveam intens la tata, sub ochii strălucitori ai bătrînei Axa.

Axa se apropie, ajunse repede drept la mine şi îmi şopti la ureche :

— Eşti singurul bărbat aici.

O groază de neînvins îmi tăie suflarea la cuvintele ei şi tare aş fi vrut să fug. Dar, fără să ţină seama dacă primesc sau nu, Axa mă împinse cît mai lîngă tata, silindu-mă să-l ating — nu îndrăzneam însă să-i înfrunt privirea — şi îi puse mîna dreaptă în mîna mea cu arătătorul ridicat. Un gînd odios mă fulgeră : „Acum vei trece pragul de neocolit...". M-am uitat la chipul său : trăsăturile păstrau semnele unei mari suferinţe, gura i se strîmbase chinuit, ochii i se bulbucaseră avid, dar nu mai vedeau — nu mă putea recunoaşte. Atunci, mi-a fost milă de el... Aş fi dorit să-l pot ajuta. Spre deznădejdea mea, nu ştiam ce-aş fi putut face. I-am strîns dreapta în amîndouă mîinile şi i-am sărutat-o cu buze tremurătoare.

Axa mă îndemnă să repet după ea :

— Ţie, care vei înfrunta vecia...

— Ţie, care vei înfrunta vecia...

— ...Îți jur că voi rămîne credincios...
— ...Îți jur că voi rămîne credincios...
— Sufletului străbunilor tăi...
— Sufletului străbunilor tăi...
— ...Jur...

Pronunțam cuvînt de cuvînt fără să înțeleg nimic ; de trei ori la rînd, Axa îmi murmură jurămîntul și tot de atîtea ori l-am repetat. Nu mai puteam îndura, eram gata să țip ca să scap de greul din piept și am leșinat. Aveam senzația că viața mă părăsise.

A doua zi de dimineață, scuturat de febră, am fost trezit de litaniile cuvenite drepților. Lacrimile îmi lunecau pe obraji, udînd perna, și un singur gînd îmi străbătea mintea... Îl lăsasem pe tata să moară. Întorcînd aceeași idee pe toate fețele, ascultam, amorțit, litaniile.

El Hadj își îndreptă arătătorul deasupra frunții mele, glasul său se înălța spre depărtări, aerian :

— Este cea mai grea încercare pentru omul drept.

Surîse.

— Acum știi de unde vine răul și cum ar trebui să stea lucrurile.

Sorbind cu auzul această voce, accentul ei atît de binevoitor, mă uimea descoperirea făcută și am îngenuncheat :

— Da ! Mi s-au deschis ochii, altfel văd totul.

Îmi mutam privirea de la un colț la altul, mă întrebam ce anume trebuie să fac : să rămîn, să plec ? Încercam să-mi reamintesc nici eu nu știu bine ce și m-am așezat din nou.

— Cît e ceasul ?

Trase din buzunarul interior al bluzei un ceas masiv, prins cu un șnur.

— Dumneata ai vreo treabă acum ?

— Nu, dar dumneata ?

— Nu — și ai vrea să pleci ?

— Oh, eu...

— Ora cinci.

Am schițat un gest, să-l asigur că asta nu are importanță. Clătină din cap, arătînd că nu este cazul să mă formalizez.

— Scuză-mă.

Gîndind la ce-mi spusese, mă frămîntau acele amintiri ce nu mă părăseau și nu am observat cînd s-a ridicat de pe scaun și s-a strecurat în spatele unui fel de tabernaclu. Puțin după aceea un murmur ca o rugăciune ajunse pînă la mine. Am privit jur-împrejur și am simțit îndată nevoia imperioasă de a mă ridica în picioare. M-am îndreptat spre ușă și am rămas acolo nemișcat cinci lungi minute. El Hadj terminase și ședea iarăși pe taburetul său ; m-am întors și m-am așezat față în față cu el. Acum nu-mi mai venea să plîng ; aflasem împăcarea.

— Scuză-mă, am repetat pe un ton aproape vesel.

Privirea lui El Hadj, și mai limpede, mă învăluia. O clipă, a radiat atît de viu, încît bunu-mi prieten s-a topit în această lumină

ce-mi îngăduia să văd dincolo de simpla aparență a lucrurilor, dar în care chipul său se reînchegă încet-încet, fremătător, într-un senin halou ce m-a făcut să tresar, pentru că sub trăsăturile lui El Hadj distingeam, filigranat dar clar, trăsăturile Nafissei.

— Vezi cum sînt, spuse el.

Tremuram. Rîzînd, i-am arătat mîinile mele, în tremur și ele, și am coborît fruntea.

— Bineînțeles.

Pe urmă, îmi vorbi atît de șoptit, încît cu greu îl urmăream. Am aruncat o privire rîvnitoare către ușă. Spirovirele treceau încet-încet, înconjurate de meteori. Întristat, le priveam cu coada ochiului, dar treptat-treptat, nici nu le-am mai văzut. Urmă un șir de femei înveșmîntate în alb. Îl auzeam pe El Hadj, care relua convorbirea cu o intonație voioasă :

— Vin de-acolo.

L-am privit interogativ ; ezită, își trecu mîna peste față, își mîngîie barba.

În sfîrșit, spuse :

— Da, mai bine să recunosc.

Și-atunci îmi povesti deschis de unde se-ntorsese.

Un nour de iriace, năpădind din toate zările, acoperi trupul tatălui meu, încă expus afară în toată această vreme. Ai fi zis că zburătoarele furioase nu așteptaseră decît acest prilej : se înverșunară asupra-i fără îndurare. Și în curînd am aflat de ce anume.

Nu a trecut mult și l-am văzut ridicîndu-se în văzduh, purtat de un nor de aripi, navă cerească ce se arătă tuturor oamenilor care,

în orbirea lor, nu crezuseră în prevestire. De acum încolo nu mai exista îndoială. Aeronava descrise ocoluri tot mai largi deasupra orașului și se pierdu din ochii noștri. Dar prevestirea nu se împlini pe deplin decît la moartea mamei, scurt timp după aceea — ea nu stîrni vîlvă și fu redată vîrtejului apelor. Peste puterile mele să vă istorisesc ce s-a petrecut cu mine în acele săptămîni de rătăcire sufletească, după această îndoită nenorocire. Din vremea aceea zidurile au început să se clatine. Și cîntau, fără vreo cauză vizibilă. Cînd se opreau din cîntare, alt glas o continua, străbătînd galeriile subterane. Cînd se întîmpla să ies din casă, glasul melodic mă însoțea, creștea sub pașii mei, iar iriacele, atrase de el, reveneau, zburau un moment în jurul meu, înainte de a fi apucat să mă arunc cu fața la pămînt, pe locul de unde se înălța glasul.

Pe urmă, cine știe de ce, au fugit, s-au prefăcut în fum. Dar zborul lor a străbătut totdeauna dezastrul ce m-a lovit. Tatăl meu luase cu el tainele cărora nu le fusese stăpîn, ci mai degrabă paznic, girant de nădejde. Își făcuse din viața sa o iluzie, necesară desigur, care trebuia să dăinuie atîta vreme cît era el aici, întreținîndu-și-o... Oare se cuvine totuși ca odată cu moartea sa totul să fie înghițit de neguri, fără întoarcere ? Extravagant mod de a gîndi ! Și noi care-l crezusem un om de viață și bine socotit. De cîte ori nu l-am surprins cum venea în timpul nopții din aripa casei rezervate doar lui — însoțit de inefabile

licăriri, ecoul sărbătorii pe care şi-o oferea, slujindu-se numai pentru propria-i plăcere de puterile asupra cărora avea privilegiul să vegheze. Ca şi cum ar fi fost stăpînul lor! Îndreptăţitul lor stăpîn! Şi cînd te gîndeşti că toate acestea s-au sfîrşit — luminile stinse, casa căzută iarăşi în întunecare, tainele pierdute.

Iluzia nu avea să se spulbere decît în moarte — oare de aceea dorise el să sfîrşească atît de măreţ? Nu era omul care să-şi deschidă sufletul — faţă de nimeni. Adresase lumii un mesaj în felul său, în unica formă pe care a socotit-o demnă de el, cu toate că mesajul acesta nu avea nici un sens pentru vremurile ce aveau să vină şi în care va fi dat uitării foarte repede. Acum îmi explic eu toanele tatii, fanteziile sale derutante: presentimentul acesta i le inspira.

Castelul nostru, care prefigurase pentru mine continuitatea — părăsit acum, domeniul — dezmembrat; castelul, în care trăisem ca hăituit de cînd mă ştiam, se dovedea a nu fi decît o mascaradă absurdă. Mă străduiam totuşi să lupt mai departe, dificultăţile se înmulţeau, cîte-o izolată zburătoare iriacă venea să mă salute în batjocură, scuipînd spre mine şi plecînd repede ca vîntul. Ce ironie!

Nafissa rămăsese legată de castel; asta însemna moartea mea. Denumirea de *nafissa* — ceea ce la noi înseamnă şi casa în care locuieşti, şi sufletul ce-şi află aci adăpostul, şi tot rostul vieţii zilnice — mai înseamnă şi viţa veche din care ne tragem, cu iniţierea

lăsată drept moștenire ; și nu ne numim soțiile altfel. O revăd încă așa cum o vedeam în acele timpuri trecute, o văd și aș dori să mă culc la umbra ei și, prin frunzișu-i aurit, să urmăresc cu ochii urma gîndurilor mele. Adu-ți aminte de mine ! Nu uita să te acoperi cu flori de primăvară ! Nu mi-aș fi închipuit ce-nseamnă suferința smulgerii de lîngă tine ; de cînd mi-ai fost răpită, am trăit doar pe un pămînt al groazei fără de sfîrșit. Și clăditul văzduh s-a răsturnat atunci, spațiul s-a spulberat și, blestemul-blestemelor — suflarea-i stinsă.

De aceea mult l-aș fi mustrat pe El Hadj că nu m-a împiedicat să intru și să zăbovesc în prăvălia sa. Mă lăsa pradă amintirilor, mă obliga să-mi recunosc adîncurile ! Umblam în sus și-n jos prin dugheană iar sufletul ridica rînd pe rînd straturile sedimentate — stînci și ape urcau iarăși la suprafață și mă cotropeau în val greu. Ispita. Iar eu care mă abătusem pe la el atît de încrezător !

Tăcea, mă privea, nu mă mai întreba nimic.

— Capul nu ți-l poți schimba.

Cuvintele și tonul meu m-au mirat îndată. Îmi dădeam seama cum mă angajam prin asemenea vorbe ?

Surîse cu bonomie.

— Ți l-ai schimba oare ?

Am șovăit pînă să-i răspund ; apoi, dintr-o dată, ca să scap :

— Și de ce nu ? !

Și-atunci — la început, un trosnet izolat răsună lung în tăcerea lăsată. Apoi, alte tros-

nete. Şi altele încă... În sfîrşit, o adevărată grindină s-a declanşat în surparea ce a sfărîmat totul. Şi iar începu să trosnească ; iar cînd s-a făcut linişte, zidurile îşi schimbaseră locul şi înfăţişarea. M-am oprit în mijlocul dughenei. Un vuiet stăruitor continua în oraşul pustiu, trecea prin temeliile lui, ocolea prin galeriile înguste ale subsolului, urca iarăşi. Ce să-i faci ! Acum vedeam unde duceau convorbirile mele cu El Hadj. Sleit de puteri, neclintit, mă luptam cu somnul gata să mă doboare. Nafissa trecu pe lîngă mine ca o suflare ; o văzusem, fără uimire, cum ieşea din cel mai întunecos ungher al dughenei. I-am prins mîna şi mi-am dus-o la piept : era caldă şi uşoară ca o rază de lumină. Am închis ochii. nu vream să gîndesc, mergeam. O mulţime de iriace mă asaltau cu ciudată stăruinţă, căutau să mi se incrusteze în cap, să pătrundă prin craniu. Dar zadarnic se înverşunau împotriva mea, degeaba desfundau porţi, ca să mă atingă, şi pustiau case, semănînd spaima şi deznădejdea — nu mă impresionau. Blîndeţea, mişcările uşoare ale Nafissei mă pătrundeau ca o flacără ; tăcea, iar eu nu mă gîndeam decît la ziua de mîine şi la cele ce vor urma, pe care le vom avea de trăit.

ZOULIKHA NE CHEAMĂ ÎN CURTE. Răsună în toată casa glasurile oamenilor care vorbesc între ei, și nu pricep nimic din ce spune vecina. Soția mea intră în odaie, iar eu o îndemn :

— Mergi de vezi.

— E în plin oraș. Nu este cu putință !

Cum nu-mi vine să cred, îmi răspunde, cu obrajii în flăcări :

— N-au mai făcut-o pînă acum. Du-te de vezi.

Ies din casă, mulți aleargă spre Médresse, mă trezesc înconjurat de un vîrtej de iriace, în mijlocul unor fluxuri, refluxuri, avîntări, căderi, ciocniri, care mă antrenează forțat și mă orbesc. Atunci pricep despre ce este vorba : zidurile împing înapoi populația. Pînă unde vor merge ? Unde să te refugiezi ? În timp ce, dintr-o parte, varsă mulțimea de oameni, de cealaltă, îi împresoară strîns ; pe măsură ce ne resping, ridică mai departe baraje de nerăzbit. În această încurcată schimbare de locuri, străzi întregi au dispărut, rase de pe fața pămîntului, iar altele nu mai duc nicăieri. Îndesată silit, mulțimea oamenilor noștri este paralizată, în fundătura ticsită către care a fost împinsă, redusă acum la o tristă plămădeală informă, prin care ideea de a răzbi de-

vine himerică; după cum este imposibil să vezi ceva dincolo de ea.

Sufocat, abia mă răsucesc pe loc. Dar chiar acum, mulțimea sparge zăgazul și se năpustește cu strigăte de mînie și durere. Altă ironie a soartei, toți ajung să fie despuiați: bărbați, femei, copii. Precedați de urletul disperării, gonim, nu mergem, tot înainte, printre zidurile ce se clatină în jurul goliciunii noastre și a zdrențelor fluturînde. Tot chinul îndurat de-atîta amar de vreme se revarsă, tot ce zăcea înăbușit în noi explodează. Dar și această demonstrație de revoltă își pierde valoarea imediată, nu duce la nimic în fața zidurilor ce ne îngrădesc defilarea, aliniate de-o parte și de alta, judecîndu-ne dintr-o lume străină. Oroarea se degajează din această lume și ne înfrînge. Trecem cu capul plecat. Dar la capătul căii urmate ne lovim de alt baraj; ne întoarcem deci în piața de unde pornisem, căutăm ieșirea drumului opus. Și acolo alte ziduri ne împiedică înaintarea. La fel, oriîncotro ne-am îndrepta. Ne mărginim să ocupăm piața zăgăzuită, învîrtindu-ne în cerc, strigînd din toate puterile — răcnim, și un suflu fierbinte, desigur lansat din noile construcții, se abate asupra mulțimii și o pîrjolește. „Să ne strîngă de tot în clește, să ne încleșteze odată", am dorit în marea-mi exasperare. În același moment, ca și cum mi-ar fi știut gîndul, zidurile vin în viteză spre noi, dar ne risipesc: cît ai clipi, fiecare în parte ne trezim aiurea, pe străzi depărtate. Mă întorc la mine acasă, contemplînd cerul însorit al dimineții, și ascult corul în-

depărtat al iriacelor. Tot ce întîlnesc în cale este absurd, disproporţionat de normal faţă de evenimentul abia trăit. Mă gîndesc la Zoulikha : astăzi vrăjitoriile ei nu au dat greş.

Acelaşi vînt a continuat să bată şi, în cîteva zile, oraşul e secătuit, uscat. Pe străzi, oamenii, cu treburi sau nu, se mişcă îngrijoraţi, se evită între ei, sub vuietele de ocară ale iriacelor, a căror neruşinare întrece orice măsură. Nu cruţă nici femei, nici copii. Şi nimeni care să tragă asupra lor. Şi, la urma urmelor, la ce bun să ne răsculăm ? După jalnicul lucru care a fost protestul nostru împotriva monstruoasei puteri a zidurilor, ce şi-au reluat înfăţişarea zăvorită. Mai bine nici să nu ne mai gîndim la asta. Uscăciunea n-a întîrziat, în nici un caz, să fisureze multe chipuri. Să te deprinzi a trăi fără să te clinteşti din spaţiul îngust, tot mai îngust — o gaură, abia să sufli, să nu-ţi poţi umfla pieptul, nici să nu faci cel mai mic zgomot, să visezi poate, dar nu să vrei : nimicirea ; starea ce ni se rezervă într-un viitor apropiat.

Noile construcţii cresc neîncetat şi se înmulţesc, încleştîndu-ne tot mai strîns, chiar dacă unele sar în aer, sau se prăbuşesc de la sine într-o singură zi, abia răsărite ca din pămînt. Totuşi, dacă vrem, sîntem încă în măsură să ne apărăm, nu este prea tîrziu. Dar cum ? Ştim desigur că putem să le distrugem, dar cu o

condiţie : să dinamităm întreg oraşul, şi pe noi înşine... Oare avem oameni gata să plătească la asemenea preţ ? Din nefericire, nu. Şi-atunci, eşti nevoit să-ţi rumegi singur indignarea. În ce mă priveşte, susţin că, oricum, lucrurile se vor termina printr-o distrugere generală. Nu înseamnă mare lucru cînd o spui, dar...

În privinţa asta, de-ajuns să cîntăreşti cum trebuie fenomenul evident într-o anumită situaţie. Populaţia de-aici — niciodată nu vom fi destul de atenţi — rămîne impasibilă la orice grozăvie ; orice grozăvie depăşeşte admisibilul... nu izbuteşte însă să o mai scoată din sărite. Noul oraş, ticăloşia acestei epoci fără pereche, *a pornit chiar de la noi înşine.* Nu avem curajul s-o recunoaştem. Şi după o vreme, ce se va întîmpla cu prietenii noştri, pe care îi pierdem din vedere, — am putea spune ? Preferăm să nu ne mai gîndim la asta.

Ca să scap de chinuitoarele nelinişti din aceste zile, încerc să trasez bazele unui nou gen de ştiinţă, căreia-i zic „teoria comportării iriacelor". Îmi notez direcţia, numărul lor, ora apariţiei şi retragerii ; evaluez amploarea duratei unei acţiuni, înălţimea zborului ; precizez momentele lor de tăcere sau gălăgie. Bizuindu-mă pe informaţiile culese, mă aventurez în pronosticări. Mă gîndesc că aş putea ajunge să determin anumite reguli, legile constante cel puţin. Astfel încît sînt sigur că mi se vor dezvălui şi mecanismul ascuns al manevrelor acestor zburătoare, şi mobilele ce le determină acţiunea. De ce nu ? Dacă

stăpînesc, în general, teoria manevrelor mari sau mici, aş putea înţelege la ce trebuie să ne aşteptăm. Pentru mine, în tot ceea ce se petrece la noi legat de strategia lor, stă înscris viitorul nostru, deci soarta întregii cetăţi. Prea departe n-am ajuns încă, mai am de cercetat : acest gen de ştiinţă este abia în germen, deşi de curînd mi-a şi confirmat încrederea în ea — în unele privinţe. Exactitatea pronosticurilor mele, aşa confirmată, tot înseamnă mult ! Perseverez cu încredere sporită ; studiind cu tenacitate, îmi voi atinge ţelul. Dacă sensul în care-mi orientez calculele nu şi-ar avea insesizabile lacune, aş fi izbutit întru totul ! Dar evident, acest sens se leagă de o lume la care nu am acces. Noile construcţii, sub ameninţarea cărora trăim mereu, îmi răpesc ceea ce zadarnic caut observînd. Am remarcat că iriacele preferă compania *cealaltă* (a noilor construcţii), nu atît pe a noastră. Rămîn mai cu plăcere de partea *lor*, rîzînd cu acele ziduri şi împroşcîndu-ne cu sîmburi de măsline şi batjocori ; şi-apoi tot lor le duc informaţiile culese. Ce pot face ? Nu fără melancolie văd toate acestea şi-mi pierd iluziile cercetînd iriacele. Totuşi îmi zic că, la urma urmelor, nu sînt decît nişte păsări şi-mi continui observaţiile. Orice-aş face, ultimile observaţii comportă riscuri şi nici nu va ieşi nimic din toate astea. Ei, şi ! Mă întreb dacă nu-i mai bine aşa. Cercetările mele mă fac uneori să mă ruşinez, mă simt vinovat... Îmi lasă un gust amar de la o vreme.

Da, mă gîndesc la aceia care se expun cu adevărat, la ce se povestește despre ostatici. Noi scăpăm, mai mult sau mai puțin, de violențele pornite din noile construcții, totuşi cruțați nu rămînem, nimic nu ne mai este îngăduit. Dar ei : ce se întîmplă cu ei ? Pînă și joaca iriacelor reflectă, sus pe cer, violența. Îmi ascund fața în mîini cînd îmi mărturisesc asemenea lucruri, ajung să doresc să fiu luat și eu ca ostatic într-o zi, să scap de viața asta mizerabilă.

În casă, printre glasurile ce mă asurzesc de cum deschid ușa, se ridică, dominîndu-le, glasul vecinei Ftéma acră și vehementă :

— Ai zice că l-au mistuit foalele pămîntului !

Unul dintre frații ei, răpit de curînd : tocmai unul dintre ostatici. Familia a făcut tot posibilul să-l scape ; fără nici un rezultat. Să ne amintim de cei care se legănau, sus-sus, în vîrful noilor construcții, sub ochiul aprins al soarelui... Nu m-ar mira ca fratele ei să fi fost printre aceștia, sau printre alții ce le-ar fi urmat. Nimeni nu poate afla. Și ea care se oțărăște împotriva acelor construcții, lumii acesteia, orașului ; nu mai alegi decît un refren rizibil. Continuă să ocărască : ce facem, ce gîndim, ce spunem — lucruri fără rost, nu te mai poți încrede în nimic.

O poartă s-a închis în spatele nostru și nu avem nici dreptul de a ne închipui ce se petrece dincolo.

Nafissa are grijă să nu-mi pună întrebări cînd mă vede sosind ; știa dinainte totul. La

ce bun să mai vorbim de asta? „Își vede de treburi, cu un aer absent. Nu mai e timp, nu mai e timp, mă gîndesc, privind-o, acum cînd orașul cade, cînd orașul se învîrtește, cînd orașul nu mai este decît vîntoasă perpetuă, nu mai e timp; nu mai e timp cînd orașul ridică deasupra apelor o mînă de naufragiat, cînd scoate strigăte de trezire."

La masă, ascult ce spune Nafissa și mă gîndesc: la iriacele care vor lăsa-n urmă morți vrăjiți, la apele ce se vor umfla cu forță cumplită și care, numai ele, vor salva lumea... Cu un surîs, soția mă privește din adîncul ochilor ei verzi, și o lumină nouă, intactă, pură, i se ivește pe frunte. Nimeni nu ar putea trăi fără să creadă în ceva, chiar dacă este vorba de ceva care nu există: așa simt eu față de Nafissa, fără să știu bine în ce anume din duhul ei cred. Cînt cît mai tare ca să o readuc aici de pe țărmurile depărtate unde o văd zăbovind cu fața la mine. Atunci, Nafissa întredeschide ochii și îmi surîde. Dar atît de scurt momentul!

Dacă i-ar trece prin minte cuiva să-mi spună: „Ea nu există", nu știu ce-aș face, dar afirmația nu m-ar mira. Ceea ce atribui altora, îți revine ție pînă la urmă... Așa este și cursa în care mă las prins. Trebuie să continui să fii tu însuți, din milă pentru ceilalți.

Mă îndemn să o privesc încă o dată cu atenție și mă copleșește aceeași singurătate, mă îndepărtează și mă alungă. Radioasă, tăcută, Nafissa s-a ridicat: mă urmărește cu

grijă de cum intru, cu chipul luminos şi mîini senine. Rămîne o vreme nemişcată în dreptul intrării în odaie, apoi, deodată, o revăd şezînd în faţa mea, cu picioarele încrucişate pe o blană de miel. Îmi vorbeşte cu răbdarea ce-i aparţine doar ei, îi văd capul înclinat, mîinile, apoi, brusc, iarăşi o descopăr stînd dreaptă la intrarea odăii noastre.

SÎNTEM MAI MULȚI ÎN DUGHEANĂ, vorbim despre Rahmon din Abbaz, despre Ledjiam, prinși în noile construcții și așteptîndu-și exterminarea ; mai vorbim și de alți oameni, de evadări, de recapturări, de tentative izolate din partea alor noștri.

— E mai multă lume ascunsă sub oraș, decît în case, zice Lyedoun.

Arunc o ocheadă către El Hadj. Îngrijorarea ce zace sub aerul nostru vesel nu-l atinge, dintre noi toți, singur el rămîne împăcat cu sine însuși.

— Pentru moment, populația este arsenalul de care dispunem, iar oamenii ne sînt armele, zice Zian, rîzînd.

Rîdem și noi, iar eu le spun că m-ar mira ca în acele construcții să nu se fi aflat, cu vremea, secretele subsolului nostru — să nu ne facem iluzii. Convorbirea se întrerupe, ceilalți mă privesc.

— Nu le vor afla niciodată, răspunde laconic El Hadj, ieșind din mutismul său.

La aceste cuvinte, toți se întorc către el ; luat pe neașteptate, nu știu ce să spun.

— Ei nu sînt sub pămîntul lor, dacă ar fi pe terenul lor... alta ar fi situația.

— Bineînțeles, aprobă unul.

Nimeni nu mai scoate o vorbă, nimeni nu se mai sinchisește de oră, ne gîndim la altceva.

În sfîrșit :

— Oare mai ai unde te ascunde acolo jos ? întreabă Zian.

— Oriunde te poți ascunde sub pămînt.

Gîndesc : „Speranța asta ne rămîne".

— Este îngrozitor, mai spune cineva.

— N-ai încotro. Dacă fiecare casă, fiecare străduță, fiecare cartier și-ar avea *subsolurile proprii,* crezi că, *acolo,* ar fi putut ține piept ?

— Dar asta nu se poate !

— Nu ?

Înțeleg ! Nu mai există aproape nici un spațiu neocupat între noi și orașul nostru, nu mai sîntem nici în oraș și niciunde în altă parte, singuri noi sîntem orașul, ori el înseamnă noi. Cine este cel'lalt ? Nu are importanță, n-o s-o știm niciodată. Spațiu, formă și limite — comune : ceea ce se află în noi se regăsește în el, și e grozav și numai faptul că mai poți afla în tine însuți atîtea resurse, că poți întinde curse, ori săpa atîtea văgăuni, deschide atîtea coridoare.

Tocmai asta ni se spune desluşit, lîngă mine, de cealaltă parte a zidului. Dugheana miroase a fum, respirația, zumzetul discuției se aud mai tare pe măsură ce se înmulțesc bătăile răzbind de sub pămînt. Ne simțim atît de bine în zăpușeala asta cît timp ascultăm ce se mai întîmplă, încît nici unul dintre noi nu se hotărăște să fie atent la semnalizările parvenindu-ne prin dușumea.

— Din fericire, nu este frig, zice Lyedoun.
— Dar e multă uscăciune ! Se-ntinde, ca pata de ulei, zi de zi tot mai mult, ne atrage atenția Zelam.
— Ai de ce te teme în privința zidurilor, întărește altul.
Sigur. Constați asta prin multiplificata lor mișcare tîrîtoare. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că ar fi în stare de atîtea mișcări într-o singură zi, ca atunci cînd mulțimea noastră a fost încătușată de lanțul lor înnodat, într-o singură dimineață.
— Toți în aceeași oală, zice Zerrouk.
— Chiar și tu.
— Ca și tine.
— Dacă asta poate să-ți facă plăcere...
Zian precizează :
— Prizonieri nu vor fi.
— Sîntem gata de orice, dacă asta poate să-ți facă plăcere.
Și-ncepem toți să rîdem. Puțin după aceea plec, simțindu-mă prea nervos. Nu s-a lăsat întunericul, dar tot mă întorc la mine-acasă. Unde-ai mai merge cu zidurile astea care te pîndesc ? Zidurile care nu-și schimbă tactica, dîndu-ți mereu ocol, bătîndu-și joc de tine și potrivindu-și bine masca atunci cînd le convine ? Merg, prefăcîndu-mă că habar n-am de ele. Casa mă întîmpină ca un liman de pace. Aud sporovăiala vecinilor și glasurile lor mă reconfortează ; traversez fără zgomot curtea. Îmi place să nu fac zgomot. Gîndesc : „De m-aș opri și aș spune ceva, toți cei din casă ar rămîne împietriți, n-ar mai fi glas de

viață." Știu cum stau lucrurile, așa că mă stăpînesc.

În odaie, nici urmă de Nafissa. Iarăși ! Unde s-a putut duce ? Mă cuprinde neliniștea. A lăsat copiii singuri — îi văd jucîndu-se ca și cum n-ar ști că nu e pe lîngă ei. Nici nu se uită la mine. Cu o crudă nepăsare, o liniște prin care parcă ar lua în rîs marea mea descumpănire, continuă să se joace. Ce-nseamnă asta ? îi întreb. Nu știu unde s-a dus mama. La vecini ? Nu. Ce aer de omuleți închiși în sinea lor, sub expresia aceea de nevinovăție, cînd îmi răspund. Atunci, să-și continue joaca ! Mă așez într-un colț. Dar repede sar în picioare. Îi chem :

— Mamia ! Diden !

Își întrerup joaca. Îi iau de mînă ; mă urmează fără să sufle o vorbă, nu protestează. Ieșim în stradă, s-o așteptăm pe Nafissa. E noapte afară. Îmi amintesc de unele absențe ale ei ce mi-au părut ciudate. Neținiînd seama de orele înaintate, stăm de veghe toți trei, pe trotuar ; dar oricît mi-aș forța ochii larg deschiși, nu zăresc nimic altceva decît golul, întunecimea ce ne împresoară. Oraș părăsit ! Deodată, aud un rîs ușor, străbătînd întunericul. Ea să fie ? Nu se poate ! Atunci, nu mai șovăi. Trag după mine copiii și intru repede în casă. La familia Baroudi aparatul de radio e deschis — o voce pe care n-am mai auzit-o pînă acum.

O prezență blîndă îmi prinde toată atenția : e Nafissa. Pe întuneric, îi deslușesc întîi su-

rîsul, apoi — un trandafir strălucitor. Îl poartă sub lobul urechii — floarea scînteiază puternic.

— Ai uitat cît e ceasul, atîta-i spun.

— Nu.

— Dacă n-ai uitat cît e ceasul, atunci...

Nu o întreb unde a fost. Nu sînt supărat pe ea.

— Nu mă pot întoarce decît în unele momente.

Vorbește pe un ton grav, dar continuă să surîdă cu duioșie. Aș înțelege, aș înțelege chiar dacă nu ne-ar pîndi atîtea primejdii. Voi înțelege, desigur : am nevoie de timp pentru asta. Frumoasă și ispititoare, trecînd prin metamorfozele ei, viață și eternitate, Nafissa se conturează în ochii mei, prezentă prin glas, privire și razele trandafirului, cu tot delirul, tenebrele mele.

Pînă la urmă, îi surîd și eu și îmi zic : imbecilule !

Chiar atunci, la radio se cîntă :

Lunecă-n timp ca o apă
Și-acoperă-mi ochii,
Și cînd te urmez, și cînd mă-ndepărtez,

Prin acel nu-știu-ce
Ce preschimbă orice-n
Lumină nestinsă.

Acuma aproape-aproape
Acuma departe-departe
Lunecă-n timp ca o apă.

Ajuns în odaie, aprind lumina şi privesc la Nafissa — e îmbujorată, plină de însufleţire, şi rîde. O copilă! Copiii se rotesc nebuneşte în jurul ei. Dincolo, acelaşi cîntec se repetă la radio, mereu, mereu. Gîndesc: „Acuma risc să rămîn într-adevăr singur. În ce voi fi angajat?“

— Şi ei? îi spun, arătîndu-i micuţii, care sar şi aleargă prin odaie.

Apoi, privind-o adînc:

— Şi eu?

— Pentru ei să nu te temi. Nici pentru tine. Viaţa voastră va continua neschimbată.

Surîde şi întoarce încet capul cu gestu-i obişnuit. Se duce şi-şi vede de lucru în fundul odăii. Urmăresc cu atenţie cum se mişcă de ici-colo şi, iarăşi, îmi regăsesc liniştea sufletească, tihna.

Încă plină de însufleţire, veselă, ne pregăteşte cina. O tachinez:

— Data viitoare te întovărăşesc.

— Atîta ar mai lipsi!

Şi izbucneşte într-un rîs cristalin. O întreb:

— De ce nu?

— Mai uşor este pentru o femeie decît pentru un bărbat.

Îmi spune asta ca să mă cruţe. Iarăşi încep să mă simt singur, dar îmi ascund indispoziţia. Pentru ea, cu ochii închişi sau deschişi, viaţa este o stare de veghe. Mă ocroteşte, preia mesajul din mîini necunoscute. Nu va şovăi niciodată, nu va renunţa niciodată, nu va uita niciodată.

Noaptea trece în liniște. Ziua următoare, atmosfera este la fel de pură ca și zilele trecute. Destul ca întreg orașul să prindă încredere, să reînvie speranța. Totuși noile construcții cresc, se ridică, huruie, bat și șuieră, ca mai-nainte. Nu are importanță. Nu au mai apărut nici iriacele. Să fi plecat, migratoarele ?

Orice-ar urma, nu mai așteptăm știri. Nu mai alergăm după informații din propriul nostru impuls : nu mai simțim nevoia. Setea de a afla, imperioasă pînă nu demult, a făcut loc celei mai profunde indiferențe. Gata cu repezitul la ziarele de prin chioșcuri, adunările în fața aparatului de radio, colportările șușotite și avida curiozitate. Îmi amintesc cum băteam drumurile ca să aflu cea mai mică, nouă întîmplare ; sărmanul de mine ! Am pierdut, ne-am pierdut orice demnitate cu această goană după zvonuri.

Acum — odihnă desăvîrșită. Sub soarele de toamnă, orașul, care totdeauna nu a fost altceva decît un enorm furnicar, banal și dizgrațios, se împodobește pentru prima oară cu o frumusețe aparte : farmecul urbelor părăsite, al cetăților moarte, dar care dăinuiesc prin vremi, intangibile. Hoinăresc de-a lungul străzilor și același sentiment se repetă peste tot. Lucrurile au aura eternității, fiece clipă este o excepție, ca și cum ar fi detașată de timp, ca și cum ar fi ultima de trăit. Și temerile nutrite pentru Nafissa, chinuitoarea neliniște pe care ea însăși mi-o trezea, și ele sînt alt-

fel acum ; dar mai mult decît mine, lumea este altfel. Să mai fie unii care nu-și dau seama de asta ? Mă îndoiesc. Nafissei nu-i mai pun întrebări : în momentele cînd vine acasă ori iese în oraș, privesc aiurea, îmi îndrept ochii atenți către altceva. O victorie asupra mea însumi, pe care nu fără greutate am cîștigat-o.

Zilele trec și nimic notabil nu se petrece în existența noastră cotidiană. De cîte ori reapare, Nafissa îmi aruncă aceeași privire impenetrabilă și blîndă, ascultă cu nespusă bucurie ce povestesc copiii. Îndată sînt iarăși liniștit și voios.

Iriacele apărură din nou aseară, prima oară după o lungă absență ; așa că mi-am reluat ocupația de observator. Dar analizînd primele însemnări, am descoperit îndată un derutant ultimatum : se cerea capitularea orașului, fără condiții. Și nu numai că era un mesaj derutant în sine, dar nici nu se adresa nimănui. Înțeleg prin asta — nici autorităților, nici poporului, care nu aveau cum să-l capteze și descifreze. Deci, nici măcar numai mie, care doar ce-mi omoram timpul cu asemenea ocupație. Ce le-a determinat să lanseze o somație sortită să rămînă literă moartă ? Să fie vorba de un exces de capriciozitate din partea lor, sau de un total dispreț ? Aș înclina spre a doua ipoteză. Nu am fost deprinși cu procedee mai civilizate din partea iriacelor. Ce trebuia să fac ? Să-i înștiințez pe ai noștri, pe vecini ? Și dacă cineva s-ar gîndi să mă întrebe de unde, din ce sursă anume dețin eu

informația, ce le-aș răspunde ? N-ar însemna numai să risc mult și, totodată, să alarmez orașul — presupunînd că spusele mele ar fi luate în serios —, să dezvălui secretul practicii mele nu s-ar putea foarte ușor întoarce contra mea ? De fapt, cine m-a autorizat să mă ocup cu asemenea cercetări ? Nimeni ! Am întreprins totul numai de capul meu, fără știrea nimănui. Și-apoi, ce să fac atîta caz de asta, anunțîndu-le tocmai așa ceva ?

Aceste întrebări și altele încă m-au frămîntat toată noaptea, m-au chinuit într-atîta, încît uneori mă temeam să nu-mi pierd mințile.

Azi-dimineață am ajuns la hotărîrea fermă să-mi pun lacăt la gură :

1. Pentru că nimeni nu este la curent cu tainicile mele investigații și că nu mă leagă nici un angajament.

2. Pentru că un asemenea mesaj e făcut să rămînă ermetic, sau mai bine-zis pentru că nici nu a fost adresat orașului, acesta nefiind în stare, nicidecum pregătit să-l primească în asemenea formă, și, oricum, neașteptîndu-se deloc la somația iriacelor.

3. Pentru că soarta orașului nostru, dacă nu chiar și a tuturor oamenilor noștri, s-a hotărît ; așa că, la ce bun să se afle de un ultimatum, care s-ar putea să anticipeze trecerea la faptă, dar nu înseamnă salvare ? Natura face risipă de asemenea avertismente imperative și inutile — inutile cel puțin față de puterea noastră de înțelegere, admit.

Acestea îmi sînt argumentele și-mi par plauzibile toate. În ce mă privește, bineînțeles că nu mă pot comporta ca şi cum nu aş şti nimic. Pentru propria experiență, trag concluzia că evenimentele se vor precipita peste aşteptările mele. Asta reiese clar din mesaj, dacă admitem că este un mesaj propriu-zis.

NOILE CONSTRUCȚII, FIIND MAI BINE informate decît noi, ne-au adresat, primele, avertismentul, și dacă l-am fi putut înțelege... Unele dintre ele, printre cele mai înalte și masive, s-au prăbușit ori au sărit în aer — exact nu știu — chiar în ziua următoare, și-atunci s-a pornit să sufle un infernal vînt fosforescent. Explozii subterane, contorsionările zidurilor și spirovire pe sus, la care nu au întîrziat să se adauge pașii apăsați ai cîrtiței și o adevărată grindină de bătăi în zidăria de sub picioarele noastre : orașul era zgîlțîit de sus și pînă jos. Fără porozitatea sa, ce-i face posibilă absorbția oricărui șoc, n-ar mai fi la ora actuală decît un morman de praf și pulbere. Puținele și rarele deschideri spre mare se închiseră în jurul nostru, izolîndu-ne cu totul de ea. În plus : pentru prima dată zidurile se împreunară deasupra capetelor noastre ; eram brusc aruncați într-un întuneric de mină. Cel puțin, dacă în acel moment orașul nostru s-ar fi scufundat în adîncul pămîntului, unindu-se cu cetatea subterană și ar fi făcut una cu ea, am fi putut gîndi : tot răul spre bine. Dar nu, am fost supuși unui adevărat dezmăț de metamorfoze — orice obiect își schimba forma cu insolență și ne asalta și din față, și din spate, și din coastă, în timp ce spațiul, cu o ipocrizie nu săracă în intenții

rele, se preschimba mereu sub ochii noştri. Oriunde s-ar fi refugiat un locuitor, se afla de îndată şi altunde, şi încă la loc descoperit. Ce simţeam că e mai cumplit, mai crud în această luptă era faptul că trebuia să înfruntăm inamici care fiecare în parte constituia o armată ; aşa ne istoveam în marşuri, contramarşuri, goană, asalturi ratate, retrageri, schimbări bruşte de poziţii. Iată în ce fel concepeau lupta ! Contau să doboare astfel grosul populaţiei noastre, fără să atace ; şi, de fapt, au şi izbutit în bună parte. Mare a fost numărul celor căzuţi, dispăruţi. La noi acasă, se repetă binecunoscutul fenomen. Toţi vecinii, de la mic la mare, începură să se agite în odăile lor, să treacă grabnic dintr-o încăpere într-alta, vorbind cu glas gîtuit ; apoi invadară curtea şi porniră să-i dea ocol, învîrtindu-se orbeşte, în mare tăcere. Unii, pe care vrăjitoria nu-i imbecilizase încă, recurseră la forţă şi, neţinînd seama de brutalitatea ciocnirilor iminente, ori trezirii bruşte a celor posedaţi, încercară să-i oprească măcar pe ai lor. Urmară încăierări de coşmar între statuile de piatră şi semenii încă vii, dar — puţin spus — pe jumătate năuci, bătăi nemiloase şi ocări. În sfîrşit, ultimii, printre care şi eu, au fost pietrificaţi în cămările lor, înainte de a le fi putut părăsi, cu toate să nu li se întunecase cu totul mintea. Nu a trecut mult şi, inconştienţi de gestul lor, cîţiva dintre cei care se roteau rigid prin curte se apropiară de poartă, parcă dorind să o ia la goană. Ar fi fost o adevă-

rată calamitate pentru întregul oraş! Din fericire, nu ştiu cine avu încă destulă prezenţă de spirit şi trînti poarta.

Dar, vai, unul apucase să fugă, după cum am aflat mai tîrziu. Ismaël, Ismaël era acela. Strada îl atrăsese în abis. Tocmai el care nu se mai aventura demult în oraş, el, atît de fericit că terminase cu lumea! Pierdut, aşa, fără trup şi fără suflet, pierdut trup şi suflet. Ce soartă! Nu va mai rămîne nimic din el, nici o umbră. De cum s-a săvîrşit această nenorocire, vrăjitoria încetă. Avertismentul fusese dat. Zidurile se desfăcură deasupra capetelor noastre, se făcu ziuă, era lumină. Soţia lui Ismaël se aşeză în mijlocul curţii şi, fără să se mai aştepte la nici o veste de la bărbatul ei, îşi smulse părul din cap, se zgîrie sălbatic, cu toată intervenţia vecinilor, care o mustrau ca s-o potolească. După puţin, fiinţa ei nu mai era decît un val de sînge — străbătu casa, ajunse la intrare, trecu pe sub poarta lăcătuită şi, mai mult ca sigur, din clipa aceea porni să alerge pe străzile oraşului, pe urmele lui Ismaël. De atunci acest pîrîu continuă să curgă fără oprire; de cîte ori intri ori ieşi din casă, eşti nevoit să sari peste el.

Acum ne-am deprins: ba chiar vin şi mulţi alţi oameni, mai ales femei şi copii — îşi moaie în el vîrful degetelor şi-şi fac semnul sîngeriu în frunte. Atraşi, sosesc mereu, din cele mai depărtate cartiere, formînd un cortegiu neîntrerupt. Iată cum figura lui Ismaël — dezminţind ceea ce gîndisem în prima zi —

stăruie într-adevăr ca un duh al cetății, odată ce fluviul de un roșu aprins străbate neostoit străzile, se ramifică la infinit, se readună după multele ocoluri, revenind la izvor, cu o prodigioasă forță ce-l mînă și-l va mîna fără preget înainte, îl va duce pretutindeni. Cine a spus ori a gîndit că Ismaël era un om pierdut, un om care nu va mai comunica niciodată cu nimeni, astăzi nu mai poate susține același lucru. Iată-ne orașul cuprins într-o rețea de sînge, o rețea atît de bine împletită, încît nu-l va mai lăsa pe nici unul dintre noi să scape în afara ei. Cînd îmi amintesc de persoana neînsemnată a lui Ismaël, așa cum era viu, aproape că nu-mi revin din uimire.

Nafissa lipsea de acasă cînd s-au petrecut toate acestea, nu a sosit decît mai tîrziu și, aflînd vestea, nu se pierdu cu firea. Dacă am înțeles bine, pentru ea, fusese o întîmplare necesară. Adevărul este că sîntem acum pregătiți cu toții, împlinirea unui asemenea destin nu ne va lua pe neașteptate, iar de-ar fi să fie așa, înseamnă că nu sîntem consecvenți cu noi înșine.

Femeia Sethi, din cartierul nostru, ne-a înștiințat liniștită — după cîteva zile — că fiul ei cel mai mare a profitat de învălmășeală și s-a dus la cetatea din subsol. Cum de-a aflat ea, cînd, după cîte știm, nici o legătură cu cei de acolo nu este posibilă ? A izbutit el totuși să-i transmită știrea ? Ea, Sethi, se ținea tare, îl aproba și, ceea ce-i de mare mirare, nu se ferea s-o spună. Îngrijorător ! Pentru că, deși

mulţi au făcut acelaşi lucru, pînă acum nimeni nu a cutezat să trîmbiţeze faptul. Pură inconştienţă ! Dar dacă nimic de acest fel nu s-a petrecut cu băiatul, ci a fost doar capturat, iar maică-sa încearcă să ne amăgească ?... Îţi dă de gîndit : trăim orele primejdioase ale unei stări de urgenţă. Ele ne cer să fim gata oricînd.

AJUNS LA ADOLESCENȚĂ, MI-AM PROpus de pe atunci să nu las să-mi scape singura șansă posibilă. Nu-mi rămăsese decît micul comerț de țesături salvat de la dezastru, și consta numai într-una din acele prăvălioare celulare din strada Bonetăriei. O tejghea pitică, două băncuțe prăpădite, rafturi descleiate, pe care mai vedeai cîte un sul de doc ori stambă bej, și, spînzurînd în cuiele din perete, cîteva șaluri și trei-patru tricouri. Peste mare pleașcă am dat cînd am deschis pentru prima dată ușa prăvăliei ! Praf berechet, bineînțeles ! Și pînze de paianjen cîte vrei prin colțuri ! De aici trebuia să-mi croiesc viitorul. Pentru început, n-aveam să fac decît curățenie generală. Am angajat o femeie de corvoadă. Scutură, spălă, mătură, șterse praful cu cîrpa de repetate ori. Cum oare — mă întrebam, în timp ce ea muncea, vărsînd pe jos căldare după căldare de apă — cum s-o fi împăcat tata cu asemenea prăvălie ? De fapt, nu-l stingherise deloc ; nimeni nu l-a văzut vreodată deschizînd-o, nici nu sînt prea sigur că fusese trecută printre bunurile sale. Ușa făcută din două tăblii suprapuse n-am vopsit-o proaspăt, doar a frecat-o bine femeia, ca și restul lemnăriei. Am observat că se neglijase montarea unui drug de siguranță în exterior. L-am pus din prima

zi, la ceasul închiderii. Nu puteam tolera acel lasă-mă să te las de altădată ; odată ce îmi asumam sarcina de negustor, se impuneau și măsuri de precauție : strada era un furnicar de lume de tot felul, veneau grămadă oameni dinafară și, ceea ce era mai îngrijorător, dădeau tîrcoale niște indivizi ce răsăreau deodată, singur Dumnezeu știe de unde.

Deși nu aveam cine știe ce de vînzare — mai exact, nimic ce s-ar fi putut vinde — mi-am deschis prăvălia. Doream să se țină cont de mine, să fiu cunoscut și recunoscut de toți. Mi-am propus să intru în bune relații cu vecinii, dar nimeni nu a întîmpinat cu entuziasm avansurile mele, nici, e-adevărat, nu le-a respins ; păstrau destulă rezervă. „Dacă nu mă primesc în mijlocul lor, înseamnă că vor să știe mai întîi cu cine au de-a face, îmi ziceam eu. O să vină ei la mine. Mai ales cînd negoțul meu se va extinde cum nici nu se așteaptă !“ Dealtfel, nu-i nici un zor. Apoi, nu aparțineam aceleiași categorii sociale. Mintea mea prea absorbită de ceea ce urma să întreprind, ca să se complacă în asemenea anticipări, iar dacă, între timp, ei mă bîrfeau, ori încercau să-mi pună bețe-n roate, puțin îmi păsa. Casa și masa îmi erau asigurate de mătușa Amarilla, fie-i numele de bună-pomenire ; mă primise ca pe unul dintre copiii ei, după ce-mi pierdusem părinții.

Cercetam cu atenție Quaiçaria noastră, în plină Quaiçaria, această stradă atît de diferită de oricare alta, încercam să aflu ce resurse și debușeuri poate oferi. Întîi și-ntîi, cu-

riozitatea mi-a fost stîrnită de acel du-te-vino al oamenilor veniți dinafară, vizitatori, străini. Țepeni în mers, înaintau, oprindu-se de la o prăvălie la alta, cu un aer temător, și — după o secundă — aruncînd priviri teribile, apoi din nou cu un aer de teamă ori distant și-ndată, iar grozăvindu-se, cu o ținută contrafăcută... N-aș mai sfîrși descriindu-le ciudata atitudine. Negustorii prin fața cărora se perindau nu pierdeau prilejul să facă haz pe seama lor, dar atît cît să nu se vadă. Cred că în realitate străinii nu prea erau siguri că totul e în ordine. Mai puțin afectate, mai puțin prefăcute, femeile nu se lăsau duse cu povești și-și vedeau liniștite de drum sub ochii binevoitori ai localnicilor, care nu le priveau însă cu cine știe ce curiozitate. Purtîndu-și lungile tunici — și în nuanțe atît de șterse de le-ai fi crezut ieșite la soare — parcă pluteau, mergînd. Cînd vreun obiect le atrăgea atenția, bărbați și femei nu se jenau să zăbovească și cîte-o jumătate de oră înfipți în pragul unei prăvălii, privind înăuntru pe îndelete și stîrnind astfel speranțele negustorilor, de nu și îngrijorarea uneori. Dacă de obicei negustorii se bucurau degeaba, îngrijorarea se dovedea neîntemeiată.

Reflectam la viitorul meu în timp ce priveam cu atenție la acei oameni din altă lume. Mai mult decît interesul, mă îmboldea dorința de a vedea posibila conturare a viitorului meu. Plin de promisiuni : așa îmi părea ; numai că mai întîi trebuia să-mi gătesc frumos rafturile. Am căutat să găsesc pe ci-

neva care să-mi acorde un împrumut. Nimeni nu mi-a respins ideea — nici pentru întreaga sumă, nici pentru parte din ea — şi totuşi nimeni nu s-a hazardat să-mi satisfacă dorinţa. Pe de altă parte, angrosiştii nu erau dispuşi să-mi livreze marfă pe credit : nu aveam un garant. Rezultatul a fost că, după ce mi-am făcut lună prăvălioara şi am adus-o în bună stare, nu am mai realizat nimic din ce-mi propusesem, trebuind să amîn lansarea mea în negoţ.

Tocmai treceam prin aceste necazuri, cînd veni la mine un anume personaj, şi încă ce personaj ! De cum l-am văzut la faţă pentru prima oară, am avut impresia că îl mai cunoscusem, că îl zărisem vorbind cu tata, apoi nu am mai fost sigur nici măcar de atît. Oare unde-l mai văzusem ? Oricît m-aş fi silit, nu puteam să-mi amintesc. La începutul cunoştinţei noastre, se arăta şovăitor, ezita să deschidă el conversaţia, iar cînd ajungeam să discutăm, păstra multă rezervă ori vorbea ca pentru sine. Totuşi, în curînd falsa jenă ce-l făcea să fie atît de reţinut se topi. În vizitele ce urmară îmi vorbi liber şi călduros ; eram surprins.

O dată, după ce venise de multe ori, mi-a declarat :

— Da, treci prin grele frămîntări din ziua cînd ai luat în mînă negoţul ce ţi-a revenit. Cum de-am aflat ? Mă aşteptam să mă întrebi chiar dumneata. Da, treci printr-un moment foarte critic. Iar ţelurile urmărite îţi complică situaţia. Îmi place ca fiecare să fie

lăsat în pace în treburile ce-l privesc personal, și, la rîndu-i, să le respecte pe ale celorlalți, dar majoritatea oamenilor ignorează această regulă, o încalcă. Da, ai de ce să fii foarte supărat...

Vorbind așa, fără întrerupere, gesticula, se legăna la dreapta și la stînga.

— Pentru cine te-a observat odinioară, viața dumitale se arată cu un destin într-adevăr aparte. Abordezi cu naturalețe oamenii, independent de ce-ai dori, crezi că te bucuri de favoarea situațiilor, de simpatie... și totuși ești sever cu tine însuți. Ai presimțit că aici e izbăvirea ? Cînd ți-ai deschis prăvălia, unii au răspîndit pronosticul că o s-o lași baltă într-o săptămînă. Ceea ce nu s-a întîmplat : da, am de ce să pot spera în perseverență și hărnicie din partea dumitale. Puțin ți-a păsat de zvonurile rele, te felicit. Știu prea bine ce efort trebuie să faci ca să te menții în stare de plutire pînă ce intri într-o situație normală, și ești gata să-ți dovedești stăruința, am pe ce mă bizui. Atunci, de ce — mă vei întreba — atîta neîncredere din partea altora ? Nici o pagubă — păreri eronate !

Ascultam cum vorbește despre mine și treburile mele, și stam pe gînduri. O brazdă adîncă îi tăia în două fruntea — pornea de la ochiul drept în sus, închipuindu-i astfel două capete siameze. Vorbea neostenit ore în șir. Eu unul niciodată nu am strălucit în conversație ; nici nu-mi trecea prin minte ce i-aș răspunde. Mă mulțumeam să-l ascult

atent și să-i cercetez din ochi capul dedublat. Dealtfel, aveam timp berechet, iar părerile sale, oricît de extravagante mi-ar fi părut, nu mă contrariau dacă-mi lăsa timpul să le cîntăresc.

În altă zi, îmi spuse confidențial :

— Ai observat ? Aici, pe pămîntul nostru, omul vrea ca toate faptele lui să afle sprijin în părerea martorilor. De orice ar fi vorba, iată-l că și invocă aprobarea unuia sau altuia — cauțiuni, buna apreciere a cutărei autorități. Dar dacă, la un moment dat, i-ar lipsi orice martor, pe Cine se va mai bizui ? Ar dori ca inima lui să fie ca o carte deschisă. Dar pentru Cine ? Ar spune tot ce a făcut și a gîndit. Dar Cui ? Pentru că nu trebuie să ne înșelăm : chiar și atunci va continua să invoce, fără să-și dea seama. Nu poți conta că s-ar apleca asupra propriului său suflet, nu este în stare. Nu aștepta din partea lui ceva de acest fel...

Oprindu-se aici, începu să-mi examineze prăvălioara, ca și cum o vedea pentru prima oară, sau s-ar fi ostenit s-o evalueze, cu toată rînduiala ei, la justa valoare.

— Nu știu de ce lucrurile stau așa, reluă el îndată.

Se bătu ușor cu palma-n piept, repetă gestul și îi scăpă un rîs scurt, îndată înăbușit. Am simțit cum se lasă o mînă pe inima mea, fără să mă apese. Nu înțelegeam ce se petrece, nu mai recunoșteam personajul ; mă fixa în chip ciudat cu cele două perechi de ochi, în-

tr-un fel ce nu-i intra în obicei. Fiecare ochi avea o expresie aparte : unul — dojenitoare, celălalt — de surîzătoare bunătate, al treilea — glumeață, al patrulea — de celestă bucurie.

Un om ce-ți vorbește astfel ! Ce să crezi despre el ? Cum să-l consideri ? Spusele lui mă urmăreau, deși nu simțeam nevoia să stărui asupra lor ; ba chiar mă trezeau violent noaptea, acompaniate de un lătrat furios. Să încerc să-i pătrund intențiile ar fi însemnat să arunc zarurile la întîmplare și fără nici o șansă, renunțasem, pierdusem din prima zi. Așa că stam să-l ascult și vremea trecea. Cînd termina, se ridica și pleca distrat, fără cuvenitul cuvînt de despărțire.

De mai multe ori aș fi vrut să-i spun o vorbă măcar în legătură cu situația mea, dar îmi ziceam — nu vede chiar cu ochii lui ? Și, vai, cvadrupla sa privire, planînd de cîte ori îmi ghicea intenția, îmi arăta de-ajuns cît de greu aș ajunge la asemenea inimă ! Renunțam aproape speriat. Deși decentă, lipsa mea de bunuri era vizibilă, asta și voiam : ca sărăcia mea să se vadă și, oricum, să nu inspire milă. Așa, singur eu aveam de hotărît dacă e nevoie sau nu să fiu ajutat.

Vizitele sale se răriră, după ce, fără exagerare, mă hărțuise luni de-a rîndul. Mai trecea pe la mine doar din cînd în cînd și, în sfîrșit, după două-trei scurte apariții...

Reluîndu-mi treburile m-am speriat constatînd cît de iute trecuse atîta timp irosit ! Nimic din tot ce-mi propusesem nu realiza-

sem. La ce-mi fusese capul ? Totuşi mă gîndeam cu regret la pierduta companie. Oare de ce nu mai venea deloc, de ce nu mai aveam nici o veste de la el ? Să-şi fi pus cine ştie ce nădejdi în mine şi să fi fost dezamăgit în aşteptările sale ? Tot atîtea întrebări la care nici azi nu pot răspunde.

Dar multă vreme îmi voi aduce aminte de ce mi-a spus ultima oară :

— Vezi oamenii aceştia de pe alte meleaguri, îi vezi cum trec prin dreptul nostru ? Ei bine, tot timpul ne supraveghează ! N-au aerul s-o facă, nimeni nu intră la bănuială. Atunci, de ce ne-am mira că ne fuge somnul în puterea nopţii !

N-aveam cum şti că auzeam acea voce fără timbru pentru ultima oară. Avu cîteva gesturi bruşte, mă privi lung şi în tăcere ; nu ştiam de ce aceste cuvinte cădeau în adîncul meu ca umbra unei securi. Înainte de a dispare, mi le lăsa ca pe un fel de gaj, sau mai curînd ca pe un avertisment asupra căruia voi avea timpul şi răgazul să meditez.

Plecase ; nu l-am mai revăzut nicicînd. Era o încheiere.

CREȘTEREA, ÎNMULȚIREA, ÎNTĂRIREA noilor construcții continua, alimentînd groaza — și numai zgomotul de dilatare a uneia dintre ele este mai înnebunitor decît o mie de turboreactoare declanșate simultan. Înaintînd, doboară cartiere întregi, parcă le-ar înghiți unul după altul, iar dacă se retrag uneori, așa cum se mai întîmplă, în locul lor se întind sub soare arii goale, asfaltate numai cu un bitum de un roșu crud : tot ce-a rămas din case și cei care trăiau în ele. Cu îndărătnicie absente, apele mării nu au îmbrățișat încă aceste noi maluri, nu au stins focul ce le devoră. Rarii localnici care trec prin aceste părți abia dacă aruncă o privire și se depărtează, ca să nu mai revină vreodată. Noaptea... Nu, n-am să mai povestesc, e prea, prea groaznic.

Nafissa lipsește deseori ; ceasurile de așteptare sînt tot atîtea ceasuri de agonie. Prin violența ei, ușurarea simțită la întoarcerea Nafissei trezește în mine o și mai vie suferință. De nerecunoscut cum se înfățișează — prudentă. Nu era acasă cînd una dintre noile construcții a sărit în aer, azi-dimineață, și nu s-a întors decît după o oră. Mulțumit că a revenit, nemaidorind nimic altceva — eu care-mi ziceam : „Nu va sosi decît mîine, ori peste două zile“ — nu am întrebat-o nimic.

Oare orice remarcă din partea mea nu ar îi fost deplasată ? Și-a reluat treburile gospodăriei, care mergea la voia întîmplării ; viața continuă.

Vă puteți închipui mirarea mea cînd, după cîteva momente, vrînd să-i spun ceva, nu am mai văzut-o ! Iarăși mă înhață neliniștea, deși m-am deprins cu asemenea salturi de situații. Ca să conjur nălucile ce mă împresoară și să răspund la chemarea de o inefabilă speranță ce ajunge pînă la mine din oraș, încredințez vecinilor copiii și pornesc și eu. Afară, aceeași chemare sfidează dura impasibilitate a zidurilor. Altceva nu-mi rămîne de făcut : să merg drept către locul de unde-mi pare că se înalță. O iau pe o cale, apoi pe alta... caut să mă orientez. Trebuie să ajung înainte ca vocea să tacă. A trecut ceva timp de cînd înaintez printre ziduri, urmez fiece meandră, uneori fac cale-ntoarsă, fără să am totuși impresia că m-am apropiat de țintă. În unele locuri, zidurile se depărtează ca-n vis, iarăși mă prind la cîte-o cotitură, se-ncîlcesc. Ne persecută cu aceeași viclenie, încălcînd orice lege — fără noimă, fără omenie, și n-ai cum protesta contra lor. Chemarea, la fel de puternică, lunecă îndelung prin labirint. Poate însăși Nafissa îmi adresează via chemare, cîntecul auzit. La gîndul acesta, simt că-mi sare inima : nu se poate, mă înșel desigur. Totuși grăbesc mai departe. Alerg, cotesc prin ganguri. Ziua s-a depărtat, s-a refugiat în grote. Oare mîine o vom mai regăsi ? Gonesc dintr-un coridor într-altul, ceasuri întregi s-au scurs, cîte — nu

ştiu. Eu sau ele, care aleargă mai iute ? Sînt cu zece, o sută, o mie de ani mai tîrziu ? Mai devreme ? Şi aceste ziduri complice între ele, duşmane toate. Vor să mă lase să cred că m-ar ocroti. Fireşte ! Pe ele ne-am bizuit siguranţa, bunăstarea zilnică, fericirea ! Ele o ştiu şi-şi cer birul de cîte ori poftesc. Acum le sînt prada. Turtit sau aruncat în toate părţile de cîte ori se contractă, nu mă mai întreb care va fi mai tare. Un singur instinct infailibil mi-a rămas : să merg înainte, şi iute, tot mai iute ; alt gînd nu am, nici nu vreau să mă gîndesc la altceva. Dar un instinct echivalent pare să le ţină treze : te învăluie pe neaşteptate, se tot îndoaie, ca să te prindă pe la spate în cutele lor complicate, fac şi ce n-ai gîndi, doar-doar ai să te rătăceşti. Mi-e teamă să nu-mi uit pînă şi ţelul, m-au şi abătut din calea mea. Au o pricepere drăcească : jocul ăsta de-a v-aţi-ascunselea depăşeşte puterile unui om. Pretutindeni, mumii ambuscate cad cu faţa la pămînt chiar în clipa cînd trec şi scap ca printr-o minune de repetatele lor prăbuşiri. Rămase în urma mea, vreau să uit de ele şi alerg nebuneşte. Nici n-aş mai putea să mă întorc înapoi ; drumul de întoarcere e tăiat ; şi de un singur lucru mă tem : să nu ajung şi eu ca mumiile astea, după zile întregi de goană. Chemarea auzită de la ele venea, tocmai cu această intenţie, pot jura. Şi în scurt timp, cine-şi va mai aminti de mine ? Sînt furios că m-am lăsat antrenat de primul impuls. Mereu cad mumii — încă una şi încă una : aerul are un iz cadaveric, de piatră în

descompunere, un miros ce pătrunde în orice mă înconjoară. Nu văd cum aş scăpa de această nouă primejdie ce mă ameninţă şi pe care nu o prevăzusem, ca să o pot evita la timp. Sînt sufocat de valurile de mînie ce cresc în mine împotriva acestor intruse ce-au fost postate în oraş sub pretextul menţinerii ordinei publice. Să alerg iute, iute... Cît timp voi mai rezista ? Va veni şi clipa cînd puterile mi se vor stinge şi voi urla ca o fiară rănită de moarte. Toţi oamenii se ascund, nu mai ies în stradă ; stau în vizuinele lor. Se aşteaptă să mă vadă căzînd şi sigur că mă urmăresc cu ochii prin găuri din zid, se uită la mine care îndur grea pedeapsă că am crezut într-o chemare.

— Am fost tras pe sfoară ? le strig. Toţi sîntem traşi pe sfoară, sîntem blocaţi.

Mi-a ieşit sufletul, e ca şi sigur că următoarea mumie mă va zdrobi în căderea ei. La urma urmelor, mai bine să mă sfîrşesc imediat. Chipul Nafissei se înalţă în faţa mea : unde o fi ea acum ? În afară de chipul ei, treptat-treptat, totul încetează să mai existe. Ultimul zid pe care abia-l disting vine cu o monstruoasă viteză către mine. Mă reped înainte, drept în el, cu disperare — şi-l despic. Prin deschidere, zăresc marea. Marea luminată, strălucitoare, adormită, murmurînd însă o notă muzicală unică, în care recunosc chemarea. O contemplu în legănarea şi somnul ei. De-atîta vreme a dispărut din ochii noştri, că i-am rătăcit în adîncul nostru imaginea, aşa cum mi se arată dinaintea ochilor acum. Scîn-

teierea ei sporeşte şi mă scaldă un glas pe care aproape că îl uitasem. Retragerea mării nu a fost decît un joc — se prefăcea, simt asta aici, în faţa ei. Ce a făcut-o să ni se ascundă ? De ce s-a retras ? Degeaba ne-am întreba, nimeni nu are nici un drept asupră-i. Privesc marea. Întărit de această certitudine, privesc în urmă : toate mumiile şi-au reluat locul. Plec mai departe ocrotit de acelaşi cîntec.

Mumiile închid ochii, să nu mă vadă, şi o lumină necunoscută inundă oraşul. Am viul sentiment că reînnoirea, începutul ei se apropie şi că, aşteptînd-o, viaţa merge mai departe la sunetul mîngîietorului glas. Cei mai vinovaţi sînt aceia care nu cred în mare, preferînd să se zăvorască acasă la ei. Cea care îşi risipeşte darurile nu silită, ori ca să apară exemplară, e darnică din propriul impuls, dintr-o nevoie a sa, în care nu încape nici un calcul. Mergînd şi cugetînd astfel, o văd pe Nafissa, o recunosc în mersu-i zorit, chiar dacă vălul o ascunde privirilor. Mă grăbesc spre ea, purtînd în braţe două figurine de piatră pe care le-am cules puţin înainte în calea mea. Trece iute-iute, fără să se uite în urmă ; o urmez cu greu, aşa împovărat cum sînt. Deodată se opreşte şi se întoarce cu faţa către mine. Deşi surîsul ei plutitor străbate prin văl, încep să tremur.

— Şi acestea ? şoptesc, apropiindu-mă cu respiraţia tăiată.

Ocolindu-i privirea, îi ofer cu braţele întinse cele două figurine. Întredeschide vălul cu un gest spontan, mă lasă să-i văd chipul.

În jurul meu domnește acum numai strălucirea arzătoare a ochilor ei. Îi depun la picioare cele două statuete, pe care, orbit, nu le mai pot duce.

— De ce nu le-ai lua cu tine? am avut încă forța să articulez.

— Ce-aș face cu ele?

Are aerul că ar vrea să plece. O privesc lung, imobilizat; o amarnică tristețe mă copleșește. Cobor ochii cu amărăciune spre cele două figurine și pentru prima oară mă uit atent la ele.

Acum le văd bine și chinul meu crește, cu greu îmi stăpînesc lacrimile gata să țîșnească: cele două efigii ne reprezintă pe noi doi.

— Bine, întoarce-te acasă, zice ea. Te urmez.

Îi arunc priviri de om aflat la grea cumpănă. Îmi înăbuș remușcările și o ascult. Oamenii au și început să fie atenți la noi. Ea s-a închis iarăși în văl, eu pornesc înainte, părăsind acolo figurinele, pe care nu mi-am îngăduit să le iau. Mă îndrept spre casă. Repede trece înaintea mea — eu de-abia-mi trag picioarele. O găsesc fremătătoare, așteptîndu-mă în odaia noastră.

— Nu știai de ce duceam cu mine figurinele? o întreb cu umilință.

— Dar tu, știai?

Nu pare supărată, privirea ei exprimă doar îngrijorare. Întrebarea îmi deșteaptă speranța.

— Doreai să le redau viață și să le încălzesc la sînul meu, cu suflarea mea. Știai asta cel puțin?

Da, sigur, asta era, recunosc. Nu știu ce să-i răspund. Nu mi-am permis niciodată asemenea libertate față de ea.

Mă strînge de braț și întreabă :

— Așadar nu știai ?

Îmi feresc privirile ; mă lasă și se duce să vadă de copiii care începuseră să o strige insistent. Cînd, după cîteva clipe, merg și eu la ei, îi găsesc jucîndu-se singuri. Nafissa plecase din nou ! Absorbiți de joaca lor, Mamia și Diden parcă nici nu m-ar vedea.

După un ceas.

S-a întors Nafissa. Între timp, una dintre noile construcții a explodat.

Am vegheat mult timp în noaptea aceea, dincolo de orice rațiune — de orice aducere aminte. Lumina stinsă, odaia nu era însuflețită decît de ritmica alternativă a respirației lui Diden și a Mamiei. Nafissa îmi șoptea mereu, dar nu știam de unde. Deschideam larg ochii în întuneric, pînă la durere, dorind să văd reînchegîndu-se ovalul subțire al chipului ei, ochii-i migdalați. Încă mă însoțeau cuvintele ei, cînd deodată tăcu : chipul i se contura în linii de foc. Am simțit că mă clatin și mă scufund, fugea pămîntul de sub mine, mă legănam ca într-o barcă îngustă. Știam că marea se strecurase în grota noastră. Poate că glasul Nafissei se risipise ca aburul, dar Nafissa, strălucitoare, ea în extrema noapte, se înălța în fața mea. Apoi, începu să dea ușor de tot 'napoi, aproape pe nesimțite. Mi s-a mai părut

că avansez în barca-nacelă, dus de ceva mai negru decît noaptea, mai suplu, de o dulce moliciune felină și gravă totodată.

— Ajută-mă, altfel cad ! am implorat-o.

Nafissa întinse mîna către mine, o prinse pe a mea și o ținu într-a sa. Trăgîndu-mă, nu scotea un cuvînt, își ținea suflarea, cînta abia auzit. Pluteam, îmbrățișat de cîntecul acesta și, vulnerabil, am deschis ochii, spre orașul care și el veghea, și mai vulnerabil decît mine, deși de data aceasta valurile mării îl ocroteau.

Mijeau zorile.

— VEI VEDEA, NU SE VA ÎNTÎMPLA nimic rău.

Ne-am privit, şi m-a cuprins spaima : citeam pe chipul ei ce soartă ne aşteaptă. Aducea cafeaua : rămase neclintită, cu tava pe palme. Vream să-mi imprim trăsăturile ei în memorie. „Așa cum le văd în clipa aceasta, așa îmi vor apare mereu în vecii vecilor." Dar repede mi-am dat seama cît de vană îmi era strădania, cît de imposibil de împlinit : chipul devenea tot mai vag pe măsură ce-l priveam intens, se topea într-un surîs.

Repetă :

— Nu se va întîmpla nimic rău.

Așa cum ai încerca să liniştești un copil ! Dar zarurile fuseseră aruncate, și inima mea tot grea era. Așeză tava între noi — vedeam pe tavă și un trandafir roșu într-un pahar. Îmi întinse trandafirul și paharul cu cafea neagră. Am început să-mi beau cafeaua, păstrînd în mînă floarea. Calmă, rezervată, sorbea tăcută din paharul ei. Încet-încet, ceva pătrunse ușor în aerul din jurul nostru, un adevărat balsam pentru mine. Îi eram recunoscător din tot sufletul. Privea fără tulburare marea ce ne înconjura cu scurte legănări : nu eram singuri. Dar îmi era nespus de milă de biata noastră cetate.

Insesizabilă, Nafissa dispăru puţin după aceea : era inevitabil. Dimineaţa a fost zgomotoasă, cu soare prin galeriile de-a lungul cărora treceau, clipă de clipă, siluete de femei. Marea juca în umbra lor.

Am ieşit şi eu în oraş. Dimineaţa purta un văl de umezeală marină. Nu mă înşelasem : marea alungase ariditatea din zilele precedente, urcase din adîncuri (unde alte îndeletniciri o reţineau). Şi dacă tocmai ea pregăteşte venirea unei lumi noi ? În atitudinea ei distantă avea ceva din detaşarea superioară a femeii care aşteaptă să nască. „Dacă această lume se va naşte într-o bună zi, va avea alt aer decît noi, îmi ziceam ; nici nu ne-ar lua în seamă." Plantele se poleiau într-o sumbră ardoare sub razele revărsate dinspre noile edificii, locuite, şi de la înaltele furnale. La Médresse, lumea se înghesuia ca totdeauna, în timp ce mumiile, parcă înrădăcinate, priveau neclintite în gol, cu ochii lor de zmalţ, barînd trecerile şi silind oamenii să facă mari ocoluri. Aveai impresia că toate stăteau într-un echilibru instabil, ameninţînd să se prăbuşească dintr-un moment într-altul. Să umbli prin oraş printre ele devenea o aventură periculoasă. Deodată m-am simţit nespus de ostenit şi puţin dezgustat. Privisem prea de aproape ciudatele paznice. Treziseră în mine un nor de amintiri supărătoare (răsărite din altă epocă ?). M-am întors spre casă şi, treptat-treptat, această penibilă stare de spirit mi-a trecut.

Aici, mă aşteptau strînse la un loc toate, toate vecinele, chiar în pragul odăii mele — îmi făceau acelaşi semn să mă opresc, cînd am dat să intru. În braţele uneia dintre ele mi-am văzut cei doi copilaşi. Băiatul muşca dintr-o bucată de ghips. O, nu mi-a trebuit mult să înţeleg, de cum le-am zărit. De mai multe săptămîni aşteptam lovitura. Acum, cînd o primisem, nu mai simţeam aproape nimic. Doar năuceala ; poate ; asta era tot. Atît căutam să ghicesc — cum sau prin cine au fost înştiinţate.

Femeia Fatoma înaintă către mine şi spuse :

— Iată...

Voia să spună mai mult, dar o înecă un plîns cu sughiţuri. Ca în faţa unei cumplite ameninţări, se retrase cîţiva paşi, clătinîndu-se, dar nu ajunse decît pînă în prag şi se aşeză acolo. Prefăcută în piatră. Două lacrimi îi lunecară pe obraji, rămînînd îndată ca două nestemate cenuşii şi dure. La fel se întîmplă şi celorlalte femei. Eu, singurul viu, înconjurat de adunarea împietrită. Atunci îmi ajunseră la ureche slabe bătăi ritmice, distincte şi insistente ; mi-am ascuţit auzul : regulate, monotone, veneau de dincolo de zidurile subterane, nici o îndoială. Am stat să le ascult atent şi am descifrat acelaşi, unic mesaj, transmis din toate direcţiile :

„Nafissa nu se va mai întoarce. Nafissa nu se va mai întoarce. Nafissa nu se va mai întoarce..."

Sprijinul oricărei îndoieli, dacă mai aveam vreuna, îmi era luat. Atunci am înțeles de ce mi-a dat ea trandafirul azi-dimineață : *Știa* de atunci.

Marea veni drept la casa noastră ; pătrunse în curte, îmi înconjură picioarele, fără obișnuita-i reținere. De cîteva clipe atenția ei se oprise la mine.

Nu-mi mai amintesc cum s-a terminat această zi, dar îmi aduc aminte foarte bine noaptea ce a urmat. Zăcînd întins pe spate, cu brațele în lături, una cu pămîntul, cu coapsele sfîșiate și un soi de burete imens ce venea vălătug pe tot trupul meu. De fapt, nu mai simțeam nimic, mă cufundasem în inerția pietrei și o chemam pe Nafissa, rostindu-i toate numele știute de mine. Nimic nu mai simțeam. *Piatră ușoară, vie și insensibilă.*

Piatră ușoară și vie ? A doua zi nu mai eram decît o cochilie goală : toată substanța palpitantă fusese sorbită în timpul nopții. Mă temeam să nu-mi revină viața trupului în noaptea următoare ; dar nu s-a întîmplat. Oare am putut fi golit așa, dintr-o dată ? Dimineața am gravat în zid acest deznodămînt, cu speranța că va fi — de ce nu ? — comunicat Nafissei într-o bună zi. De-atunci, inscripția se adîncește tot mai mult în piatră. Nu mă miră ; și cum a și răzbit de partea cealaltă a zidului, mulți necunoscuți au venit în ascuns să-și lipească pe ea palmele. Asta și dorisem. Tot din acea zi, vecinii au început iarăși să bată peste tot, în ziduri, cu pietre de apă.

Cum se aud aceste bătăi, toată lumea își ține respirația și cade în tăcere. Fiecare localnic se așteaptă să primească și el un mesaj, o veste, nu numaidecît la fel cu aceea transmisă mie, dar în orice caz, ceva încă necunoscut. Numai că oamenii se înșală cînd cred că vestea le va veni pe această cale. Marea o va aduce ; dar nu-mi mărturisesc nimănui gîndul.

Astfel, azi-dimineață toți cei din casă înțepeniseră în așteptare, dar nu s-a petrecut nimic deosebit. Oamenii au început să circule iarăși prin galerii. Nu-mi rămînea decît să-mi reîncep și eu căutările, să rătăcesc dibuind prin orașul mucegăit, măcinat. Marea bătea domol în zidul de centură. Am mers o vreme în direcția ei, fericit, liniștit, deși nu-mi va mai aduce nimic mie. Deschis la vedere, orașul mai dormita încă în răcoarea ce mă zgribulea. Apele aveau glasuri matinale, șovăielnice, întrerupte, iar eu, neclintit, ascultam. Uneori îmi părea că înțeleg ce spun : atunci, repede, neîncrezătoare parcă, treceau la altceva, ca să revină apoi, încet-încet, pe nesimțite la același subiect, mereu același, iar eu prindeam, ici-colo, cîte un cuvînt. Ziua începu să se foiască în cenușile ei ; atunci, apele se retraseră cît ai clipi, ca și cum s-ar fi strecurat sub pămînt. Mi-am continuat calea, alergînd pe urmele lor, speram să le ajung — zadarnică speranță. Nemaiștiind încotro s-o apuc, am mers drept înainte, nu vream să mă întorc pe unde venisem : tot înaintînd, am ni-

merit într-o subterană; cum mi-am dat seama, mi-am zis: „Fie ce-o fi, de-acum încolo, tot îmi este indiferent orașul cu soarta lui". Dar la acest gînd, parcă s-a rupt ceva în mine... Mergînd mai departe, căutam să nu cuget la nimic. Înaintam într-un semiobscur și, contrar presupunerilor, aveam impresia că urc ușor, apoi mă învălui un întuneric absolut. N-am zăbovit prea mult în beznă — destul de repede am intrat în biroul lui Osman Samed, pe care l-am găsit aplecat la masa de lucru, cercetînd un catastif gros, deschis în fața sa. Poate că urmărea un calcul. Rămase absorbit de ceea ce-l preocupa, ca și cînd prezența mea n-ar fi însemnat nimic. Deși afară ziua era în toiul ei, lucrurile nu se distingeau prea clar acolo înăuntru. Lui Osman Samed părea să-i placă această lumină slabă, creînd o atmosferă de intimitate. Văzîndu-l cum lucrează, mă întrebam dacă îmi va acorda totuși atenția. Deodată, închise catastiful și, fără să-și schimbe poziția, aruncă o privire spre mine. Ridică mîna lăsată pe catastif și îndată pluti în jur o lumină diafană. „Ah, așa face el lumină!" Am înaintat spre masa de lucru. M-am sprijinit cu amîndouă mîinile și am început să vorbesc. Ca totdeauna, nu cuvintele dorite mi-au venit pe buze! Cu totul altele îmi scăpară. De unde le scoteam, de ce frazele astea pline de subînțelesuri, cărora cu greu le putea sesiza altul adevăratul sens, de ce șoapta, explicațiile, justificările înșirate fără nici o noimă, de ce dovezile invocate în

sprijinul unor afirmaţii şi atîtea paranteze deschise, ce deseori mă făceau să pierd firul ? Îmi dădeam seama de stîngăcia mea şi asta mă durea.

Osman Samed îşi lăsă iarăşi mîna pe catastif: încăperea se întunecă. Am tăcut. Clătina din cap şi nu mă mai privea. Atitudinea lui arăta destul de clar că sînt concediat. Reîncepu să citească, ori se prefăcea că citeşte diverse hîrtii, corespondenţă...

Am străbătut în sens invers tunelul, vizita mea fusese inutilă. Ieşind de acolo, lumina de amiază mă copleşi — mă simţeam şi mai pierdut ca mai-nainte. Nu pricepuse nimic din tot ce putea să-l intereseze la mine, sînt sigur, touşi nu renunţ la gîndul să-l vizitez iarăşi într-o zi ; dar mai întîi să cîntăresc bine ce am de spus. Doar aşa pot fi în stare să-i vorbesc cum trebuie... şi nu pot ocoli ideea că noi taine îmi vor fi dezvăluite.

De cîte ori ies în oraş, de cînd l-am vizitat, am senzaţia că zidurile tind să se îmbine în urma mea, ca şi cum mi-ar ghici intenţiile şi vor să mă ţină în şah, să facă în aşa fel încît întoarcerea mea acolo să devină definitiv imposibilă. Dacă întorc repede capul, constat că sînt la locul lor şi le bănuiesc degeaba. Totuşi nu e nevoie să fii mare înţelept ca să le întrezăreşti manevrele.

Cînd te gîndeşti bine, înţelegi de ce sînt ei neliniştiţi, deşi continuă să jubileze în spatele nostru. Ne-au prins în mreaja lor, ne-au acaparat existenţa. De pildă, eu aşa cum mă

ştiţi, trebuie să alerg ici și colo, aproape cerșind ocrotirea ce mi se datorează, să fac adevărate minuni de inventivitate ca să pot supraviețui. O experiență ce-mi lipsea — am aflat mobilul acţiunilor lor. Priviți-i bine — iată-i cum circulă prin oraș, orbi și surzi la tot ce trece pe lîngă ei. Și sînt iarăşi propriile noastre ziduri.

ÎNCERC SĂ-MI CROIESC O CALE, DAR NU se deschide nici una în fața mea. Poate pentru că nu caut acolo unde trebuie și îmi lipsește... nu aș ști să spun ce anume. Cu cît mă încăpățînez mai mult, cu atît izbutesc mai puțin ; parcă toate se întorc împotriva mea. Singură marea ne garantează aspirațiile ; așa că m-am hotărît să-i încredințez ei soarta mea, chiar de m-ar prididi piatra. Dacă are vreun sens cuvîntul milă, sigur că în privirea ei o descoperi. Mă miră că am putut uita asta uneori. Să-mi fie iertat ! Orașul, noile construcții — cît de derizorie îmi pare acum puterea lor și cît de himerică siguranța celor care mai cred încă și azi că pot afla adăpost și căldură pe aceste locuri. Timpul cîștigat nu a fost decît timp pierdut.

Marea se complace încă în jocurile ei, ne face patul cînd vine noaptea. Într-o seară, Mamia mi-a arătat-o.

— N-ai să plîngi ? am zis.

— Eu ? Ia uite.

Și și-a trecut cu degetul pe genele uscate, și a adormit cu ochii deschiși. Atunci m-am gîndit la Nafissa : și-n clipa aceea marea s-a retras fără un foșnet. De aceea, nu încep să trăiesc decît noaptea. Fiece noapte se prelungește într-o noapte identică ; ziua nu există

pentru mine decît în stare de amintire. Ce imun te face asemenea lucru într-un oraş mereu în tensiune şi totuşi mort! Mă gîndesc la ce-am spune despre asta Nafissa și cu mine, și încep să rîd. De cîteva nopţi, mi-am făcut un obicei din a merge pînă la porţile urbei, şi în timp ce marea joacă în faţa mea, alergînd în toate părţile, pîndesc o flacără ce aşteaptă la suprafaţa valurilor. Astfel, absorbit în contemplarea ei, nu mă pot înşela că strălucirea crește de la o zi la alta, dar să fie steaua setoasă de sînge, sau trandafirul sclipitor din mîinile Nafissei?

Apoi, cît este de ciudat să vezi cum viața zilnică merge înainte. Străzile gem de lume, multă gălăgie, prăvăliile, oamenii fără ocupație de prin cafenele, cei ce-și scot sufletul alergînd cu treburi ce nu se mai termină. Viaţa pe care noile construcţii nu au izbutit să o distrugă. Privesc fără să mai pricep nimic din tot ce se petrece, mă duc pe unde te mai poţi duce o vreme. De fapt, nu-mi rămîne decît să-mi pregătesc o altă întrevedere cu Osman Samed. Nu pot amîna pînă cînd zidurile viclene mă vor închide definitiv. Speranţa acestei noi întîlniri mă mai susține. Îmi fac tot felul de planuri, adun elementele unei noi explicaţii hotărîtoare, îmi precizez ultimele argumente. La asta, nu puţin mă ajută nopţile. Mă influențează, îmi arată pe ce cale trebuie să pornesc. Noaptea, marea. Identice în substanța lor. Dar înainte de a mă duce la Osman Samed, trebuie să aştept să-mi apară tran-

dafirul, sau steaua : condiție absolut necesară. Și văd în minte cum se vor petrece lucrurile de data aceasta ; mai întîi va fi atît de plăcut impresionat, încît mă va dojeni că am zăbovit așa de mult, iar eu mă voi simți mișcat pînă la lacrimi. Apoi îmi va spune că îmi stă la dispoziție... Prezența sa la porțile orașului este pentru mine sursa unei încrederi nemărginite.

Chiar azi, cînd m-am întors acasă către prînz, după cîteva curse în oraș, am văzut două automobile verzi în fața porții. Păreau a fi goale, m-am apropiat. Mulți curioși se înghesuiseră în jurul lor, altfel prezența mea nu ar fi rămas neobservată. Automobile goale. Asta însemna că ocupanții lor se aflau acum în casă. Am rămas pe loc, absent față de ceea ce vedeam cu ochii și mai ales dorind să nu fiu zărit. Dar și mai rău ar fi fost să fac îndată cale întoarsă. Nu a trecut mult și s-au ivit mai multe femei înveșmîntate. Nu le-am distins fețele, iar *ele* s-au urcat în automobile, motoarele au pornit și mașinile verzi s-au dus. Curioșii se risipiseră, strada își reluase aspectul normal. Nu mă clintisem din loc. Recapitulam amănunțit scena rapidă ce se desfășurase sub ochii mei. Să intru în casă mi se părea tot atît de imposibil ca, mai-nainte, gîndul de a fugi. Îmi închipuiam că femeile acelea o aduseseră pe Nafissa, așa cum altele mi-au adus-o în ziua nunții noastre, cu o trăsură la fel de puțin obișnuită. „De s-ar ter-

mina totul, să mă aflu mîine ori peste o săptămînă“, am gîndit cu glas tare.

Un măgar începu să ragă undeva prin vecini. Trecură automobile, biciclete — strada se dezmorţise. Am înaintat către casă ; am intrat. Zoulikha, se grăbi să mă întîmpine de cum am pus piciorul în curte. Mă înştiinţă rîzînd că trecuseră nişte persoane din partea lui Osman Samed, mă căutau, dar văzînd că lipsesc, au plecat fără să se recomande şi fără să lase nici o vorbă. În timp ce-mi spunea toate acestea, iarăşi mi s-a tăiat suflarea, mi se opri sîngele în vine şi o sudoare rece mă scăldă. Iar eu care sperasem într-un miracol... aveam parte de el.

Ce aş fi putut să-i răspund acestei femei ? N-aveam idee ; am alergat iarăşi în oraş.

Toate lucrurile, chipurile, faţadele caselor, ferestrele, pînă şi vehicolele sau vreun vînzător ambulant împingîndu-şi căruciorul, toate simulau liniştea perfectă. Cine să mă ajute să regăsesc marea ? Imposibil, nu era încă noapte. Trebuia să răscolesc peste tot. Şi dacă *ele* vin iarăşi în lipsa mea ? Mi-am zis însă că era un gînd absurd — a doua oară nu vor mai trece pe la mine. Zoream pe străzi curate şi net aliniate. Ştiam dinainte că nimic nu mă poate orienta să le găsesc, dar nu renunţam, din ură faţă de oraş ; el mă ţinea prizonier, ca şi pe sute de mii de oameni de-ai noştri, îngropaţi sub aceste ziduri. Am dat ocol de mai multe ori, n-am găsit nimic şi m-am întors acasă. Casa era cufundată în aceeaşi pace.

Dar cum am intrat, fără să pară că mă vede, rîul de sînge începu să curgă, iar zidurile să strige. Repede am înțeles de ce strigă așa : sîngele urca de-a lungul lor. Mă podidiră lacrimile. Atunci, cei din casă se grăbiră spre mine. Mi-am înghițit lacrimile. Fără să pregete, începură toți să cînte, să se agațe de mine, înconjurîndu-mă, îmbrățișîndu-mă, ca și în ziua căsătoriei mele. Și tot ce-a mai urmat ! A fost o sărbătorire ca de nuntă, toată casa a luat parte la ceremonie, s-a servit o masă de zile mari ; vecinii lăsară deoparte obișnuita lor ținută rezervată, se bucurau zgomotos și dansau. Participam la veselia generală și îmi ziceam : „Da, s-a sfîrșit".

Și iată că vine noaptea, și mă aflu iarăși singur în fața mării. Nu vorbește și stă nemișcată în această seară, dar flacăra ce freamătă pe valurile ei pare a-mi spune și mai limpede decît pînă acum : „Voi veni, voi veni". O aștept și mă întreb dacă atunci lumea va fi de ajuns de frumoasă ca să o poată întîmpina. Dar trebuie s-o aștept aici, ori în zidurile subterane ? Va apare oare atîta timp cît nu am coborît eu acolo ?

Trebuie să-l revăd pe Osman Samed, altfel înseamnă că sînt cea mai nevolnică dintre creaturi ; starea mea contemplativă nu este probabil decît o momeală : nu din capriciu alții au creat o cetate sub picioarele noastre. În oraș, noile construcții nu contenesc să izbucnească zi-noapte și să-și îndrepte suflul asupra noastră. Arogante, ucigașe, înaintează

și macină totul în calea lor. Cîte cadavre nu au fost înghițite de temeliile lor, cîte nu au fost mistuite de atmosfera acelor ziduri? Înspăimîntător de mulți. Fără să-i mai numărăm și pe cei expuși pe acoperișurile acelea la răsăritul soarelui — zilnic. Mă uit la oameni — merg, lucrează, își dau binețe, nu pricep de ce sînt încă aici, cînd există undeva sub pămînt o cetate sigură. Desigur că nu ajunge să știi asta, trebuie să poți intra acolo. În acest caz, fiecare să-și consacre forțele, nu să le risipească într-o existență vană. De n-ar fi decît pentru a scăpa de rețeaua malignei complicități a propriilor noastre ziduri, care se înverșunează să ne persecute, să facă în așa fel ca populația să fie un accesoriu izolat, sub ochiul deschis al noilor construcții.

S-a lăsat noaptea ; ies să ajung în fața mării. Poate va fi ultima noapte. La capătul căii, neclintită, ea îmi pîndește venirea. Apoi, deodată, mă cheamă și mă urmărește, mă înconjoară și mă derutează pe străzile încîlcite. Vorbește și rîde scurt, un rîs ce-o transformă neîncetat, pas de pas. Voi merge toată noaptea prin acest oraș, apoi, mai departe, în altul, mereu sub escorta ei.

Toată noaptea am mers.

Toată noaptea am mers. Iar acum, ajuns la porțile ambelor cetăți, o uit și uit de ceasul ce va bate ; iar ea, potolită, poartă în miezul ei un inel de foc — o lumină ce crește pe măsură ce spațiul se deschide larg în tăcerea și ordinea nopții, constelație ce visează și, sin-

gură, strălucește — cînd flacără, cînd femeie. În arena mării, peste puțin, un alt cerc se rotește larg, atmosfera începe să ardă, iar din inima flacării se înalță trandafirul Nafissei.

Silindu-mă să nu cad în nesimțire, privesc îndelung. Cînd, în sfîrșit, somnul îmi coboară pleoapele grele, primele raze străbat alba încețoșare a dimineții.

NICI O VESTE DIN PARTEA MĂRII, DE două săptămîni... ca și cum nici nu ar fi existat vreodată. Seceta întreținută de focul noilor construcții usucă orașul care trosnește. Unii spun că marea se va întoarce. Ce ne-o poate dovedi ? Ne rămîne doar așteptarea... să aștepți, să aștepți, cînd construcțiile fumegă, detună, șuieră la porțile noastre, peste capetele noastre, cînd devine imposibil să respiri, cînd pînă și îmbrăcămintea e tot mai dură pe trup, cînd mîinile, ochii noștri sînt aproape stinși, istoviți pe nesimțite, să aștepți... Focul devoră atît de tenace zidurile orașului (roșii și galbene pe albastrul vidului), încît nu va mai avea mult de lucru cu ele.

Dar iriacele au revenit. Zboară în formații strînse, desenînd uneori pe cer mari cercuri perfect conturate. Nu ne mai trimit mesaje. Nu trebuie să ne așteptăm din partea lor decît la acțiuni de pedepsire, după ce atîta vreme le-am îndurat batjocora.

Coboară năprasnic asupra orașului, lipsindu-ne pînă și de aer. Cît de crude pot fi ! Nu va trece mult și vor ataca doar niște pietre ; simțurile noastre sînt atît de slăbite, aproape că nu vom ști ce se petrece. „Trebuie să terminăm odată cu toate astea“, mi-am zis nu prea convins. Să terminăm ? S-a creat o

ruptură adîncă, în care totul se va prăbuşi pînă la urmă.

Acum două zile, gîndindu-mă la altceva, am întrebat-o pe Mamia :

Ce-i de făcut ?

— Să dărîmăm tot.

Am înlemnit. Mă privea cu drăgălăşenie, dar drept în ochi : vedeam clar că pînă la urmă şi ea a ajuns să creadă în virtuţile distrugerii. Am înţeles atunci că şi unii, şi alţii trăim într-o lume condamnată. Ce-mi părea mai ciudat era încrederea ei manifestă, vorbise fără ezitare. Privirea ei bîntuită de gînduri inumane continua să mă apese.

— Chiar şi tu ai face asta ?

— Da.

Discuţia noastră s-a oprit aici. Adică, m-am ferit eu să o continui.

Între mine şi Mamia s-a ridicat un zid.

Nimeni nu mai vorbeşte despre mare. Cum vine noaptea, pornesc spre ea, nădăjduiesc să mă aştepte la colţul unei străzi, dar oraşul rămîne crăpat peste tot, găunos, mort. Mă plimb o vreme, apoi mă întorc iarăşi acasă, unde tăcerea este mai adîncă decît oricînd. Noaptea intră şi iese, străbătînd-o lunecător, ca printr-o casă părăsită. Abia dacă răsună cîte o voce neclară. Nu mai pot îndura această stare letargică şi îmi reiau zadarnica hoinăreală pe străzi. Mult înainte de zorii zilei, iriacele încep iar să urle. Doamne, devine de nesuferit ! Degeaba îmi astup urechile, urletul lor mă urmăreşte peste tot.

De mult nu l-am mai vizitat pe El Hadj și iată că astăzi m-am îndemnat să trec pe la el. Am găsit un alt om. Are atît de mult aerul Nafissei înainte de a ne părăsi, încît m-a impresionat profund. Firește, aflase de săvîrșirea ei și mi-a vorbit de ea cu multă delicatețe. Mă miră acuma faptul că nu am alergat la un prieten în clipele de grea încercare, că am ales un om aproape necunoscut : pe Osman Samed. Dar sînt lucruri care nu pot fi explicate. De îndată ce am intrat în dugheană, am uitat de orice primejdie. Ca totdeauna, convorbirea cu El Hadj mă liniștea, îmi bucura inima ; de cîteva ori chiar am rîs. Se mai aflau acolo și alții, necunoscuți mie și care păreau că se simt mai puțin la largul lor decît mine. Ședeam în colțul meu obișnuit, iar ei mai mult ascultau, rareori spuneau cîte ceva. Totuși, din cînd în cînd, îmi treceau prin minte unele întrebări — cine erau oare ? Și-atunci începeam să mă simt stingherit. Deodată am priceput : veneau din orașul ascuns sub pămînt ! Purtarea lor rezervată o dovedea pe deplin.

Brusc, îmi apăru clar rolul lui El Hadj. Și eu care, în orbirea mea, îmi pusesem toată nădejdea în acest Osman Samed, cînd aveam la îndemînă un loc pe care-l frecventam de ani de zile... Prost, prost cum nu se mai poate, asta am fost !

Oamenii părăsiră dugheana, El Hadj îi conduse pînă la ușă, apoi se întoarse la mine cu expresia-i familiară, bonomă. Îmi vorbi ca unuia dintre recenții noștri interlocutori.

— Este o chestiune mult mai serioasă decît s-ar crede. Oamenii nu vor să înțeleagă acest lucru ; totul nu se va opri aici, întregul oraș va fi făcut una cu pămîntul.

Cuvintele lui îmi dovedeau că știe acum că sînt la curent cu situația. Eram răvășit. El, care nu-mi dezvăluise niciodată nimic, mi se adresa ca și cum mi-ar fi împărtășit secretul de mult de tot. Tremuram de bucurie și de spaimă. Mă gîndeam cu recunoștință la Nafissa.

În ce uimitoare discuție ne angajasem, cînd iată că apăru un flăcău în pragul prăvăliei ! Să tot fi avut douăzeci de ani, desculț. Răsărise neauzit, iar acum sta și aștepta. El Hadj se ridică îndată și surîse : am avut impresia că ceva important se petrece. Cum priveam la ei din colțul meu, bătrînul mă pofti să mă apropii de ușă — l-am ascultat fără șovăială. Priveam atent la trecători, la flăcău, nu mă gîndeam la nimic precis. Tînărul plecă repede și dispăru la colțul unei străduțe. M-am întors nedumerit către El Hadj, iar el, cît se poate de firesc, nu-mi dădu timp nici cît să deschid gura :

— Trebuie să te grăbești.

— Să mă grăbesc, cum...?

— Să-l urmezi.

— Cum adică ?

— Se intoarce numaidecît.

Ascultam ce spune, cînd deodată m-a fulgerat uimirea : trandafirul Nafissei era în mîna mea ! Îi sorbeam strălucirea și un ine-

fabil sentiment de siguranță mă stăpîni ; El Hadj continua să surîdă.

Două noi construcții explodară aproape în aceeași clipă. Așa au început lucrurile, sau mai exact, așa s-au terminat. Strada era obișnuitul furnicar de oameni — mulțimea văluri o clipă, apoi izbucniră țipete pînă la vacarm de la un colț la altul al pieței — se dezlănțuise panica. Spirovirele și începuseră să despice atmosfera : o femeie își întindea vălul pe brațele deschise și striga :

— Așa merită acești...

Nu termină fraza și se prăbuși cu fața la pămînt. Deși ora firească era departe, soarele începu să cadă în asfințit. Ai fi zis că atingeam dintr-un salt momente viitoare. Păstrez via impresie lăsată de brusca schimbare subliniată de cuvintele lui El Hadj, care spuse :

— Ce se petrece astăzi nu contează atît de mult.

— Atunci, ce contează ?

Mă privi pătrunzător :

— Viața cîntă prin secole.

Pe urmă am tăcut, ascultînd. Alte două explozii zguduiră strada, repede urmate de o a treia ; apoi, se dezlănțui un vuiet de parcă venise sfîrșitul lumii. Marea ! Înainta vertiginos, rîdea clocotitor. Zidurile se întunecară, lunecînd în mare viteză, se cabrară și se reuniră deasupra orașului cu noaptea lor înălțată în cealaltă noapte luminată de furtuna spirovirelor. Iar ele făcură loc repede unor stele ce se dezintegrau îndată, rînd pe rînd — întunericul se umplu cu boabe de grindină

aprinsă, vîjîind de-a lungul galeriilor ; mari bucăți de zidărie se sfărîmau ca sticla, altele se topeau, căzînd lent. Stelele se apropiau și-n urma lor lăsau o imensă izbucnire de flacări și bubuituri. Senin, El Hadj se culcă în mijlocul prăvăliei — parcă îndeplinea o simplă îndatorire. Am dat să-l imit, dar mă opri cu un semn : trebuia să rămîn lîngă ușă, cu trandafirul Nafissei în mînă. L-am ascultat, am revenit la locul indicat de el. Trecu un timp, mult timp ; mă simțeam liniștit. Alt bubuit surd se rostogolea în adîncuri, departe. Deodată, o izbitură violentă clătină dugheana. Îi venise rîndul să fie distrusă, doborîtă de explozii. Atunci, El Hadj îmi strigă să stau cu capul întors, orice s-ar întîmpla. Abia apucase să-mi atragă astfel atenția, cînd o stea străluci cît o mie de sori chiar în spatele meu. Mi-a trecut frigul prin oase. Steaua cînta. Porni un val de sînge, trecu printre picioarele mele și ieși repede în stradă. O puternică lovitură în șold mă trînti pe pragul ușii: explozia stelei nu fusese zgomotoasă, sunase doar ca un sughiț. Izvorul de sînge secă, dar cîntecul tot nu se oprea. Înlemnit pe locul ușii, ascultam — cîntecul îmi spunea că din El Hadj nu mai rămăsese nimic, că în spatele meu nu mai era *nimic* decît un gol absolut, opac. Nici nu am încercat să mă ridic și să privesc într-acolo. Mă fascina o spărtură mov în zid, drept în fața mea — în formă de sabie scurtă și lată. Și nu am văzut — nici nu am auzit — cînd a sosit flăcăul desculț.

— Ridicaţi-vă, vă rog.
— Iartă-mă.
Am sărit în picioare cu uşurinţă.
— Daţi-mi trandafirul.
Şi cum ezitam :
— Veţi înţelege mai tîrziu, spuse el.
Îndată ce i-am pus în mînă floarea, mi s-au închis ochii.

Apoi am simţit că merg. Înaintam în urma tînărului, pe care iarăşi nu-l vedeam şi nu-l auzeam — înaintam repede, parcă plutind, pe străzi ciudat de liniştite, pustii, veghetoare. Mă înconjura blînd o atmosferă neagră, în care se aprindeau şi se stingeau lumini de proiectoare.

Ochii mi s-au redeschis. Am început să rîd.

A TREBUIT SĂ STUDIEZ ÎNDEAPROAPE structura orașului subteran, altfel nu m-aș fi putut adapta cum trebuie la noile condiții de viață pe care le aveam. Că bazele acestui al doilea mod de existență acolo sînt imprimate, îmi apare astăzi evident. La prima vedere, structura aceasta nu este decît replica orașului de la suprafață, imaginea lui răsturnată, aș zice, și ascunsă în afunde straturi de pămînt. Dar începe să se impună marea diferență cînd descoperi că orașul din subsol nu are limite, că ultimele-i puncte retrase în adînc nu ar putea fi găsite de orișicine, nici măcar de locuitorii lui, sau printr-o investigație minuțioasă, oricît de superior ar fi modul de cercetare ; iar domeniul lui se întinde și mult mai departe. Pe scurt, după mine, orașul acesta nu se ramifică numai în subsolul nostru, în strictul înțeles al cuvîntului, ci, generalizînd, în lumea largă, cu care, pe o infinitate de căi, de antene întinse, poate comunica, așa cum orașul de la suprafață nu ar fi niciodată capabil să o facă. Această organizare i-a permis să-și creeze numeroase rețele vitale și mai ales — mai ales ! — o rezervă de asemenea complexuri la adăpost de orice atac, fie și prin surprindere, pe orice infiltrare, fie și printr-un „cal troian". Ceea ce nici în în-

chipuire nu ai vedea realizabil la suprafață. Acest sistem de rezerve intangibile constituie aici cel mai remarcabil mijloc de apărare din cîte se pot concepe : oferă zone de refugiu inexpugnabile, după cum realizează și acumulări de energie care, la nevoie, se convertesc de la sine în succes ! Indiscutabil, ele trebuie considerate partea cu adevărat vie a orașului nostru subteran.

Releveul cartierelor ce-l compun, așa cum mă și așteptam, nu putea fi cîtuși de puțin simplu de realizat în ingenios complicata organizare. Abordînd această operație, știam că am de întîmpinat dificultăți la o scară extraordinară, de o natură de nebănuit ; fiecare complex în parte rămîne doar o fracțiune din ansamblul sistematizării, dar se bucură de autonomie, fără restricții, și mai mult decît atît, oglindește în sine configurația întregului oraș. De-ajuns să circuli doar printr-una dintre ele și constați că e greu să-i dai ocol, ori să o străbați de la un capăt la altul. (Atunci — se pune întrebarea — cum izbutești să le explorezi și pe celelalte ? Îmi îngădui să cred că poți ajunge și la acest stadiu, cu multă, multă răbdare.) Dar, vai, adevărata complicație este alta — te lovești de ea în relația aparte cu totalitatea : totalitatea orașului și a fiecărui cartier în parte — prezentă și identică pretutindeni. De pildă, te afli în centrul unui complex — totalitatea celorlalte, ca și a întregului oraș subteran se reconstituie

în cele mai mici amănunte. Atunci se ridică problema identității, care se opune unei concluzii ferme că există și celelalte sistematizări identice — doar ca o ipoteză imposibil de verificat. Printre altele, nu trebuie să omiți, ca descrierea să fie completă, natura raporturilor acestui sistem de organizare cu zona de la suprafață. Deși pare că se detașază deasupra pămîntului, înălțîndu-se în spațiul aerian unde ochiul nu întîlnește obstacole, orașul se sprijină pe aceste fundamente vii și active. Este neîndoielnic supus influenței lor. Trebuie neapărat să stabilești cum se exercită asupra lui această influență și cum îl guvernează.

Supraomeneasca sarcină pe care o va reprezenta necesitatea de a întreprinde explorarea cetății subterane și releveurile ! Împotriva aparențelor, nu o cred totuși imposibilă.

Planul mi se simplifică ! În toată ultima-i parte. Redau, fără să schimb un cuvînt, ceea ce mi-au relatat laconic anumite persoane împuternicite pe atunci să țină legătura cu străvechiul meu oraș :

„Explodînd una după alta, noile construcții au sărit în aer pînă la ultima, și-ndată zidurile s-au dizlocat, și s-au prăbușit : urbea murise ; locuitorii au rămas în picioare, ca niște arbori uscați, în mijlocul ruinelor — în atitudinile în care îi prinsese cataclismul —

pînă ce a venit marea, al cărei tumult de mult se auzea : repede, ea îi înveli și-i legănă la nesfîrșit în valurile sale.“

Încă mai aud uneori cum se sparg valurile la țărm, un cîntec surd, și mă gîndesc, visez, îmi aduc aminte marea.

POSTFAȚĂ

LA ÎNTREBAREA CE MI S-A PUS — ȘI PE care oricare cititor ar fi îndreptățit să și-o pună : de ce oare, în acest nou roman, drama algeriană mi-a sugerat asemenea ton, de ce am redat acei însemnați și nefericiți ani într-un cadru neverosimil și de legendă — iată că nu aș ști cum să răspund mai bine. De ce Picasso a pictat *Guernica* așa cum a făcut-o și nu ca pe o reconstituire istorică ? Adevărul este că e greu să explici un anumit gen de a scrie, cînd acesta nu constituie atît punerea în aplicare a unei teorii prestabilite, cît rezultatul intuiției și imboldului ce nu prinseseră încă un contur precis, nu aveau formă și nume înainte de a-ți începe cartea. Faptul că mi-am dat deodată seama, în acel moment, de caracterul de nemărginire a ceea ce este *oroarea* și, totodată, de uzura ei extrem de rapidă, stă neîndoielnic la originea acestei scrieri născute din presimțiri și viziuni. *Oroarea* inimaginabilă din acele clipe, dar care nu va fi decît o banală întîmplare peste puțină vreme, odată ce a luat sfîrșit ; care abia dacă-i va mai afecta pe martorii, victimile și inițiatorii ei. Puțină vărsare de sînge, puțină măcinare în carne vie, puțină sudoare rece : nu știu să existe spectacol mai exasperant și mai tern. *Oroarea* ignoră aprofundarea ; nu știe decît de repetare.

Să începi să descrii manifestările ei concrete, cînd nu ai de întocmit un proces verbal, înseamnă să te expui rizibilului, pe care tot ea caută să-l instaleze oriunde scoate capul. Nu îți va lăsa decît jalnica-i mizerie și așa vei cădea în capcana întinsă : uzura. De cînd secolul nostru torturat, martirizat, urlă de durere și de disperare, uzura s-a întins necontenit. Așa că tot ceea ce avea să se întîmple în Algeria era sortit să se șteargă fără urme, să fie radiat ; exterminările din lagărele de concentrare, grozăvia bombei atomice nu au încetat să bîntuie nopțile somnul oamenilor. Cum ai mai vorbi despre Algeria după Auschwitz, ghetoul din Varșovia, și Hiroșima ? Cum ai face să mai găsească audiență ceea ce rămîne totuși de spus, în așa fel încît să nu fie absorbit de imensul nour deminiac, ce planează de ani de zile asupra întregei lumi, așa încît să nu se topească în infernul banalității cu care *oroarea* a știut să se înconjoare și să ne înconjoare ?

Am înțeles atunci că nu poți surprinde forța răului în faptele-i obișnuite, ci altundeva, pe adevăratul lui teren : omul — cu visele și delirul pe care i le alimentează în orbirea sa, și cărora am căutat să le dau o formă. Socotesc admisibil că nu se poate realiza așa ceva prin modul curent de a scrie. Să revenim la *Guernica :* nici un element realist în acest tablou — nici sînge, nici cadavre — și totuși nimic altceva nu exprimă mai puternic *oroarea.* Picasso nu a făcut decît să fixeze și să ordoneze coșmare în acea pînză ; desigur că

nu a însemnat pentru el o simplă metodă compozițională, comparabilă cu oricare alta. Întîi de toate, i-a fost prezent ceea ce știa și intuia el ; erau coșmare ce-l obsedau, ca și pe ceilalți oameni, dar a fost singurul care s-a priceput să le dea o înfățișare, pe care, de acum înainte, o recunoaștem cu toții. Și dacă nu a născocit această perifrază pentru a numi ceea ce nu are propriu-zis un nume — această *Guernica*, ce aparține astăzi unei treze sensibilități colective, aparținea totuși, mai-nainte de a fi ieșit de sub penelul său, insondabilului subconștient colectiv. Acesta este cel mai important aspect al tentativei : să naști visuri ; restul trece pe al doilea plan.

Cine își aduce aminte marea este o tentativă de acest fel : deci nu a fost pentru mine un simplu divertisment literar, ci o experiență profund trăită, o înfruntare totală. Nu o puteam întreprinde prin romanescul îndătinat — acel mod de a scrie care, firește, își păstrează toate virtuțile și de care nu ne putem lipsi cînd este vorba de redarea epopeică a unei cumplite, crude tragedii — mărturii, documente prețioase pentru istorie... Versantul celălalt, pe care am ținut eu să-l explorez, seamănă mai mult cu o logodnă între paradis și infern, și nu poți exprima ceea ce seamănă cînd cu paradisul, cînd cu infernul, iar uneori cu amîndouă laolaltă, decît prin imagini. Îmi par unicele proiectoare ce pot arunca oarecare lumină în asemenea abisuri. Dealtfel, nu vă va mira cînd veți afla în această carte și un ton ce-ți amintește cîteodată de romanele științifi-

co-fantastice. Oare în cele mai bune dintre ele, ca și în limbajul sibilin al visurilor, nu vezi obsesii bîntuitoare, dorințe secrete, groază, mituri străvechi și moderne în plină acțiune, precum și aspirațiile cele mai adînci ale sufletului omenesc, ieșind la suprafață și arătîndu-ni-se vii ca în literatura denumită „realistă“ ? Și poate că nu este cu totul lipsit de interes să notez că asemenea coincidență a fost cu totul întîmplătoare, întrucît niciodată înainte de a scrie astfel nu citisem cărți științifico-fantastice.

În colecția

„GLOBUS"

AU APĂRUT:

A. BEEKMAN
Despărțiri

L. SCIASCIA
Marea de culoarea vinului. Todo Modo

G. SWARTHOUT
Binecuvîntați animalele și copiii

A. TABUCCHI
Piața Italiei

I. TRIFONOV
Un lung bun rămas

VOR APĂREA:

G. DELEDDA
Mariana Sirca. Ulii și porumbeii

J. FRANIČEVIĆ-PLOČAR
Batalionul zburător

P. HÄRTLING
Hubert sau Întoarcerea la Casablanca

E. JÜNGER
Praștia

D. MACHADO
Ce spune Molero

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Bun de tipar 7. III. 1981. Coli tipar 6,5.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1540 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr.89—97
București
Republica Socialistă România

360

Mohammed Dib

CINE ÎȘI ADUCE AMINTE MAREA

Prețuitul scriitor algerian Mohammed Dib este autorul a numeroase nuvele, povestiri, poeme și romane, din care cităm La GRANDE MAISON, distins cu premiul „Fénéon" în 1953, L'INCENDIE (1954), LE MÉTIER À TISSER (1957), LA DANSE DU ROI (1968), LE MAÎTRE DE CHASSE (1973), HABEL (1977). Caracterul expresionist al operelor sale modernizează străvechi tradiții organic stratificate, iar ideile se situează pe multe fațete ale eternului uman și ale frămîntărilor omului de astăzi. CINE ÎȘI ADUCE AMINTE MAREA (QUI SE SOUVIENT DE LA MER), alternînd oniric paradisiacul cu infernalul, ca într-o țesătură cu simboluri frapante în distribuirea lor echilibrată, transpune momentul luptei pentru libertatea Algerului în spațiul în care domnește ocrotitor splendoarea unei mări personificate.

EDITURA UNIVERS

Colecția GLOBUS